

De paenitentia

Περὶ μετανοίας

Καρπὸς πολυφόρος ἐστὶν ἡ μετάνοια, ἀγαπητοί, ὅτι ἐκ παντὸς τρόπου προσφέρει ἔργον Θεῷ ἐνάρετον. Ἄγρὸς πάγκαρπός ἐστιν, ὅτι ἐν παντὶ καιρῷ πολιτεύεται. Δένδρον ὑπάρχει ζωῆς, ὅτι πολλοὺς ταῖς ἀμαρτίαις θνήσκοντας ἀνίστησιν. Ἐν αὐτῇ ἐγκεντρίζεται πᾶσα ἐπουράνιος κατάστασις, ὅτι συγκοινωνός ἐστι τῆς θεότητος. Χαίρει ταύτῃ ὁ Θεός, ὡς τῇ δυνάμει τῆς δημιουργίας αὐτοῦ, ὅτι οὐς ἡ ἀμαρτία πειράται ἀπολλύειν, αὕτη ἀναδημιουργεῖ εἰς τὴν τοῦ Θεοῦ εὐδοξίαν. Τὸ ἀζήμιον τοῦ Θεοῦ βαλάντιόν ἐστιν ἡ μετάνοια, ὅτι διαφυλάττει τῶν ἀνθρώπων τὰς ψυχὰς μὴ ἀπολέσθαι. Ἡ πρόσοδος τοῦ Θεοῦ ἡ δαψιλῆς αὕτη ἐστίν, ἐπειδὴ καὶ προσφέρει τοὺς ἀνθρώπους, καὶ τοὺς ἀμαρτωλοὺς σωρηδὸν ἐπισυνάγει. Οἶμαι ὅτι οἱ πνευματικοὶ τόκοι ἐν αὐτῇ συνεστήκασιν· θερίζει γὰρ ἡ μετάνοια ἅ οὐκ ἔσπειρε· τὸ γὰρ σῶμα σπείρει φθοράν, καὶ ἡ μετάνοια θερίζουσα ταύτην ἐπαίρει εἰς σεμνότητα· ἡ κακία σπείρει τὰ πάθη, καὶ ἡ μετάνοια αὐτὰ ἀποσπείρασα ἐπισπείρει τὴν ἐνάρετον πολιτείαν. Αὕτη λαμβάνει ἅ οὐκ ἔδωκεν. Ἡ εὐσεβὴς τοκίστρια, ἡ ἀπαιτοῦσα ἅ οὐκ ἔδωκε, λέγει τοῖς ἀμαρτωλοῖς· δότε μοι τὸ βάρος τῶν ἀμαρτιῶν· τοῦτό μοι ἐστὶν ὁ τόκος τῆς πράξεως. Πίστιν ἔχεις; Δὸς τὸν τόκον τῆς πίστεως τῇ μετανοίᾳ. Ἐν αὐτῇ γίνεται σου ἡ πίστις ἀκατάχρεως. Οὐκ ἔδωκά σοι, φησί, πονηρίαν· ἐμοὶ ταύτην δός, ὦ ἄνθρωπε, καὶ ἀφανίσας αὐτὴν παραστήσω σε Θεῷ ὡς καὶ ὄν ἀνέγνωσ περι τοῦ ταλάντου. Τί λέγει τὸ Εὐαγγέλιον ἐπίγνωθι· ὅτι μετάνοιαν λέγει τοῦ Θεοῦ τὴν πραγματείαν. Οἱ ἐμπορευσάμενοι καλῶς ἐδιπλασίασαν τὸ κεφάλαιον· οἱ καλοὶ ἐργάται ἐν αὐτῇ ἐκαλλιέργησαν τοῦ Θεοῦ τὸ γεώργιον. Δι' αὐτῆς τὴν Ἐκκλησίαν καρπῶν ἐπλήρωσαν· ἐν αὐτῇ τὰς τοῦ Θεοῦ ἀποθήκας κατεγέμισαν. Δι' αὐτῆς καὶ ἡ γῆ οὐρανὸς γέγονεν, ὅτι ἀγγέλων, τῶν ἐπὶ γῆς Ἁγίων, πεπλήρωται. Ἐπαινοῦνται οἱ καλοὶ θεράποντες διὰ τῆς μετανοίας τὸν σπόρον πολυπλασίασαντες· ἀμοιβῶν ἔτυχον οἱ καλοὶ οἰκονόμοι τοῦ Θεοῦ, τὸ ἀργύριον ἐπὶ πολλῶ 11 κέρδει τοκίσαντες. Ἀπὸ τῶν ἀμοιβῶν τὴν πρᾶξιν μάθωμεν, ἀπὸ τῶν ἐπαίνων γινώμεν τὸν σπόρον, καὶ ἀπὸ τῶν τόκων ἐπιστῶμεν τὸ κεφάλαιον. Ἐπειδὴ γάρ, φησί, καλῶς ἐνεπορεύσασθε καὶ προσέθεσθε τοῖς πέντε ταλάντοις ἕτερα πέντε, γίνεσθε ἐπὶ δέκα πόλεις. Ἀργύριον λαμβάνεις, Κύριε, καὶ πόλεις χαρίζῃ. Τάλαντα δέδωκας, καὶ πόλεις προδίδως. Ναί, φησὶν· αἱ πόλεις εἰσὶ τῆς μετανοίας γεώργιον. Ἐπειδὴ τῆς ἑαυτῶν σωτηρίας γεγόνατε πρόξενοι, κἀγὼ ὑμᾶς ἄρχοντας λαῶν καθίστημι πρὸς εὐδοξίαν. Καλῶς οὖν εἶπομεν ὅτι τοῦ Θεοῦ βαλάντιόν ἐστιν ἡ μετάνοια, διότι ἐν αὐτῇ ἡ ἐνάρετος πολιτεία συνίσταται. Εἶδεν ὁ Θεὸς ὅτι τὸ γένος τῶν ἀνθρώπων συνταράττει ὁ Ἐχθρὸς, καὶ ἀντικατέστησεν αὐτῷ τὴν μετάνοιαν εἰς καθαίρεσιν. Ἐκεῖνος πείθει ἀμαρτάνειν, ἡ δὲ μετάνοια ἐτοίμη προσδέξασθαι τὸν ἀμαρτάνοντα· ὁ Ἐχθρὸς ἀναγκάζει παρανομῆσαι, καὶ ἡ μετάνοια νοθετεῖ ἐπιστρέψαι· ἐκεῖνος βιάζεται εἰς ἀπόγνωσιν, αὕτη ἐλπίδα σωτηρίας ἐπαγγέλλεται. Κατασπᾶ τὴν συνείδησιν ἡ ἀμαρτία, ἡ δὲ μετάνοια βακτηρία αὐτῆς γίνεται εἰς ἀνάπαυσιν· Κύριος γὰρ ἀνορθοῖ κατερραγμένους, ἀλλὰ διὰ τῆς μετανοίας τοῦτο ποιεῖ. Ὅταν γὰρ ἀκούσης τοῦ Δαυὶδ λέγον 12 τος, ἡ ράβδος σου καὶ ἡ βακτηρία σου, αὐτὰ με παρεκάλεσαν, σύνες ὅτι διὰ τῆς μετανοίας, εἶρηκε, παρεκάλεσαν. Ὁ Δράκων πείθει ἀσεβεῖν, καὶ λυπεῖσθαι παρασκευάζει, ἡ δὲ μετάνοια παρακαλεῖ μὴ ἀδημονεῖν, μηδὲ τὰ πρὸς σωτηρίαν ἀπογινώσκειν. Τυφλοῖ ἡ κακία τὴν διάνοιαν, ἀλλ' ἡ μετάνοια λύχνον ἄψασα δείκνυσιν αὐτῇ τὸν Θεὸν μήκοθεν. Λύχνος τοῖς ποσὶ τοῦ μετανοοῦντος γίνεται ὁ νόμος, ἀλλ' οὐ δίχα τῆς μετανοίας. Τί λέγεις, Προφήτα; Ὁ λύχνος οὐ τοῖς ὀφθαλμοῖς

φαίνει; Μὴ οἱ πόδες ὀφθαλμοὺς ἔχουσι; Πῶς οὖν ἀφείς τοὺς ὀφθαλμούς, τοῖς ποσὶ δίδως τὸ βλέπειν; Οἱ πόδες τῆς ψυχῆς εἰσιν οἱ ὀφθαλμοί. Ἡ σὰρξ πορεύεται ἵνα ἴδῃ, ἡ ψυχὴ δὲ νοοῦσα τοῦτον καθορᾷ μὴ κινουμένη. Τῇ ψυχῇ τὸν λύχνον ὁ Προφήτης ἀνήψεν· οὐ γὰρ χρεῖα ὕλης τοῖς νοεροῖς ὀφθαλμοῖς. Ἐν τῇ μετανοίᾳ ὁ νόμος γίνεται λύχνος, ἐπειδὴ οἱ ἁμαρτάνοντες δι' αὐτῆς πάλιν τῷ Θεῷ συντυγχάνουσιν. Ἐσκοτίσθη ὁ ἀνομήσας. Οὐ θεωρεῖ τὴν ἀγαθότητα. Πῶς; Ἐπειδὴ ἀπογνώσεως αὐτὴν ὁ Ἐχθρὸς ἐμίμπλησιν· ἡ δὲ μετάνοια ὡς καλὸς ἰατρὸς τοὺς κόπους καὶ τὸ νέφος τῆς ψυχῆς περιαιροῦσα, τὸ φῶς τῆς τοῦ Θεοῦ χρηστότητος αὐτῇ δείκνυσι. Περικόπτει τοῖς ἀσεβοῦσι τὴν ἀνάενυσιν ὁ Διάβολος, ὑποτιθέμενος τῆς 13 μετανοίας τὸ τραχὺ, καὶ ἡ μετάνοια ὀρώσα τὴν πανουργίαν, γλυκυτέρα προσέρχεται, λέγουσα· μόνον Θεοῦ ὑπομνήσθητε, κἀγὼ ὑπὲρ ὑμῶν ἀγωνίζομαι. Λάβετε ἐν νῶ τὴν εὐσπλαγχνίαν αὐτοῦ, κἀγὼ πρεσβεύω ὑπὲρ ὑμῶν μετὰ στεναγμοῦ. Μόνον κουφότερον στενάξατε, ἁμαρτωλοί, μετανοοῦντες, καὶ ποιῶ ὑμᾶς οἰκέτας Θεοῦ. Εἶπε καὶ Ἡσαΐας προφήτης· ὅταν ἀποστραφεῖς στενάξης, τότε σωθήσῃ. Ἴδού σοι μαρτυρίαν προσάγω, φησί· μετανόησον μόνον. Ἐὰν στενάξῃ ὁ ἁμαρτήσας, σὺν τῷ στεναγμῷ καὶ τὸ βᾶρος τοῦ Δράκοντος συνεξέρχεται· καὶ κουφισθείσης τῆς διανοίας, τὸ νέφος τῆς ἀγνοίας ἀποδιώκει, καὶ γίνεται ἐν γαλήνῃ τῆς ψυχῆς ὁ ὀφθαλμὸς, καὶ εὐθὺς ἡ μετάνοια χειραγωγεῖ αὐτὴν πρὸς σωτηρίαν. Τότε οὐ μόνον στενάξει, ἀλλὰ καὶ δακρύσει ἐν πόνῳ πλείονι. Διατί; Ἐπειδὴ ἡ ψυχὴ ὡς πατέρα ἰδοῦσα τὸν Θεὸν διὰ χρόνου· κινεῖται εἰς δάκρυα, ὅτι εἶδε διὰ χρόνου τὸν γεννήσαντα. Διὸ ποιεῖται δάκρυα, καὶ πείθει Θεὸν ὅτι στέργει πατρὸς εὐνοίαν, καὶ καθαίρεται ἀπὸ τῆς ὀφιδώδους καταστάσεως. Οὐκ ἤκουσας ὅτι εἶπεν ὁ Δαυῖδ, λούσω καθ' ἐκάστην νύκτα τὴν κλίνην μου; Ἀλλὰ πρῶτον 14 ἐστέναξε, καὶ οὕτως ἐδάκρυσε. Δείκνυμί σοι καὶ ἀπὸ τῆς μεγίστης φύσεως, ὅτι πρῶτον ἄνεμος γίνεται, καὶ ὁ ὑετὸς αὐθις ἐπιγίνεται· πρῶτον βροντὴ ὠρύεται, καὶ αὐθις τὸ νέφος ἀποστάζει. Ἔστι στεναγμὸς δίχα φωνῆς, καθὼς ὁ ἅγιος Παῦλος φησι, ὅτι <τὸ> Πνεῦμα στεναγμοῖς ἀλαλήτοις ἐντυγχάνει ὑπὲρ ἡμῶν. Μνήμη τοῦ Θεοῦ τοῖς ἁμαρτωλοῖς στεναγμὸς γίνεται, ὅτι πάλιν ὁ Δαυῖδ λέγει· ἐμνήσθη τὸν Θεοῦ, καὶ εὐφράνθη· οἱ γὰρ μετανοοῦντες χαίρουσιν, ὅτι ἀπηλλάγησαν τῶν δεσμῶν τοῦ Δράκοντος. Οὐκ ἔστι χείρων δεσμὸς ὡς ἡ ἐκ τῆς ἁμαρτίας τύφλωσις, οὔτε ἄλυσις πρὸς τὴν τῆς ὄψεως πῆρωσιν, ὅτι ἡ ψυχὴ ἐν σκότει ἐστὶ τῆς ἁμαρτίας, ἐν ἀλύσει πεφυλάκισται. Ἐν φυλακῇ ἀφωτίστῳ διατελοῦσα ἀγνοεῖ ὅτι ἐν ἀγνοίᾳ διαπορεύεται. Εἶπε καὶ ἐτέρωθι ὁ ψαλμὸς· οὐκ ἔγνωσαν, οὐδὲ συνῆκαν· ἐν σκότει διαπορεύονται· ὅτι ἡ ἀγνοία τόπος ἐστὶ φυλακῆς, τὴν ψυχὴν συμποδίζων εὐχερῶς. Καὶ ὁ Παῦλος ἀπόστολος εἶρηκεν ὅτι ὁ Θεὸς μετέστησεν ἡμᾶς ἐκ τῆς ἐξουσίας τοῦ σκότους εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ· ἦν γὰρ ἡ ἀνθρωπότης ὡς ἐν σκότει συγκεκλεισμένη διὰ τὴν ἀγνωσίαν τῆς θεότητος. 15 Ἔλουεν ἐν δάκρυσιν τὴν κλίνην αὐτοῦ ὁ στενάξας Δαυῖδ· ἦν γὰρ ῥερυπωμένος τῇ μοιχείᾳ· ἀλλ' ἔλουεν ἐν δάκρυσιν τὴν στρωμνὴν αὐτοῦ, ἦν ἐρρύπωσε τῇ παρανόμῳ συμπλοκῇ. Ὁ αὐτὸς δὲ εἶπεν· ἐκοπίασα ἐν τῷ στεναγμῷ μου. Κόπος δὲ στεναγμοῦ ἐστὶ τῶν δακρύων τὸ πλῆθος· κόπος στεναγμοῦ ἐστὶ καρδίας πόνος. Οὐκοῦν συνέστη ὅτι καὶ τὰ δάκρυα πληθύνουσι προαγόντων τῶν στεναγμῶν. Ὅταν γὰρ ἴδῃ ὁ ἀντίπαλος ὅτι ἠττᾶται ὑποβάλλων τοῖς ἀσεβοῦσιν ἀπόγνωσιν, ἄλλον ὑπεισάγει τρόπον· κολακεύει προσμένειν ἐν τοῖς πάθεσι, καὶ κατευθύνει αὐτῶν ἐν ταῖς αἰσχίσταις πράξεσι. Πάλιν δὲ ἡ μετάνοια αὐτῷ ἀντιτίθησιν, ἀπὸ τοῦ συνειδότος τὴν κολακείαν ἀφανίζουσα. Νύττει τὴν συνείδησιν, πλήττει τὸν λογισμὸν, ἵνα διυπνίσῃ κοιμωμένην τὴν ψυχὴν. Ἡ γὰρ κολακεία ταρασσει τὴν συνείδησιν, νέφος γίνεται κατ' αὐτῆς, καὶ ἀντιφράττει αὐτῆς τὴν πρὸς Θεὸν πρόσοδον. Ἔχει ἡ συνείδησις οἰκείωσιν φυσικὴν καὶ παραγκωνίζεται τὴν παρείσακτον κολακείαν, ὅτι πολλάκις ἀναιδῶς προσηνέχθη ἡ ἁμαρτία. Ἀπὸ παρατάσεως χρόνου ἡ συνείδησις περιγίνεται· ἡ γὰρ ἐν σκότει φοβηθέντα ἐλέγχει,

ὅτι δι' ἅ 16 μαρτίας τοῦτο ὑφίσταται—λέγει γὰρ ἡ Γραφή· φεύγει ὁ ἀσεβὴς οὐδενὸς διώκοντος· καὶ πάλιν· δίκαιος ὡς λέων πέποιθεν, ἀσεβὴς δὲ φεύζεται καὶ τὴν σκιὰν ἑαυτοῦ· καὶ ὁ νόμος φησί· καὶ ἐμβαλῶ δειλίαν εἰς τὴν καρδίαν ὑμῶν, καὶ φεύξεσθε οὐδενὸς διώκοντος, καὶ διώξεται ὑμᾶς φωνὴ φύλλου φερομένου ὑπὸ ἀνέμου—ἡ ἐν νηϊ ὑπὸ σάλου κυμάτων ταραχθεῖση, ὑπομιμησκει δὲ ἀσέβειαν· ἡ ἐν σεισμῶ, ὑποτίθεται παρανομίας· ἡ ἐν ὁδῶ μονωθέντα, ἀνάγει ἐπὶ τὰ πάθη. Τέλος μὴ ἐπιστρέψαντα, ἐν ἀσθενείᾳ καὶ νόσῳ προσπεσόντα σώματος, διελέγχει, ὥστε αὐτὸν ἐκ τῆς φιλοζωΐας ἐπαγγείλασθαι Θεῷ τὰ πρὸς ἀνατροπὴν τῆς ἀμαρτίας. Ἐκ τῆς προσηνοῦς ζωῆς δεδιῶς ἀποθανεῖν, ἀνέχεται ὑπὸ τοῦ συνειδότος νυσομένου <καὶ> προσέδραμε τῇ μεσίτιδι Θεῷ καὶ ἀνθρώποις μετανοία. Εἰ μὴ ἡδὺ κατεφάνη αὐτῷ τὸ παρόν, παρελογίζετο τὴν σεμνότητα τῆς μετανοίας· ἀλλὰ θέλων ἔτι ζῆν καὶ δεδιῶς τὸ ἐπίμοχθον, ἐπιστρέφει πρὸς τὸν Θεόν, ἵνα ζῆσθαι ἔτι πλείονα. 17 οὕτω πέπονθεν ὁ ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ νεώτερος, ὁ πρὸς τοῦ πατρὸς κληρὸν λαμβάνων καὶ ἀποδημίαν μακρὰν στειλόμενος· ἀνήλωσε μετὰ πορνῶν τὴν οὐσίαν· ἐθρύπτετο εὐωχούμενος αἰσχροῦς· κατεδαπάνησε πάντα τὰ περιόντα· καὶ οὐκ ἠδυνήθη ἐνέγκαι κἂν πρὸς βραχὺ μόνωσιν· ἡ γὰρ μετάνοια λαβοῦσα τοῦ προτέρου βίου τὸ ἡδύ, ἔτρεψεν εἰς ἔλεγχον· ὅτι οὐκ ἀπὸ τοῦ συμβεβηκότος ἢ ἀπορία, ἀλλὰ κατὰ τινος ἐχθροῦ ἀποπλάνησιν γέγονεν. Ἐπόθει τὴν ζωὴν, ἣν εἶπον ποθητὴν, καὶ μὴ φέρων θλιβῆναι, ἦνεγκε τὸν ἔλεγχον τῆς συνειδήσεως. Τὸ οὖν ἀπαλὸν τῆς διαγωγῆς αἴτιον γέγονε τῆς ἐπιστροφῆς. Τὸ μοχθηρὸν τῆς ἀπορίας, καὶ ἄκοντα αὐτὸν ἤγαγε πρὸς τὴν εὐσέβειαν. Τί λέγει ὁ νεώτερος; Πορεύσομαι πρὸς τὸν πατέρα μου καὶ ἐρῶ αὐτῷ· πάτερ, ἤμαρτον εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ ἐνώπιόν σου. Ὡ τῆς μετανοίας τῆς σοφῆς! Ὡ τῆς εὐτέχνου οἰκονομίας! Ὅτι οὔτε ὄλως ζημιοῖ τὸν Θεὸν ἢ μετάνοια. Ἡ γὰρ μακροθυμοῦσα ἢ παρορῶσα ἢ προτρεπομένη, τὸ ἀζήμιον φυλάττει τῷ κεκτημένῳ. Ἦνέσχετο ἢ μετάνοια ἀπατηθῆναι τὸν νεανίσκον. Ἐχόρευσε εἰς αὐτὸν ὁ Διάβολος, ἐποίησεν ὃ ἠθέλησεν. Ἡ μετάνοια 18 ἠσύχασεν, ἐσιώπησεν ὁ ἔλεγχος τῆς συνειδήσεως. Ἐκέλευσε αὐτῷ τέως μὴ ἐπιθέσθαι, καὶ ὅτε εὔρε καιρὸν ἀνάγκης, ὡς μήτηρ τὰ σπλάγχνα αὐτῆς ἀπλώσασα περιεπτύξατο. Ἀφείλεν αὐτὸν τῆς μητρῶας ἡδονῆς, ἵνα ἀποκαταστήσῃ εὐσεβείᾳ τῇ μητρί. Κεράτια δίδωσιν ὁ Δράκων τοῖς ὑπηκόοις· πατριὸς γὰρ ὢν τῶν ἀλλοτρίων τέκνων οὐ φείδεται. Πείθει τὰ πατρικὰ ἀναλῶσαι κακῶς. Ἐπαγγέλλεται φαντάζων. Πολύφροντιν ποιεῖ κοιμώμενον, καὶ διυπνισθέντα γελᾶν, ὀρώντα ἑαυτὸν γυμνὸν καὶ πένητα. Ὡ τῆς πανουργίας τοῦ Δράκοντος! Ὅτι οὕτω καὶ τοὺς πρωτοπλάστους ἐγύμνωσεν. Ἐπηγγείλατο γὰρ θεότητα, καὶ ὡς σκώληκας ἐν γῆ κυλίεσθαι παρεσκεύασεν, ἀπογυμνώσας αὐτούς. Εἰ μὴ ἦν ἢ μετάνοια, ἔκπαλαι τὸ τῶν ἀνθρώπων ὄχητο γένος. Εἰ μὴ θᾶπτον ὠρεξε χεῖρα διὰ τῆς ἀπολογίας, οὐκ ἂν νῦν ὁ κόσμος συνίστατο. Λέγει οὖν ὁ νεώτερος· πάτερ, ἤμαρτον εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ ἐνώπιόν σου. Ἐπέγνω τὸν πατέρα ὁ ἀμαρτήσας υἱός, ἐλέγχων ὅτι πατριὸς ἐστὶ καὶ ἐπίβουλος ὁ πλανήσας· καὶ εἶδε τὸν δόλον, εἶδε τὴν πλάνην, προσέδραμεν ὡς πρὸς 19 μητέρα, τὴν μετάνοιαν. Ἐπείνασεν ἐπὶ χρόνον, κεράτια σιτούμενος· ἐδίψησεν ἐπὶ πολὺ τὸν μετὰ χοίρων βόρβορον προσιέμενος· ἀλλ' ἢ μετάνοια, ὡς μήτηρ εὐσπλαγχνος, παράγουσα τοὺς μαστούς, πάλιν ἐγαλοῦχει τὸν νεανίσκον. Νήπιον ὄντα ἄρτω ἐξέθρεψε διὰ τὴν πίστιν, καὶ γενόμενον νεανίσκον γαλουχεῖ, ὅτι ἢ ἀμαρτία τὴν δύναμιν αὐτοῦ κατεδαπάνησεν. Εἰ μὴ γάλακτος τύχη, οὐκ ἂν ἰᾶτο· πάνυ γὰρ ἠσθένησεν ὑπὸ τῆς αἰσχροῦτος καταδαπανήσας τὴν φυσικὴν διάνοιαν. Καὶ ἀδυναμοῦντα διαναστῆναι, ἢ μετάνοια γαλουχήσασα ἐξανέστησε. Λίαν ἀσθενοῦντα ἐθεράπευσε καὶ τῷ πατρὶ ἀπέδωκε· τὸ πλανώμενον πρόβατον τῷ ποιμένι παρέστησεν. Ὅρας πῶς ἀζήμιον διαφυλάττει τὸν Θεὸν ἢ μετάνοια; Ὅρας ὅτι οὐ πρῶτον τὸ αὐστηρὸν προσίεται τοῖς ἀμαρτάνουσιν, ἀλλὰ τὸ προσηγὲς καὶ εὐκόλον; Οὐ προσέθηκε νηστείαν, οὐκ ἀπήτησεν ἐγκράτειαν,

οὐκ ἀγρυπνίαν, ἀλλὰ ἀπὸ ἐξομολογήσεως αὐτὸν ἀνηγόρευσεν. Ἀπὸ τῶν κουφοτέρων ποιεῖται τὰς ἀρχάς, εἰδυῖα ὅτι εὐγνώμων ἐστὶν ἡ συνείδησις. Αὕτη ἀναδέχεται τὴν ψυχὴν καὶ σπουδάζει τὸ χρέος αὐτὴν εἰσπράξασθαι. Αὕτη τῆς μετανοίας συμμύστης ἐστὶ καὶ 20 σπεύδει καθάραι αὐτήν. Τίκει παντὶ ἡ συνείδησις μέριμναν· θέλει μόνον εἰς ἐπίγνωσιν ἐνέγκαι τὴν διάνοιαν, καὶ οἶδεν ὅτι εἰς τὰ λοιπὰ ἔξει αὐτὴν ὑπήκοον. Οἶδε τῆς φύσεως τὴν συγγένειαν· αὕτη γὰρ αὐτὴν ἀνεθρέψατο. Οἶδε τῆς ψυχῆς τὸ εὐήνιον· ὅτι ἐν αὐτῇ ὡς ἐπιβάτης γίνεται. Πείθει τὴν μετάνοιαν ἀπὸ κουφοτέρων αὐτῇ προσελθεῖν, ἀναδεχομένη αὐτῆς τὴν ἀνταπόδοσιν. Μόνον, φησί, στέναξον, καὶ ἡ ψυχὴ δούλη σου γίνεται. Μόνον σύνες ὅτι ἐπιτάξεις αὐτῇ. Ἄρ' οὖν ἀπὸ μικροῦ σπέρματος ποιήσει τὸ δένδρον τῆς ζωῆς. Βούλεται μόνον τὴν μετάνοιαν καταδέξασθαι. Θέλει ἐρεῖσαι ἡ μετάνοια ἐν τοῖς ἀμαρτάνουσι, καὶ ῥαδίως αὐτοὺς Θεῷ προσάγει. Παραιρεσθῆναι βούλεται, ὡς ἥλιος, καὶ πᾶσαν φωτίσαι τὴν διάνοιαν. Σπεύδει νομὴν κτήσασθαι ἐν ἡμῖν, καὶ μετ' οὐ πολὺ κτήματα εἶναι ποιεῖ Θεῷ· ὡς ἡ ζύμη ἀρξαμένη ὅλον ζυμοῖ τὸ φύραμα. Διὰ τοῦτο καὶ τὰ ἐλαφρὰ προβαλλομένη, τὰ τραχέα ἀποκρύπτεται. Τεχνίτης ἐστίν, ὅτι οἶδε τὴν πανουργίαν τοῦ Δράκοντος. Οἶδεν ὅτι ὡς κύων μώλωπας ἀπολείχει καὶ οὐ θέλει τοὺς ὀδόντας ταῖς ἀμαρτίαις ἐν βάθει πῆξαι. Οἶδεν ὡς χοῖρος βορβόροις ἤδεσθαι, καὶ βούλεται τοὺς τοῖς πάθει βορ 21 βοροῦντας αὐτὸν μὴ ἀποβάλλεσθαι. Ἐὰν ῥίψη ὡς κόπρον τοὺς ἀσεβεῖς, ὁ χοῖρος αὐτοὺς καταναλίσκει· ἐὰν ὡς νεκριμαῖα αὐτοὺς ἀποβάληται, ὁ κύων αὐτοὺς κατεσθίει δεινῶς. Εἶπε καὶ ἐν Ψαλμοῖς· ἐλυμήνατο αὐτὴν ὅς ἐκ δρυμοῦ, καὶ μονιὸς ἄγριος κατενεμήσατο αὐτήν, ὅτι ἐν παντὶ τόπῳ προσεδρεύει τοῖς ἀκαθάρτοις ἐπὶ τοσοῦτον. Ἡ δὲ μετάνοια φεῖδεται τοῦ τῶν ἀνθρώπων γένους, ὅτι καὶ θηριάλωτα περισώζει Θεῷ. Ἐν τῷ Δαυὶδ δεικνύεται ὅτι ἐξείλετο ἔριφον ἐκ τῆς ἄρκτου, ἵνα δειχθῇ ἡ τοῦ Θεοῦ ἀγαθότης. Τίς οὖν ἡ ἄρκτος; Ἡ ἀνομία. Καὶ ἔριφος; Ὁ ληστής ἐν σταυρῷ διὰ τὴν ἀνομίαν προσηλωμένος. Ἐπέστρεψεν ὁ παράνομος, ἐνύγη ἀπὸ τῆς συνειδήσεως, ὡμολόγησε τὴν ἀσέβειαν, ἐπέγνω τὸν βασιλέα τῆς δόξης, ἐπίστευσε αὐτοῦ τῇ θεότητι, καὶ λαλήσαντος αὐτοῦ λόγον, ὡς ὁ Δαυὶδ τὴν ἔριφον, οὕτω καὶ ὁ Χριστὸς ἐκ στόματος τοῦ θανάτου τὸν ληστήν ἐξείλετο. Οὐκ ἔστιν ἀπογνῶναι σωτηρίας, ἀδελφοί, ἔχοντες μητέρα τὴν μετάνοιαν. Οὐκ ἔστιν ἀπελπίσαι σωτηρίας, ἀγαπητοί, ὑπὸ τοιαύτης μητρὸς παρακαλουμέ 22 νους ἡμᾶς. Τὰ θηριάλωτα τῷ Θεῷ εἰς τὸν παράδεισον προσήγαγε, καὶ ἡμᾶς ἀποστραφήσεται; Ἐκείνους τοὺς ἔξω τῆς Ἐκκλησίας ἠλέησε, καὶ ἡμᾶς οὐκ οἰκτιρήσει; Τοὺς μήπω πιστεύσαντας προτρέπεται, καὶ τοὺς ἤδη πιστεύσαντας ἀποβαλεῖται; Οὐδεὶς θέλων λαβεῖν ὃ οὐκ ἔχει, ὃ ἔχει ἀπόλλυσι· καὶ πῶς ὁ Θεὸς καὶ Πατήρ, οὐς ἐκτήσατο ἐν τῷ αἵματι τοῦ Υἱοῦ αὐτοῦ, ῥαδίως ἀποκτήσεται; Οὐδεὶς, ὃ μετὰ πόνου συναθροίζει, εὐχερῶς σκορπίζει· καὶ πῶς ὁ Θεὸς τοὺς ἐξ ἔθνων ἐν μόχθῳ τῶν Ἀποστόλων δεξάμενος ἀποβαλεῖται εὐχερῶς; Μὴ γὰρ ματαιῶς βεβούλευται τοῦ Υἱοῦ αὐτοῦ τὴν παρουσίαν, ἢ τοῦ αἵματος αὐτοῦ τὴν ἔκχυσιν εἰς οὐδὲν ἐλογίσατο, ἢ τὴν οἰκονομίαν τοῦ θανάτου αὐτοῦ θέλει παραγράψασθαι, ἢ τὴν δόξαν τῆς ἀναστάσεως αὐτοῦ οὐδὲν ἠγήσατο, ἵνα ἡμᾶς τοὺς διὰ τῶν μυστηρίων τούτων σωθέντας ῥαδίως ἀποστραφῇ; Αὐτὸς ἔπεμψε τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον καὶ τὴν Ἐκκλησίαν ἠγίασε· τοὺς Ἀποστόλους ἐξαπέστειλε τοῖς ἔθνεσιν εὐαγγελίσασθαι. Εἰ μὴ θέλει ἡμᾶς σωθῆναι, εἰκὴ τὰ τοσαῦτα παρέσχετο· ἢ γὰρ ἠγνόησε τὰ καθ' ἡμᾶς, ἢ ἐνέπαιξε τοῖς ἔθνεσιν· ἀλλ' ἐκάτερον ἀθέμιτον, καὶ τὸ λογίσασθαι· οὔτε γὰρ ἠγνόησεν, οὔτε τι περιττὸν ἐποίησεν· ἔχει δὲ ἡμᾶς ποιμνὴν αὐτοῦ, καὶ ποιμὴν ἡμῶν ἐστὶ, καὶ νῦν καὶ εἰς τὸν παρά 23 δεῖσον. Ἔδωκε τὴν μετάνοιαν, ὡς ὕδωρ καθάρσιον. Ἄν τι πλημμελήσωμεν, ἐν αὐτῇ ἀπολουόμεθα. Ἐχομεν αὐτὴν λουτρόν, οὐχὶ παλιγγενεσίας μόνον, ἀλλὰ ἀνακαινίσεως. Ἐάν τι ἀμαρτήσωμεν, δι' αὐτῆς ἀποπλυνόμενοι καθαροὶ γινόμεθα. Ἔσχεν ὁ νόμος δαμάλεως σποδὸν εἰς ῥαντισμόν, ἡμεῖς τῆς μετανοίας ἔχομεν τὴν

νέκρωσιν. Ἐκεῖ διὰ σποδοῦ ἐκαθαίροντο, καὶ ἡμεῖς ἄρτον ὡς σποδὸν ἐσθίοντες τῶν ἐγκλημάτων ἀπαλλαττόμεθα. Ὁ νόμος δίδωσι καὶ ὕσσωπον πρὸς καθαρισμόν, τὸ δὲ Εὐαγγέλιον βοτανοφάγιον ἐξαγγέλλει εἰς τὴν διὰ τῆς μετανοίας συγγνώμην. Πόας φαγῶν ὁ Βαπτιστὴς ἀπέδωκεν ἄνδρα τέλειον· ὅτι περὶ μετανοίας κηρύσσων σκοπὸς μετανοούντων ἐγένετο. Εἶχε καὶ ὕδωρ ὁ ῥαντισμὸς τῆς καθάρσεως, ἐπειδὴ καὶ παρ' ἡμῖν μέτρῳ τὸ ὕδωρ οἱ μετανοοῦντες πίνουσι. Τοῦ Θεοῦ τὸ θυσιαστήριον ἐστὶν ἡ μετάνοια· δι' αὐτῆς γὰρ οἱ ἁμαρτάνοντες αὐτὸν ἐξιλάσκονται· ἀλλὰ καὶ ἀδάπανον ποιεῖ τὸν προσάγοντα, ἵνα πόσον ἐστὶ τὸ μέσον τοῦ νόμου καὶ τοῦ Εὐαγγελίου νοήσωμεν. Πολλάκις διὰ τὸ ἀνά 24 λῶμα τινὲς ἐν τῷ νόμῳ παρητοῦντο ἐξαγγεῖλαι αὐτῶν τὰς ἁμαρτίας, καὶ ἐγένετο πρόφασις κακίας ἢ φειδῶ τῆς θυσίας. Περιεῖλε καὶ τοῦτο ὁ Χριστὸς παραγενόμενος, δὸς τὴν μετάνοιαν ἀδάπανον θυσιαστήριον. Οἶμαι χαίρειν τὸν Ὅφιν ἐπὶ τῇ φειδοῖ τῶν θυόντων· αἰτίαν γὰρ εὑρίσκει παρανομίας. Δυσὶ κακοῖς ἠλίσκοντο οἱ φειδόμενοι· ὅτι οὐχ ὠμολόγουν ἐπὶ ταῖς ἁμαρτίαις, καὶ ὅτι κατεφρόνουν τοῦ νόμου. Ὅρα πόσα ὁ Σωτὴρ εὐηργέτησεν, ὅτι διὰ τῆς μετανοίας ἐκάτερον πρόρριζον ἐξωλόθρευσε. Πολλοὶ καὶ πενόμενοι, οὐ φειδόμενοι δέ, οὐκ ἐθυσίαζον· ἢ δὲ μετάνοια προφθάνει καὶ τῶν πενήτων τὴν πρόφασιν· ὅτι δίχα ἀναλωμάτων ἐξιλάσκειται. Ἔνιοι ὀκνοῦντες ἢ προχείρως οὐχ εὐρίσκοντες, οὐκ ἔθουον ὑπὲρ ἁμαρτιῶν ἰλασόμενοι· ἢ δὲ μετάνοια συνέστειλε τῶν πάντων τὴν πρόφασιν, προσφέρουσα θυσίαν συνειδήσεως. Οὐ ζητεῖ γὰρ ἔριφον, ἀλλ' ἐξομολόγησιν· οὐκ ἀπαιτεῖ πρόβατον εἰς θυσίαν, ἀλλ' ὁμολογεῖν ἀπὸ συνειδήσεως. Οὐκ ἔχεις τρυγὸνα ὁ ἁμαρτήσας· Στέναξον, καὶ ὁ Θεὸς ὑπὲρ τρυγὸνα σοι τοῦτο λογίζεται. Οὐκ ἔχεις ὄρνεον; Δάκρυσον, καὶ ἀντὶ θυσίας σοι λογισθήσεται. Οὐκ ἔχεις περιστερὰν; 25 Ἐξαγγεῖλόν σου τὰς ἁμαρτίας Θεῷ, καὶ γίνονται σοι ὀλοκαυτώματα. Ἐὰν εὗξῃ, δέχεται ὁ Θεός, ὡς μόσχον, τὴν προσευχὴν σου. Ἐὰν γνησίως ὑποπέσης, ὑπὲρ ταύρου θυσίας ἡγεῖται σοι τὴν σπουδὴν. Ὡ τῆς μεγίστης μετανοίας! Ὡ τῶν ἐν αὐτῇ θαυμασιῶν! Ὅτι μία οὖσα πάντα δύνатаι. Ἡ γῆ καρπὸς δίδωσι καὶ τὰ ποίμνια ἔρια, ἢ δὲ μετάνοια ὡς γῆ ἔστηκε καὶ ὡς στερέωμα, ἐπειδὴ ἀντὶ καρπῶν καὶ πετεινῶν γίνεται τοῖς ἁμαρτάνουσιν. Ἴνα τί σοι ἀγοράσαι πρόβατον; Ἡ μετάνοιά ἐστὶ τῆς Ἐκκλησίας τὸ ποίμνιον. Ἴνα τί σοι πρίασθαι ὄρνεον; Οὐρανός ἐστὶν ἡ μετάνοια, ἀντὶ πετεινῶν, πείθουσα τὸν Θεόν. Ἴνα τί σοι μαγειρεύειν σεμίδαλιν; Αὕτη σε ἀκαπνίστω πόνῳ ἐξιλάσεται. Ὡ τῆς τοῦ Εὐαγγελίου χάριτος! Ὅτι πάντα τὸν νόμον διωρθώσατο. Ὁ λαὸς αὐτὸς ἑαυτῷ γίνεται ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ ἱερεὺς, ἐπειδὴ ἔχει τὴν συνείδησιν θυσιάζουσαν ὑπὲρ αὐτοῦ. Ἀπὸ καρδίας προσεύχεται, καὶ αὐτὸς ὑπὲρ ἑαυτοῦ ἐξιλάσκειται. Οὐκοῦν οὐκ ἐν τῷ νόμῳ πληροῦται τὸ τοῦ Μωσέως λόγιον, ἀλλ' ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ συστήσεται· εἶπε γὰρ πρὸς τὸν Ἰσραὴλ, ὅτι βασιλεῖον ἱεράτευ 26 μα, ἔθνος ἅγιον. Καὶ Ἡσαΐας ὁμοίως εἶπεν· ὑμεῖς δὲ κληθήσεσθε ἱερεῖς Κυρίου, λειτουργοὶ Θεοῦ πάντες. Ἄλλ' οὐδεὶς ἐκ τοῦ λαοῦ τῶν Ἰουδαίων ἑαυτὸν προσφέρει τῷ Θεῷ· ἐν δὲ τῇ Ἐκκλησίᾳ καὶ οἱ ἁμαρτωλοὶ μετανοοῦντες ἱερεῖς γίνονται, ὅτι ἑαυτοὺς τῷ Θεῷ ὡς θυσίαν προσάγουσιν. Ὡ τῆς ἐνεργοῦς χάριτος τῆς μετανοίας! Ὅτι ἱερεῖς χειροτονεῖ τοὺς ἁμαρτήσαντας. Ὡ τῆς μεγίστης ἐν αὐτῇ παρακλήσεως! Ὅτι τοῖς μετανοοῦσιν ἱερατικὸν ἀξίωμα παρέχεται. Οὐπω ἀπηλλάγη τοῦ χρέους, καὶ γίνεται ὑπὲρ τὸ χρέος διὰ τῆς μετανοίας· οὐπω τὸ φορτίον ἀπέθετο, καὶ διὰ τῆς χάριτος ἐπικεκούφισται. Ἐν τῷ ἀξιώματι ἀμεριμνεῖ. Τὸν ἰλασμόν οὐκ ἐπαγγέλλεται καὶ τὴν ἄφεσιν, ἀλλὰ δίδωσιν· οὐκ εἰς ἐλπίδας ἄγει τὸν ἁμαρτήσαντα, ἀλλὰ φωνῇ μόνη κρατεῖ· πείθει ὅτι ἀπαλλαγῆσεται. Λέγει πρὸς αὐτόν· ἐπίγνωθι, ὃ ἔχεις, καὶ μὴ ἀνάμενε· ἀλλ' ἢ εὐεργεσία μείζων. Σύνες ὃ κρατεῖς, καὶ γνῶθι ὅτι ἤδη ἑαυτῷ πατρωνεύεις. Πείθω σε περὶ τῶν μελλόντων ἐκ τῆς δεδομένης σοι χάριτος. Πιστώθητι περὶ εὐσπλαγχνίας Θεοῦ, ὅτι ἠδέως ἔσχεν, ὅτι προσῆλθες αὐ 27 τῷ. Δεικνύει σοι τὴν χρηστότητα, ὅτι σε πρὸ τῆς ἀφέσεως ἱερέα ἐχειροτόνησεν. Ὡ τῆς

τοῦ Θεοῦ χάριτος! Ὅς μήπω λαβών, πρῶτος δίδωσι, καὶ ὅτι βραχὺ ὄρων μεγάλα χαρίζεται. Οὐπω ἐστέναξεν ὁ ἁμαρτήσας, καὶ ἤδη αὐτῷ παρρησίαν δέδωκεν· οὐπω ἐδάκρυσεν, καὶ φθάσας παρέσχεν αὐτῷ τὴν πρὸς αὐτὸν πρόσοδον. Μεγάλη ἡ μετάνοια, καὶ Θεῷ λίαν προσφιλεστάτη, ὅτι τὸ θέλημα αὐτοῦ ὄντως ποιεῖ. Ἀρχιερατεῦει Θεῷ ἐξόχως· ἰδοὺ γὰρ καὶ ἱερέας αὐτῷ χειροτονεῖ ὁσημέραι. Αὕτη ἐστὶν ἡ τοῦ Θεοῦ τράπεζα· δι' αὐτῆς γὰρ ἐσθίει τῶν ἀνθρώπων τὴν σωτηρίαν. Λέγει καὶ ὁ Σωτήρ· ἐμὸν βρῶμά ἐστιν, ἵνα ποιῶ τὸ θέλημα τοῦ Πατρός μου τοῦ ἐν οὐρανοῖς. Ἄρ' οὖν ἡ μετάνοιά ἐστι τοῦ Θεοῦ ὁ ἄρτος ὁ θαυμάσιος. Ἐσθίει ὁ Θεὸς δι' αὐτῆς τίνα; Τὴν ἐξομολόγησιν τῆς συνειδήσεως. Πίνει διὰ τῆς μετανοίας τῶν δακρῦων τὴν διάθεσιν. Ὅσμης εὐώδους ἀπολαύει ἐν αὐτῇ, τῶν στεναγμῶν τὴν γνησίαν αἴσθησιν· γίνονται γὰρ Θεῷ ὡς οἶνος εὐωδέστατος. Τὰ ποικίλα ἐδέσματα τοῦ Θεοῦ εἰσὶ ταῦτα, ἐγκράτεια, νηστεία, ἀγρυπνία καὶ προσευχὴ ἐκτενῆς, ὑποταγὴ μετὰ ταπεινώσεως· τούτοις γὰρ ὁ Θεὸς ἡδέεται 28 ἢ τοῖς ἄλλοις θύμασι. Λέγει γὰρ ἐν Ψαλμοῖς, ὅτι οὐ φάγομαι κρέα ταύρων ἢ αἷμα τράγων πίομαι. Τί οὖν τρώγει ὁ Θεός, ὧς Προφήτα; Τίτι χαίρει ποτῶ; Ἀποκρίνεται Δαυΐδ καὶ λέγει· θέλεις ἵνα φάγη ὁ Θεός; Εἰ θέλεις θρέψαι Θεόν, θῦσον τῷ Θεῷ θυσίαν αἰνέσεως, καὶ πᾶσαν τὴν τοιαύτην θυσίαν καταδέχεται· καὶ ἀπόδος τῷ Ὑψίστῳ τὰς εὐχάς σου, καὶ προσφέρεις αὐτῷ ποτὸν ἄριστον. Λέγει γὰρ Παῦλος ὁ ἀπόστολος ὅτι ἡ τῶν ἀγαθῶν ἔργων πρᾶξις ἄρτος ἐστὶ τοῦ Δεσπότου, τὴν λογικὴν, φησί, λατρείαν ἡμῶν προσφέροντες· οἱ γὰρ πάντες ἐν τῷ ἐνὶ ἄρτῳ τοῦ Χριστοῦ ἐν σῶμα ἐσμέν· ἐν γὰρ τῷ Χριστῷ ὡς ἄρτος προσφερόμεθα· ὁ γὰρ Χριστὸς ἐστὶν ὁ ἀμνὸς τοῦ Θεοῦ ὁ αἴρων τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου, καὶ ἡ μετάνοια τῶν ἁμαρτησάντων περιαίρει τὴν ῥυπαρὰν συνείδησιν. Μετανοήσωμεν οὖν οἱ ἁμαρτήσαντες, ἵνα κατισχύσωμεν τοῦ Διαβόλου. Μετανοήσωμεν ἐκτενῶς, ἵνα τῷ Θεῷ τὰ ἀρεστὰ ποιήσωμεν. Πολύτροπός ἐστιν ἡ μετάνοια, διὸ καὶ ποικίλην ποιεῖται Θεῷ τὴν παράθεσιν. Τρέφει Θεὸν δι' αἰνέσεως, ὡς εἶπομεν, καὶ πάλιν δι' ἐξομολογήσεως. Τρέφει αὐτὸν δι' ἐγκρατείας καὶ εὐσεβείας καὶ ἀσκήσεως. Τρέφει αὐτὸν δι' ἐλεημοσύνης ποικίλως· 29 ἄτοπον γὰρ ἀνθρώπους ἀρίστων ποιῆσθαι ποικίλην παράθεσιν, τὸν δὲ Θεὸν ἕνα τρόπον ἔχειν παραθέσεως. Εἶπεν οὖν ὁ Χριστὸς τοῖς ἐλεήμοσιν, ὅτι ἐφ' ὅσον ἐποιήσατε ἐνὶ τούτων τῶν ἐλαχίστων, ἐμοὶ ἐποιήσατε. Τί οὖν; Οὐ παρῆν, καὶ πῶς εὖ πέπονθεν; Οὐ συνελάλει, καὶ πῶς συνήσθιεν; Οὐ συνεκλήθη, καὶ πῶς συνανέπιπτε; Λέγει ὁ Προφήτης ὅτι τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν πληροῖ ὁ Θεός. Ἄρ' οὖν παρῆν πανταχῆ, καὶ ἀπέλαυε δοξαζόμενος. Τί οὖν; Καὶ τοῖς κακούργοις οὐ συμπάρεστι; Ναί, πάρεστιν ἵνα ἐλέγξῃ τὰ γινόμενα, οὐχ ἵνα συνευδοκήσῃ τῇ ἁμαρτίᾳ· ἡ γὰρ εὐδοκία τοῦ Θεοῦ ἐν τοῖς Ἁγίοις ἐστίν· ἡ δὲ ἐπιστασία τῆς ἀπειλῆς αὐτοῦ ἐν τοῖς παρανόμοις. Καὶ πῶς, φησὶν, εἶπεν ὁ Προφήτης ὅτι μακρὰν ἀπέχει ὁ Θεὸς ἀπὸ τῶν ἁμαρτωλῶν; Οἱ τυφλοὶ σε διδάξουσιν ὅτι φαίνει ὁ ἥλιος, καὶ αὐτοὶ αὐτὸν οὐ βλέπουσι, καὶ ἐγγὺς αὐτῶν ἐστὶ καὶ μακρὰν· <ἐγγὺς> εἰς ἔλεγχον, μακρὰν δὲ εἰς εὐδοκίαν. Εἰ ποιεῖ τις ἐν κρυφίῳ τι, κἀγὼ οὐκ ὄψομαι αὐτόν, φησὶ Κύριος; Οὐκοῦν ἐγγὺς ἐστὶν ἵνα ἐλέγξῃ, μακρὰν δέ, ὅτι οἱ ἁμαρτωλοὶ αὐτὸν οὐχ ὀρώσι. 30 Τί οὖν; Οἱ δίκαιοι αὐτὸν ὀρώσι, ὅτε πράττουσι τὸ καλόν; Τὸ Εὐαγγέλιόν 30 σε διδάξει, λέγον· τῷ δεχομένῳ τοὺς λόγους μου ἐμφανίσω αὐτῷ ἐμαυτόν, καὶ ἐλευσόμεθα ἐγὼ καὶ ὁ Πατήρ μου, καὶ μονὴν παρ' αὐτῷ ποιήσωμεν. Πῶς ἔσται ταῦτα; Λέγει τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ· ὁ ὑμᾶς δεχόμενος ἐμὲ δέχεται, καὶ ὁ ἐμὲ δεχόμενος δέχεται τὸν ἀποστείλαντά με. Ὅτε οὖν ξένους δέχη διὰ τὸν Χριστόν, ὁρᾶς τὸν Χριστόν, ὅταν ἀσθενοῦντας ἀναπαύσῃς δι' αὐτόν, βλέπεις αὐτόν, ὅτε ποιεῖς πᾶν ὅτιοῦν δι' αὐτόν, ὑπ' ὅψιν σου ἐστὶ, καὶ θεωρεῖς τὸν Θεόν. Ὁ Θεός, φησὶν, ἀγάπη ἐστίν. Ἐὰν τὴν ἀγάπην ἔχῃς, ὁρᾶς ὃν ἔχεις ἐν σοί. Πῶς δὲ ὁρᾶς; Καὶ πάλιν ἀκουσον· χαίρη ποιῶν τὸ καλόν, ἀγαλλιᾶ πράττων ἀγάπην, εὐφραίνῃ ἐκτελῶν ὑπακοήν. Ἡ οὖν ἀγάπη ἐστὶ χαρὰ καὶ ἀγαλλίασις· αὕτη δέ σοι συνεργός ἐστὶν ἐν ταῖς ἀγαθαῖς

πράξεσι. Βλέπεις Θεὸν τὸν συνεργοῦντά σοι· οὐδεὶς γὰρ ἄγνοεὶ τὸν σὺν αὐτῷ ἐργαζόμενον. Ἀγάπη οὐκ ἐμφαίνεται τοῖς ὀφθαλμοῖς τῆς σαρκός. Οὔτε εἶδε τις δικαιοσύνην, οὔτε ἔδειξεν ἄλλω τὴν ἑαυτοῦ ἀγιότητα· φαίνεται δὲ τοῖς ὀφθαλμοῖς τῆς ψυχῆς. Χαίρων καὶ 31 ἀγαλλιώμενος ἐφ' οἷς πράττετε ἀγαθοῖς, ὄρας τὸν Θεόν, καὶ μὴ ἄρνούῃς ὅτι οὐ βλέπεις αὐτόν· ὁ γὰρ Θεὸς ἀγάπη ἐστὶ. Μὴ ἐπειδὴ οὐχ ὄρας σωφροσύνην, οὐ βλέπεις αὐτὴν διὰ τῆς πράξεως; Οὕτως, εἰ καὶ μὴ ὄρας Θεὸν τοῖς αἰσθητοῖς ὀφθαλμοῖς, ἀλλὰ διὰ τῆς ἀγάπης βλέπεις αὐτόν· πᾶς γὰρ ὁ ποιῶν τὸ καλὸν χαίρει· διὸ καὶ Παῦλος εἶρηκε· πάντοτε χαίρετε, ἀδιαλείπτως προσεύχεσθε. Καὶ πῶς, φησὶν, εἶπε τὸ Εὐαγγέλιον, ὅτι Θεὸν οὐδεὶς ἐώρακε πώποτε; Οὐκ εἶδε μὲν οὐδεὶς μέγεθος ἢ φύσιν· διὰ συμβόλων δὲ εἶδον οἱ Ἅγιοι. Διὰ πυρός βάτου ὁ Μωυσῆς, διὰ λαίλαπος ὁ Ἰώβ, διὰ νεφέλης ὁ Ἡσαΐας, διὰ φωτὸς ὁ Παῦλος, διὰ φωνῆς πᾶς ὁ Ἰσραήλ. Καὶ νῦν οἱ Ἅγιοι διὰ τῶν πράξεων, δηλαδὴ διὰ τινων μέσων χειραγωγούμενοι. Οἱ βασιλεῖς ἀγνοούμενοι φαίνονται, ἀλλὰ διὰ τέχνης γραφικῆς. Οὐκ οἶδας τὸν βασιλέα, καὶ ὄρας αὐτόν εἰς τὰς εἰκόνας· οὐκ οἶδας τοῦ οἰκοδόμου τὸ πρόσωπον, καὶ ἐν τῇ οἰκοδομῇ ὄρων τὸ ἔργον, βλέπεις τὸν ἄνθρωπον. Οὕτως αὐτὸν βλέπεις, ὅτι θαυμάζεις. Οὐ γνωρίζεις 32 ζεις τὸν τέκτονα, ἀλλ' ἀπὸ τῆς γλυφῆς ὄρας αὐτόν, καὶ ἑτέροις ἀγγέλλεις τὰ περὶ αὐτοῦ. Ὅρας παρά τινος σφαγέντα λέοντα, καὶ μὴ εἰδὼς θαυμάζεις αὐτόν διὰ τῆς ἰσχύος. Ἀκούοντες περὶ τοῦ Δαυΐδ, ὅτι τὸν Γολιάθ λίθῳ ἀπέκτεινεν, ὄραν δοκοῦμεν τὸν δίκαιον, καὶ ἀπὸ τῆς πίστεως τὸν ἄνδρα θαυμάζομεν. Εἶπε καὶ ἐν Ψαλμοῖς· γενηθήτω τὰ ὦτά σου προσέχοντα εἰς τὴν φωνὴν τῆς δεήσεώς μου· καὶ ἐμάθομεν ὅτι καὶ δι' ἀκοῆς ἐστὶ θεάσασθαι. Οὕτω μὲν οὖν καὶ ἡμεῖς ὀρώμεν, ἐὰν θέλωμεν, καὶ διὰ τῆς ἀγαθῆς πράξεως· οἱ Προφῆται δὲ εἶδον γενναιότερον, ὅτι δι' ἐμφανεστερας ἐνεργείας ἐβίωσαντο. Ἔστι καὶ ἐν τοῖς ἀοράτοις ἰδεῖν πλέον καὶ ἔλαττον. Εἰσὶ καὶ πράττοντες τὸ καλὸν πλέον καὶ ἔλαττον. Καὶ εἰσὶν οἱ πλέον σπουδάζοντες, καὶ ἔλαττον πράττοντες, καὶ εἰσὶν οἱ ἔλαττον σπουδάζοντες, καὶ πλέον πράττοντες. Οἱ δίκαιοι διὰ μικρῶν πράξεων μᾶλλον δυσωποῦντες Θεὸν παρ' ἐνίουσ πράττοντας πολλά· οὐ γὰρ πρὸς τὴν πρᾶξιν ἀφορᾶς ὁ Θεός, ἀλλὰ πρόθεσιν· καὶ οὐ βλέπει τὸ γινόμενον, ἀλλὰ τὸ διὰ σπουδῆς τελούμενον. Ἡ χήρα λύσει τοῦ εἰρημένου τὴν ζήτη 33 σιν, ὅτι δυσὶν ὀβολοῖς τοὺς πολυχρύσους ἐνίκησε. Καὶ ἐν τῇ σκηνῇ δὲ τοῦ μαρτυρίου οἱ τὰς αἰγείας τρίχας προσενέγκαντες ὁμοῦ τοῖς πολυχρύσοις εὐλογήθησαν· καὶ οἱ νήθοντες τὸν βύσσον σὺν τῷ χρυσῷ παραπλήσιοι ἦσαν τοῖς τρίχας ὑφαίνουσιν εἰς κάλυμμα τῆς σκηνῆς τοῦ μαρτυρίου. Βλέπουσιν οὖν οἱ Ἅγιοι Θεὸν διαφόρως, ὡσπερ οὖν καὶ πολυτρόπως αὐτὸν τρέφουσι διὰ τὴν τῆς πράξεως διαφορὰν καὶ τῆς χάριτος. Πάντες μὲν οὖν τρέφουσιν, ἀλλὰ πάντων πλέον ἢ μετάνοια πανηγυρίζει τῷ Θεῷ· ἐπειδὴ καὶ τὸ Εὐαγγέλιον λέγει, ὅτι χαίρει ὁ Θεὸς ἐπὶ ἐνὶ ἁμαρτωλῷ μετανοοῦντι ἢ ἐπὶ ἐνενήκοντα ἐννέα δικαίοις. Ἐορτὴν ἐγείρει τῷ Θεῷ ἢ μετάνοια, ὅτι καὶ τὸν οὐρανὸν κινεῖ πρὸς εὐωχίαν. Ἄγγελοι εὐφραίνονται, τῆς μετανοίας αὐτοὺς καλούσης εἰς ἄριστον. Πάντα τὰ ἐπουράνια τάγματα εὐωχοῦνται διὰ τῆς μετανοίας τὴν εὐφροσύνην χορηγούμενα. Οὐ θύει αὐτοῖς μόσχους, οὐδὲ πρόβατα, ἀλλὰ παρατίθησιν ἀνθρώπων ἁμαρτωλῶν σωτηρίαν εἰς ἀγαλλίασιν. Θυσιάζει τοὺς ἁμαρτήσαντας ἢ μετάνοια, ἀλλὰ πάλιν αὐτοὺς ζωοποιεῖ. Θανατοῖ αὐτούς, ἀλλὰ πάλιν 34 ἐκ νεκρῶν ἀνίστησι. Πῶς; Ἄκουσον! Ἅμαρτωλοὺς παραλαμβάνει, καὶ δικαίους αὐτοὺς ποιεῖ. Χθὲς νεκροὶ ἦσαν, σήμερον αὐτῷ ζῶσι διὰ τῆς μετανοίας. Οἱ χθὲς ἀλλότριοι, σήμερον οἰκεῖοι Θεῷ. Οἱ χθὲς παράνομοι, σήμερον ἅγιοι. Μεγίστη χωνεῖα ἢ μετάνοια, ἀγαπητοί. Χαλκὸν λαμβάνουσα, χρυσὸν ποιεῖ μεταβάλλουσα. Μόλυβδον αἶρει καὶ ἀργύριον ἀποδίδωσιν. Ὡ, τί πολλὴν παρέχει τῷ Θεῷ πρόσδοδον ἢ μετάνοια! Πόσῃν εἰσφέρει πραγματείας ὠφέλειαν! Χωνεύει, καὶ οὐδὲ μισθοὺς ἀπαιτεῖ τὸν κεκτημένον. Χωνεύει, καὶ οὐ χρήζει ξύλων καὶ πυρός. Χωνεύει, καὶ ἐργατῶν οὐ προσδέεται. Τίς ἢ τέχνη; Τίς ἢ ἐπίνοια; Τίς ἢ τῆς μεταβολῆς

δύναμις; Αὐτὸς ὁ μόλυβδος ἑαυτὸν καίει. Πῶς; Ὅτι οἱ ἁμαρτήσαντες αὐτοὶ ἑαυτοῖς γίνονται χωνεῖα. Τὰ ξύλα καίει τὸ πῦρ, καὶ μίσθιοι ἀπὸ τῆς ὑπομνήσεως τῶν ἁμαρτιῶν πυροῦνται. Ἐπὶ τοσοῦτον δὲ ἔκπυροῦσι στεναγμοὶ τὴν ψυχὴν, ἐμπνέοντες κατὰ τοῦ σώματος, ὥστε λυθῆναι καθ' ἑαυτῶν. Τοσαύτη γλυκύτης καὶ κουφισμὸς ἔστιν ἐν ἑαυτοῖς! Τότε γὰρ ἄρχονται λύεσθαι τὰ τῆς κακίας, ὅτε στενάζαντες δακρύσουσι. Καὶ λυθέντα τὰ τῆς προτέ 35 ρας καταστάσεως καθαίρει ἡ μετάνοια, πρὶν ἢ ἡ χάρις συγκραθεῖσα τῇ διανοίᾳ ποιήσῃ χρυσὸν τὸν μόλυβδον. Εἰ εἶδες τὸν ὕελον, πῶς γίνεται ὑακίνθινος καὶ σμαράγδινος καὶ σαπφείρινος, οὐκ ἀπιστήσεις ὅτι ἡ μετάνοια ποιεῖ ὡς ἀπὸ μολύβδου ἄργυρον καὶ χρυσὸν ἀπὸ χαλκοῦ. Εἰ δὲ ἡ ἀνθρωπεῖα τέχνη οἶδε κεράσαι φύσιν φύσει καὶ ἀλλοιωῖσαι τὰ πρότερον ὄντα, πῶς μᾶλλον ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ καὶ πλεον ποιῆσαι δυνησεται; Ἐπέθηκε πέταλα χρυσᾶ τῷ ὕελῳ ὁ ἄνθρωπος, καὶ γέγονε χρυσὸς τὴν ἐπιφάνειαν ὁ πρόσθεν ὕελος. Οὕτω καὶ ἡ χάρις τὸν χθὲς παράνομον, σήμερον ποιεῖ Θεοῦ θεράποντα, οὐ μόνον ἐπιπολαίως, ἀλλὰ καὶ τῇ κατὰ Θεὸν συνειδήσει. Εἰ γὰρ ἤθελε μῖξαι χρυσὸν ὁ ἄνθρωπος, ἐγένετο ἂν χρυσώδης ὁ ὕελος· ἀλλὰ τὴν ζημίαν φεύγων ἐπετεχνάσατο τῇ ἐπιβολῇ τοῦ λεπτοτάτου πετάλου. Ἡ δὲ μετάνοια θαρροῦσα τῇ φιλίᾳ τοῦ Θεοῦ συγκιρνᾷ τὸν μετανοήσαντα τῇ χάριτι τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, καὶ ὄλον δι' ὄλου υἰὸν Θεοῦ ποιεῖ τὸν ἄνθρωπον, ἵνα μὴ ἔχη τινὰ ἐπίθεσιν. Ὁ ἅγιος νόμος εἶπε τὰ ἁγιαστήρια ὅλα ἀπὸ χρυσοῦ δημιουργεῖν. Οὐκ 36 ἀφήσει τόπον διάκενον ἐν τοῖς κειμηλίοις ὁ νομοθέτης, ἵνα μάθωμεν τοὺς ἁγίους τοῦ Θεοῦ, ὅτι ὀλόκληρον ἔχουσι τὴν ἀγιότητα. Οὐκ ἀφήσει κοῦφον ἐν τοῖς ἁγίοις σκεύεσιν, ἵνα μὴ ἔχη τι κενὸν καὶ οὐ πρακτικὸν ὁ τοῦ Θεοῦ λειτουργός. Οὐκ ἀφήσει τυχόντα χώρον ἐν τοῖς ἁγίοις αὐτοῦ σκεύεσιν, ἵνα μὴ παρείδουσιν ὁ Ἐχθρὸς ἔχη, ποῦ ἀποκρύπτεσθαι. Εἶπε καὶ τις τῶν σοφῶν· ἔὰν πνεῦμα τοῦ ἐξουσιάζοντος ἀναβῆ ἐπὶ σέ, τόπον σου μὴ ἀφῆς. Ἄκουσον ὁ μετανοῶν, καὶ ἐξ ὅλης καρδίας πρόσελθε τῷ Θεῷ. Ἄκουσον ὁ ἁμαρτήσας, καὶ ὀλόκληρον τὴν εὐσέβειαν ἀνταποδίδωσί σοι. Σὺ σαυτὸν χωνεύεις, σὺ σαυτὸν ἐτάξεις, σὺ σαυτὸν μεταβάλλεις. Οὐκ ἔσται σοὶ τις ἕτερος, ἐν ᾧ ἂν ἦς διάκονος. Οὐδεὶς σοὶ πρόφασιν γίνεται, ἵνα μὴ ἦς ὀλόκληρος. Ἐὰν μόνον ἐξῶθεν ἔχῃς τὴν εὐσέβειαν, ἐπίπλαστος εἶ. Εἰ ἔχεις κουφότητα, εἰ ἔχεις τόπον τυχόντα, οὐ δύνη εἶναι σκεῦος ἅγιον. Ὁ διάκενος τόπος ἀτελεῖς δείκνυσιν. Ἡ προσφορὰ τὰ τέλεια θύει· πρόβατον, φησίν, ἄρσεν τέλειον ἐνιαύσιον προσοίσεις Κυρίῳ τῷ Θεῷ σου. Εἶπω σοὶ πῶς γίνεται τις τέλειος ἐν μετανοίᾳ, ἵνα καὶ τὸν 37 τρόπον ἀκούσας μὴ ἔχῃς πρόφασιν. Ἄκουσον! Περὶ φαρμακείας μετανοεῖς; Πᾶν ἵχνος αὐτῆς ἐξόρισον. Μὴ ἀφεις τὰ φανερά ἐν τοῖς κρυπτοῖς πολιτεύῃ. Ἀφῆκας τὸ ἀνελεῖν ἀνθρώπους; Καὶ τῆς γλώττης κράτει· μὴ συκοφαντεῖν, μὴ λοιδορεῖν, μὴ ἐπιπλέκειν. Περὶ εἰδωλολατρίας μετανοεῖς; Φεῦγε κληδόνας, οἰωνισμοὺς, παρατηρήματα· μέρη ταῦτα εἰδωλολατρίας εἰσίν· ὅτι καὶ ἐν τούτοις συμβολικοῖς μαντεύονται, ἀστρολογοῦσι, προσέχουσι μαθηματικοῖς τερατοσκόποις. Περὶ πορνείας μετανοεῖς; Πάσης αὐτῆς κατάγνωθι· ὅτι πᾶσαν ἀσέλγειαν αὕτη ἐγέννησε. Φεῖδου γέλωτος, εὐτραπελίας, αἰσχρολογίας, γαστριμαργίας· ταῦτα γὰρ ὁδὸς ἐπὶ πορνείαν. Περὶ ἀδικίας μετανοεῖς; Πᾶσαν αὐτὴν ἄπωσε· πάντα γὰρ πλεονασμὸν φιλαργυρίας αὕτη ἐβλάστησε. Περὶ ἐπιπορίας μετανοεῖς; Παντελῶς ἑαυτὸν ψεύδους ἀπόστησον καὶ κλοπῆς· βάραθρον γὰρ ἔστι καὶ πρόθυρον ἐπιπορίας τὸ ψεῦδος. Περὶ πονηρίας μετανοεῖς; Φεῦγε τὸν θυμὸν, τὸ μῖσος, τὸν φθόνον. Ἀνθίστασο τῇ δει 38 λία καὶ πάσῃ φαυλότητι. Περὶ ἀφροσύνης μετανοεῖς; Μὴ μόνον παραιτοῦ τὰ θεωρεῖα, ἀλλὰ καὶ τὸν ἐν οἴκῳ καὶ τὸν πανταχῇ γέλωτα, καὶ πᾶσαν τέρψιν κοσμικὴν ἄπωσε· παλιννοστήσαι γὰρ τὰ τοιαῦτα ἀναγκάζουσι. Περὶ κακοδοξίας μετανοεῖς; Αἰρετικοῖς μὴ πλησίαζε. Περὶ δυσπιστίας μετανοεῖς; Πᾶν συμπόσιον δημοτικὸν ἀποστρέφου. Περὶ μάχης μετανοεῖς; Ἔθισόν σου τὴν γλώτταν πραέως ἀποκρίνεσθαι. Σὺ σαυτὸν χωνεύεις ὁ ἁμαρτήσας· σὺ

σαυτὸν ἐκ νεκρῶν ἀνιστᾶς. Ἐὰν οὖν ἐξ ἡμισείας ποιῆς τι, ἑαυτὸν ἀδικεῖς. Εἰ γὰρ τὸ παρὰ βραχὺ καὶ παρ' ὀλίγον ἐστὶν ἑλλιπὲς καὶ ἀτελές, πόσω μᾶλλον τὸ παρὰ τὸ ἥμισυ; Τίς ἐζήτησε καὶ ἐνεπόδισε τὸ ὀλίγον τῷ ὄλῳ, καὶ ἐνίκησε τὸ μικρὸν τὴν πλείονα μοῖραν· καὶ πάλιν νικήσει τὸ ἥμισυ τὸ ἕτερον ἥμισυ. Εἰ μὴ γὰρ ἐξ ὀλοκλήρου μετανοεῖς, καὶ γίγνη ἐξ ἡμισείας δίκαιος· ὅτι οὐδὲν ὀνήσει τὸν χοῖρον ἐξ ἡμισείας εἶναι καθαρὸν τὸ διχηλεῖν ὀπλήν· ἀποβέβληται γὰρ τὸ καθαρὸν ὄλον. Καὶ σύ, ἐὰν μὴ τελείως ἐπιστρέψῃς, ἔση ὡς <ὁ> ὕς καὶ ὁ δασύπους· καὶ αὐτὸς γὰρ ἐξ ἡμισείας ὢν καθαρὸς, ὄλος ἐστὶν ἀκάθαρτος. Ὁ μὲν γὰρ μηρυκισμὸν ἀνάγει, ἀλλὰ καὶ κυνοπο 39 δεῖ· ὁ δὲ ὕς διχηλεῖ μὲν, ἀλλ' οὐκ ἀνάγει· καὶ εἰσὶν ἀκάθαρτα ἀμφοτέρω. Λέγει ὁ Σωτὴρ, μὴ βάλῃτε τὰ ἅγια τοῖς κυσὶ καὶ τοῖς μαργαρίτας τοῖς χοίροις, καὶ δείκνυσι τοὺς ἐξ ἡμισείας προσελθόντας ὡς χοίρους, καὶ τοὺς ἐπιστρέφοντας ἐπὶ τὴν ἁμαρτίαν ὡς κύνας· ἔθος γὰρ αὐτοῖς τοῖς ἰδίους ἐμέτοις κεκρῆσθαι πάλιν. Ὀλόκληρον οὖν ἀποβαλοῦ τὴν πονηρίαν. Μωυσῆς ὁ προφήτης, ὅτε ἤμαρτεν ὁ λαός, ἐκέλευσεν αὐτοῖς τὸν ὄφιν σταυρῶσαι, τουτέστι τὴν ἁμαρτίαν καταργῆσαι, καὶ οὐκ ἐποίησεν αὐτὸν διάκενον, ἀλλὰ χυτὸν καὶ ὄλοσφύρατον. Διὰ τί; Ἴνα δείξῃ σοι ὅτι τελείως ὀφείλεις ἀποστρέφεσθαι τὴν πονηρίαν· καὶ ὀλοκλήρως χαλκοῦν αὐτὸν ἐποίησεν, ἐπειδὴ ῥίζα πάντων τῶν κακῶν ἐστὶν ἡ φιλαργυρία. Χυτὸν οὖν αὐτὸν ἐκ τῆς χώνης προέλαβεν, ἵνα σου τὴν πύρῳσιν προχεομένην εἰς φθορὰν τῆς διανοίας ἀνακόψῃ. Ἐσταύρωσε δὲ τὰ τρία ταῦτα, ἐπειδὴ διὰ τούτων ὁ τῆς ψυχῆς θάνατος ἔχει τὴν πρόφασιν. Ὁφίς ἦν τὸ βλεπόμενον. 40 Διὰ τί δὲ ἐν ὄφειν ἐπαιδευθήσαν; Ἐπειδὴ τὴν τῶν προπατόρων ἔννοιαν ἐπανειλήφασιν. Ἐκεῖνοι ἐπὶ βρώματι διπλοῦ καρποῦ παρέβησαν, καὶ οὗτοι ἐπὶ βρώμασιν ἐγόγγυσαν. Τὸ ἀπόντος λαλεῖν περὶ τίνος κακὰ γογγυσμὸς καταλαλιᾶς ἐστὶ. Διὰ τοῦτο καὶ ψαλμὸς εἶπε· καὶ κατελάλησαν τοῦ Θεοῦ ἐν τῇ ἐρήμῳ. Οὐκοῦν καὶ ἐν τῷ παραδείσῳ, ὃ γέγονε διὰ τοῦ ὄφειν, γογγυσμὸς. Εἶπε καὶ Μαλαχίας ὁ προφήτης τῷ Ἰσραὴλ, ὅτι κατελάλησαν τοῦ Κυρίου. Οἱ δὲ εἶπαν· ἐν τίνι κατελάλησαμεν αὐτοῦ; Ἄρ' οὖν διὰ τὴν ὁμοίαν πρᾶξιν τοῖς ὄφειν ὑπεβλήθησαν, ἵνα μάθωσιν ὅτι ὁ τῷ Ἀδὰμ θανάτου πρόξενος Δράκων, καὶ αὐτοὺς ἐθανάτωσε. Διὰ τοῦτο ἐπὶ ξύλου τὸν ὄφιν ἤρτησεν, ἵνα καὶ τὸ δένδρον δεικνὺς πείσῃ τὴν ὁμοιότητα, καὶ οἱ προσέχοντες σώζωνται· οὐ διὰ τὸν ὄφιν, ἀλλὰ διὰ τὴν μετάνοιαν. Ἐβλεπον γὰρ αὐτόν, καὶ τῆς ἁμαρτίας ὑπεμνησκοντο. Πρὸς ἐπιστροφὴν ἐνύττοντο, καὶ ἐσώζοντο πάλιν· ἡ μετάνοια γὰρ καὶ τὴν ἔρημον 41 οἶκον Θεοῦ ἐποίει. Ὁ γὰρ λαὸς ἁμαρτήσας διὰ μετάνοιαν ἐγένετο ἐκκλησίας ἄθροισμα, καὶ ἄκοντες γὰρ προσεκύουν τὸν σταυρὸν Ἰουδαῖοι· προεφήτευσεν γὰρ ὁ Θεὸς τὴν σκληροκαρδίαν αὐτῶν. Ὡς τῆς ἀσεβείας τῶν Ἰουδαίων! Ὅτι τὸν ὄφιν προσκυνοῦσι, καὶ τὸν Χριστὸν ἀποστρέφονται. Ὡς τῆς παρανοίας αὐτῶν! Ὅτι διὰ τὸν ὄφιν σταυρὸν σέβουσι, καὶ τὸν σταυρωθέντα Χριστὸν οὐ προσκυνοῦσιν. Ὡς τῆς μανικῆς καταστάσεως! Ὅτι τὴν μὲν κακίαν αἰδοῦνται, τὴν δὲ εὐσέβειαν πολεμοῦσι. Ταῦτα δὲ ὁ Θεὸς ἐν τῷ ὄφει προεδείκνυε, κατηγορῶν τῆς ἀσεβείας τῶν Ἰουδαίων. Ταῦτα προέλεγε, ὅτι μᾶλλον τὸν Δράκοντα ἢ τὸν Χριστὸν προσκυνήσουσιν. Ἐδειξεν ὅτι τὰ εἶδωλα σέβουσι, ἢ γὰρ τοῦ Θεοῦ ὑπακούουσι. Προηγόρευσε τὸ μέλλον, καὶ τὸ τέλος ἐμήνυσεν· ὅτι νεκρὸς ὁ ὄφιν τοῖς δικαίοις ἐν Χριστῷ γενήσεται, ἀλλὰ τοῖς Ἰουδαίοις ζῶν καὶ ἐνεργῶν πιστευθήσεται. Χαλκοῦς ὁ δράκων. Διὰ τί; Ὅτι ἤδει ὁ Θεὸς ὅτι τὴν κακίαν ὁ Ἰσραὴλ εἰδωλοποιήσας προσκυνήσει. Ὁ Θεὸς τὸν ὄφιν ἐσταύρωσεν, ἵνα δείξῃ ὅτι ἡ κακία νεκρά ἐστὶ τοῖς ὑπηκόοις τοῦ Θεοῦ. Ἐνέκρωσε τὴν ἁμαρτίαν, καὶ οἱ Ἰουδαῖοι ἐν τοῖς 42 ἔργοις αὐτῶν ἐκ νεκρῶν αὐτὴν ἤγειραν. Ἴδου ἀσεβῶν δύναμις· ὅτι καὶ αὐτοὶ ἐκ νεκρῶν ἐγείρουσι. Ἐπικατάρατος ἡ τοιαύτη ἐκ νεκρῶν ἀνάστασις· μικρὸν γὰρ ὕστερον ὡς φάσμα διαλυθήσεται. Ὅτι τῆς ματαιότητος σημειοφόροι οἱ Ἰουδαῖοι εἰσι, διὰ τοῦτο καὶ αὐτοὶ ματαιωθήσονται, καὶ ἡ πρᾶξις αὐτῶν. Εἶπεν οὖν ὁ Θεὸς τοῖς Ἰουδαίοις· προσκυνήσατε τῷ σταυρῷ, ὅτι ἐν

αὐτῷ σωθήσεσθε. Οἱ δὲ ἀφέντες αὐτὸν τῷ Διαβόλῳ ὑπήχθησαν. Ὁ Θεὸς τὸν Δράκοντα ἔδησε, καὶ οἱ Ἰουδαῖοι αὐτὸν λύουσιν. Ὁ Χριστὸς τὴν ἁμαρτίαν ἐσταύρωσεν ἐπὶ τοῦ οἰκείου σταυροῦ, καὶ ὁ Ἰσραὴλ οὐκ ἐπίστευσεν. Ἀνέβη ἐπὶ τὸν σταυρὸν οὐχ ὡς κατάκριτος, ἀλλ' ἵνα σταυρώσῃ τὸν Δράκοντα, καὶ ὁ Ἰσραὴλ σταυρωθέντα αὐτὸν οὐκ ἐπελάβετο. Θέλετε δεῖξαι ὑμῖν ὅτι δύο σταυροὶ ἦσαν ἐπὶ Χριστοῦ; Ἀπὸ τῶν ληστῶν μάθετε. Θέλετε μαθεῖν ὅτι τὸν Δράκοντα λύουσιν οἱ Ἰουδαῖοι, ἵνα τὸν Χριστὸν μὴ παραδέξωνται; Ἀφέντες γὰρ τὸν ἀθῶον σταυροῦσθαι Χριστόν, τὸν Βαραββᾶν ἠτήσαντο χαρισθῆναι αὐτοῖς. Ὁν ὁ Θεὸς κατέκρινεν, ἔλυσαν, καὶ τὸν ἀθῶον Χριστὸν κατέκριναν. Ὁρᾷς ὅτι τὸν Δράκοντα ὁ Θεὸς ἐνέκρωσεν, οἱ δὲ Ἰουδαῖοι 43 αὐτὸν ἤγειραν; Λέγει ὁ Χριστός, δέδωκα ὑμῖν ἐξουσίαν πατεῖν ἐπάνω ὄφρων, ἵνα δείξῃ ὅτι ἐν τῷ σταυρῷ αὐτοῦ τὴν κακίαν ἐσταύρωσεν ὡς καὶ ὁ Πατὴρ αὐτοῦ ἐν τῇ ἐρήμῳ πεποίηκε. Διπλοῦν ἐστὶν ἐν τῷ σταυρῷ τὸ μυστήριον· τὸ δὲ ὅλον λυσιτελέσ· ἄφρουν περιέχει ἁμαρτιῶν <καὶ> κακίας ἀναίρεσιν· καταλλαγὴν Θεοῦ καὶ ἀνθρώπου δηλοῖ, καὶ θανάτου καθαίρεσιν· σωτηρίαν εἰς περιποίησιν βασιλείας σημαίνει, καὶ τοῦ Δράκοντος τὸν θάνατον. Διὰ τοῦτο λέγει ὁ Χριστός· ὡς τὸν ὄφιν ὁ Μωυσῆς ἐν τῇ ἐρήμῳ ὑψώσεν, οὕτω δεῖ ὑψωθῆναι τὸν Υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου ὑπὸ τῶν Ἰουδαίων. Ὑψώσιν καλεῖ τὸν σταυρὸν, σημαίνων τὴν μετὰ τοῦτο εἰς οὐρανοῦς αὐτοῦ ἀνάστασιν. Πρόσχευ δὲ ὅτι οὐκ εἶπεν ὁ Θεὸς καθαιρεθῆναι τὸν ὄφιν ἀπὸ τοῦ ξύλου τοῖς ὑπηκόοις· πάντα γὰρ ἡ ματαιότης ἀπὸ φθορᾶς εἰς φθορὰν παραδίδωσιν. Ἡ ἀπώλεια τῆς ματαιότητός ἐστὶν ἀδελφὴ· ἰδοὺ γὰρ τῷ Ἐχθρῷ παρέπονται. Ἐκ τῶν γεννηθέντων αὐτῶν ἐπιγνώμεν, οἷας φύσεώς ἐστὶν ὁ Ἐχθρός, καὶ φύγωμεν τῆς κακίας αὐτῶν τὴν κατάστασιν. Θέλω ἔτι ἐπιτεῖναι τὸν λόγον; ὀλοσφύρατον ὁ Θεὸς ἐσταύρωσε τὸν ὄφιν, 44 ἵνα δείξῃ ὅτι οὐκέτι ὑποστήσεται ἐξοριζομένης αὐτοῦ πάσης τῆς ἐνεργείας. Ὁ ἰὸς τὸν χαλκὸν ἐγέννησε, τρέψας τὴν φύσιν αὐτοῦ εἰς ἀπωλείας φύσιν, καὶ ὁ χαλκὸς ἰὸν ἔτεκεν, ὅτι ἐκ τῆς τροπῆς αὐτοῦ προελήλυθεν, ἵνα νοήσωμεν πῶς εἴρηται ὅτι ψεύστης ἐστὶν αὐτός, καὶ ὁ πατὴρ αὐτοῦ. Ὅλον οὖν ἀπολέσει ὁ Θεὸς καὶ νεκρώσει· τοῦτο γὰρ καὶ ἐν τῷ Μωυσῆϊ ἠνίξατο. Πρόσεχε οὖν, μὴ σε ἀπατήσῃ ὁ Δράκων τῇ τροπῇ τῆς Αἰγύπτου, ἵνα μὴ ἀποθάνῃς, ὡς οἱ Ἰουδαῖοι ἐν τῇ ἐρήμῳ. Ἴδου, δίχα καὶ τῆς πράξεως ἡ ἁμαρτία γίνεται, ὅπως ἀσφάλισι τῆς κακίας τὴν δεινότητα. Οὐκ εἶχε τὴν Αἴγυπτον εἰς τὴν ἔρημον, καὶ διὰ τῆς μνήμης αὐτὴν τῇ ψυχῇ παρέστησεν. Ὠκοδόμησε τὴν χώραν, καὶ εἰς ἐπιθυμίαν ἐκίνησε τὴν διάνοιαν· ὑπέμνησε τοὺς λέβητας, καὶ ἐξέκαυσε τὴν προαίρεσιν· προήγαγε φαντασίαν τὰ κρέα, καὶ τὴν ἐπιθυμίαν τῆς γαστρὸς ἀνεκαίνισεν· σκορόδων καὶ σικύων διήγειρε τὸν ἔρωτα, ἵνα τὴν ψυχὴν ποιήσῃ καταγνώσιν τοῦ ἄρτου, ὃν Θεὸς ἔδωκε. Νόει ὃ λέγω, καὶ σαφῶς ἄκουε, ὅτι ἐὰν ἔχῃς τόπον διάκενον, ἔχει ποῦ 45 παρεισδύει ἡ ἀσέβεια. Οὕτω καὶ τῇ Εὐᾶ ἐποίησε, δι' ἐπιθυμίας τρέψας αὐτὴν εἰς παρακοὴν Θεοῦ καὶ παράβασιν ἐντολῆς. Ἐὰν τοίνυν μετανοῆς περὶ γαστριμαργίας, περὶ πάσης αὐτῆς μετανόησον· διὰ γὰρ τῶν ἐλαχίστων πάλιν παρεισέρχεται· διὰ τῶν εὐκαταφρονήτων περικλέπτει τὴν διάνοιαν. Οἶδα ὅτι οὐ κακὸν ἀπολαῦσαι τῶν τοῦ Θεοῦ κτισμάτων, ἀλλὰ κακὸν γίνεται, ὅταν μὴ διακρίσεως μετέχη. Λέγουσι πολλοὶ ὅτι βαρὺ τὸ Εὐαγγέλιον, ἀπὸ λογισμοῦ μόνου κακὸν εἰσπραττόμενον. Ἴδου καὶ ὁ νόμος τοῦτο ποιεῖ. Ἐπεθύμησεν ὁ Ἰσραὴλ Αἴγυπτον, καὶ ὡς ἐκεῖ γενόμενος κατεκρίθη· ἐπεθύμησε κρεῶν αἰγυπτίων, καὶ ὡς φαγὼν ἀπεβλήθη. Καλῶς οὖν εἶπε τὸ Εὐαγγέλιον· εἴ τις ἴδῃ γυναῖκα πρὸς τὸ ἐπιθυμῆσαι, ἤδη ἐμοίχευσεν αὐτὴν ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ. Τὸν Ἰσραὴλ ὁ φόβος τοῦ Φαραῶ ἐκώλυσε παλινδρομῆσαι εἰς Αἴγυπτον, καὶ τὸν ἄνευ πράξεως μοιχὸν ὁ τοῖχος ἐνεπόδισεν ἀλλοτρίαν διαφθεῖραι γαμετήν. Ἐκείνους ἡ ὀκνηρία τῆς ὁδοῦ ἐπεῖχε τοῦ μὴ ὀρμῆσαι ἐπὶ τὴν Αἴγυπτον, καὶ τοῦτον ἡ ἀσφάλεια συνέσχε τὸ μύσος ἐργάσασθαι. Καλῶς οὖν ἔκρινεν ὁ Θεὸς τὴν ἐπιθυμίαν τῆς πράξεως, ἐπειδὴ 46 ὁρᾷ ἐν καρδίαις,

καὶ οἶδεν ὅτι, εἰ εἶχεν ἐξουσίαν, διεπράξατο ἂν τὴν ἁμαρτίαν. Πάλιν τινὲς λέγουσι· πῶς τῷ Χριστῷ πάσας τὰς βασιλείας τῆς γῆς ἐν ῥιπῇ ὀφθαλμοῦ ἔδειξεν ὁ Διάβολος; Ἀπὸ τοῦ Ἰσραὴλ μάθωσιν ὅτι πᾶσαν τὴν Αἴγυπτον ὁ Ἐχθρὸς ὡς παρούσαν ἔδεικνυεν. Ἐκεῖνοι διὰ τῆς ἐπιθυμίας ἔβλεπον, ὁ δὲ Χριστὸς διὰ τῆς ὑποβολῆς ἐθεώρει. Ἔβλεπεν ἐκεῖνος ὃ ἐποίει, δοκῶν ἀπατᾶν τὸν Κύριον. Πολὺ μὲν τὸ διάφορον, πλὴν ὅτι οὐ μέγα καὶ ἄπιστον τὸ λεγόμενον· διὸ καὶ πᾶσαν αὐτοῦ ὁ Ἐχθρὸς ἐκένωσε τὴν ὁρμὴν· διὰ τοῦτο καὶ πάσας τὰς βασιλείας τῆς γῆς αὐτῷ παρέστησεν. Ἔσπευσε γὰρ φαντάσαι, ἀλλ' οὐκ ἐβράδυνε γελασθῆναι· ἔσπευσεν ὑποσκελίσαι, ἀλλ' ἐτάχυνε καθαιρεθῆναι. Πρὸς σέ μοι ὁ λόγος τὸν μετανοοῦντα, ἵνα μὴ σχῆς τόπον διάκενον. Πρὸς σέ λέγω, ἵνα ἦς στερεὸς διὰ τὴν πέτραν. Διὰ τοῦτο καὶ Πέτρον καλεῖ τὸν ἀπόστολον, τὸν πρὶν καλούμενον Σίμωνα· ἵνα τὸ στερρὸν αὐτοῦ τῆς πίστεως ἡμῖν ὑπογράψῃ. Εἶπε καὶ ὁ Προφήτης, ὅτι ἐστήρικται ἡ καρδία τοῦ εὐσεβοῦς, 47 ἵνα μὴ σαλευθῇ. Ὁφείλεις οὖν καὶ σὺ στερεῶς μετανοῆσαι, ὡς Πέτρος, ὅτι στερεῶς ἤμαρτες. Εἶπέ μοι, ὅτε ἐπόρνευες, ἡ ψυχὴ σου μετὰ τοῦ σώματος ἔπραττε, καὶ πῶς νῦν θέλεις σωφρονῆσαι τῷ σώματι; Ὅτε ἐλήστευες, ὁ νοῦς σου μετὰ τῆς σαρκὸς ἠγωνίζετο, καὶ πῶς νῦν εὐσταθῆσαι βούλει μόνον ἐπὶ σχήματος; Οἱ νόμοι οὐ κρίνουσιν, εἰ μὴ τὸ ἔργον ἀπελεγχθῇ, καὶ οὐ κολάζονται τοὺς ἐν σχήματι ἀνδροφόνους. Οὕτω καὶ ὁ Θεὸς οὐ δέχεται μετάνοιαν μὴ τὸ ἔργον στερεὸν ἀποδεικνύουσας. Πολλοὶ ἀπομιμοῦνται τῶν βασιλέων τὰ διαδήματα, ἕτεροι δὲ τῶν τυράννων τὰς πράξεις· καὶ οὐ διὰ τοῦτο ὡς τύραννοι κρίνονται, ἢ ἐκεῖνοι ὡς βασιλεῖς προσκυνοῦνται. Καὶ οἱ μετανοοῦντες, εἰ μὴ στερεῶς μετανοήσουσιν, ἔσονται ὡς οἱ ἀπομιμούμενοι. Γίνου σκεῦος στερεόν, πρὸς πᾶν ἔργον ἀγαθὸν ἐξηρητημένον, ἵνα εἰς τὰ ἅγια κειμήλια ἐνταγῆς. Γίνου πέτρα, ἵνα ἐν τῷ Θεμελίῳ χρησιμεύσῃς. Γίνου λίθος τίμιος, ἵνα μὴ ἐν τοῖς ἐπιθέτοις καὶ ψευδέσι κριθῆς. Οὐ μόνον μίαν ἁμαρτίαν δρῶσιν οἱ εἰκονικῶς μετανοοῦντες, ἀλλὰ πολλὰς· πείθουσι γὰρ καὶ ἄλλους ἐπὶ σχήματι μετανοεῖν. Οὗτοί εἰσιν οἱ ἐμπαῖκται 48 καὶ πολλῶ χεῖρους τῶν εἰς ἀνθρώπους ἀσεβούντων, ὅτι τὸν Θεὸν αὐτὸν διαπαίζειν πειρῶνται. Οὐ μόνον γὰρ οὐκ ἀφίεται τοῖς τοιούτοις ἡ ἁμαρτία, ἀλλὰ καὶ προστίθεται· ὑποκριτῆς γὰρ γέγονεν εὐσεβείας καὶ οὐ θεράπων. Παίζει τὴν εὐλάβειαν, καὶ προστίθησιν ἀσέβειαν· σχηματίζει τὸν τρόπον, καὶ μᾶλλον θέατρον κινεῖ καταγέλωτος. Ἰουδαῖοι καταγινώσκουσι καὶ Ἕλληνες στηλιτεύουσι, ὀρώντες τὴν Ἐκκλησίαν ἀρετῆς ἀλλοτρίαν καὶ Θεὸν ἐν τοῖς τοιούτοις ἐμπαίζομενον. Στερεῶς οὖν μετανόησον ὁ ἁμαρτήσας, ἵνα καὶ τῆς ἀφέσεως τύχῃς. Ἀληθινῶς εἶπεν ὁ Παῦλος, ὅτι ὁ ἐποικοδομῶν ἐπὶ τὸν θεμέλιον ξύλα, χόρτον, καλάμην, ζημιωθήσεται. Οὐ μόνον περὶ τοῦ κηρύγματος, ἀλλὰ καὶ περὶ τῶν πράξεων ὁ Παῦλος εἶπεν· οὐ μόνον περὶ διδασκαλίας, ἀλλὰ καὶ περὶ μετανοίας. Ὁ χόρτος διάκενόν τι ἐστίν. Εἴ τις οὖν στερεῶς οὐ μετανοεῖ, καλάμη ἐστὶ <καὶ> ξύλα, ἃ ἐπιπόλαια γίνονται ἐν τοῖς ὕδασι. Εἴ τις οὖν στερεῶς οὐ προσέρχεται τῇ μετανοίᾳ, ξύλον ἐστὶ, καὶ οὐ μόνον ἀποβέβληται ὁ τοιοῦτος, ἀλλὰ καὶ ἐν πυρὶ, φησί, κατακαήσεται. Διὰ τί; Ὅτι καὶ πολλοὺς ἐνεπόδιζε, καὶ Θεὸν παίζειν ἐνόμιζε. 49 Ἐαυτὸν ποιεῖ ὁ μετανοῶν χρυσὸν ἀπὸ χαλκοῦ, καὶ πάλιν ἀπὸ ξύλου πέτραν. Ὅτε νομίμως μετανοήσῃ, ἑαυτὸν ἐγείρει ἀπὸ νεκρῶν, καὶ ἀπὸ σκότους γίνεται φῶς. Οὐκοῦν καὶ δημιουργεῖν οἶδεν ὁ εὐσεβής· ἢ μετάνοια γὰρ αὐτῷ γίνεται θείας δυνάμεως αἰτία. Ἐγείρειν αὐτὸν ἀπὸ νεκρῶν, ἀποστολικὸν τὸ ἀξίωμα· οἶδε γὰρ ἢ μετάνοια καὶ ἀποστόλους χειροτονεῖν. Αὕτη τὸν Πέτρον τῷ οἰκείῳ ἀξιώματι ἀπέδωκε διὰ τῆς ἀρνήσεως ὀλισθήσαντα· αὕτη τοὺς Ἀποστόλους τῷ ἀποστολικῷ βαθμῷ κατεκόσμησε πάλαι σκανδαλισθέντας καὶ εἰς τὰ ὀπίσω χωρήσαντας· αὕτη Παῦλον [τὸν] ἀπόστολον ἐχειροτόνησεν, ὅτι αὐτὸν ἀπὸ διώκτου κατένυξε γενέσθαι Χριστοῦ θεράποντα. Ὡς τῆς εὐτέχνου χάριτος τῆς μετανοίας, ὅτι τοῖς ὑπηκόοις εὐθὺς ἀξίωμα παρέχεται. Οὐ μόνον δὲ ἀποστόλους ποιεῖ, ἀλλὰ καὶ βασιλέας καθίστησι· μετανοήσαντι γὰρ τῷ Δαυῖδ τὴν βασιλείαν

συμπαρμεῖναι παρεσκεύασε. Καὶ προφητείας ἐστὶ πρόξενος· ἐπειδὴ καὶ πᾶς Ἰσραὴλ ἐπιστρέψας πρὸς τὸν Θεὸν τὴν νίκην ἑαυτῷ κατὰ τῶν ἐχθρῶν περιεποιήσατο. Ἐπροφήτευσεν ποτὲ ὁ Γεδεὼν καὶ τῇ Μαδιάμ ἐξεπολέμησε. 50 Διαβαίνει ἡ χάρις τῆς μετανοίας καὶ ἐν τοῖς ἔθνεσιν εὐεργετοῦσα· οὐ μόνον γὰρ νῦν, ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ νόμῳ πρὸς πᾶσαν σάρκα ἐπολιτεύσατο. Ἦγειρε πόλεις ἢ μετάνοια, καὶ ἔθνη συμπίπτοντα διωρθώσατο. Μιᾷ ἐπιβολῇ τὴν Νινευτὶ ἀνωκοδόμησε πόλιν παμμεγέθη. Δι' αὐτῆς μανθάνω τοῦ κυριακοῦ ῥητοῦ τὴν εὐμένειαν, τοῦ λέγοντος· λύσατε τὸν ναὸν τοῦτον, καὶ ἐν τρισὶν ἡμέραις ἐγερῶ αὐτόν. Ἄς γὰρ ἔλθουν πόλεις οἱ δαίμονες διὰ τῆς ἀμαρτίας, ταύτας ὁ Χριστὸς διὰ τῆς μετανοίας ἀνέκτισε. Λύσατε τὸν ναὸν τοῦτον, καὶ ἐν τρισὶν ἡμέραις ἐγερῶ αὐτόν. Καὶ ἡ μετάνοια λέγει Νινευίταις· ἔτι τρεῖς ἡμέραι, καὶ Νινευτὶ καταστραφήσεται. Ἀντιπαράθετος λόγος λόγῳ, καὶ ῥῆμα ῥήματι, καὶ εὐρήσεις ἐν τῷ Χριστῷ ἐρμηνευόμενα τῆς μετανοίας τὰ ῥήματα. Ἐκεῖνος ἐγείρειν ἐπηγγέλλετο, καὶ αὕτη καταλύσειν ἠπέιληται, εἰ μὴ μετενόησεν. Οὐκ ἦν ἀπειλοῦσα ἢ μετάνοια, εἰ μὴ ἠνιάθη ἢ Νινευτὶ· οὐκ ἤγειρεν ὁ Χριστὸς τὴν πόλιν τῶν ἀμαρτησάντων, εἰ μὴ μετενόησεν. Ὁ Χριστὸς ἀνίστησι τῆς μετανοίας προσαγκαλιζόμενος, καὶ ἀπὸ τῆς οἰκείας ἀναστάσεως δείκνυσιν ὅτι ἡ μετάνοια αἰτία καθίσταται παντὸς ἀνθρώπου εἰς ἐξανάστασιν εὐσεβείας. 51 Τρεῖς ἡμέρας ὁ νόμος καὶ τὸ Εὐαγγέλιον τοῖς ἀμαρτωλοῖς εἰς μετάνοιαν κηρύσσουν. Διὰ τί; Ἐπειδὴ ἡ χάρις τῆς Τριάδος χορηγεῖ τὴν ἄφεσιν διὰ τῆς ἄγαν χρηστότητος. Τρεῖς ἡμέραι δίδονται τοῖς μετανοοῦσι προθεσμία, ἐπειδὴ διὰ τῆς Τριάδος τῆς ὁμοουσίου ἢ ἀνθρωπότης ἀπεδύσατο τοῦ θανάτου ἔγκλημα. Τρεῖς ἡμέρας ἔχει ἡ μετάνοια εἰς τὴν συγγνώμην, ὅτι οἶδε τὴν Τριάδα λύουσιν τὸν δεσμὸν τῆς ἀμαρτίας. Διὰ τριῶν ἡμερῶν ἐλύθη ὁ θάνατος, διὰ τριῶν γίνεται ἄφεσις, ὅτι καὶ διὰ τριῶν ἡμερῶν κατέστη ἡ ἀνάστασις. Ἐδύνατο διὰ ῥιπῆς ἅπαντα γενέσθαι, ἀλλὰ διὰ τὸ μυστήριον τῆς Τριάδος, τριῶν ἡμερῶν ἔδωκε τὸν Ἐχθρὸν ἢ χάρις, οὐχ ὡς ἀδυνατοῦσα παραυτὰ ποιῆσαι τὰ ὀφείλοντα, ἀλλ' ἵνα δευχθῆ τὸ μυστήριον τῆς θεότητος. Οὔτε ἀφείλεν, οὔτε προσέθηκε ταῖς τρισὶν ἡμέραις· τῆς γὰρ Τριάδος οὔτε λειπούσης οὔτε ἀξούσης εὐσεβεία ἐστὶ πάντως καὶ ὀρθοδοξία· οὔτε γὰρ Μονὰς μόνον, οὔτε Τριάς ἢ θεότης, ἀλλὰ τὸ συναμφοτέρον. Διὰ τοῦτο καὶ ἐν τρισὶν ἡμέραις ὁ θάνατος κατηργήθη, καὶ ὁ Δράκων κατηνέχθη, καὶ ἡ ἀμαρτία κατηρέθη. Ἐν τρισὶν ἡμέραις ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ καὶ ἡ θάλασσα συνέστησαν, ἵνα καὶ ἐν τούτῳ δευχθῆ τῆς Τριάδος τὸ μυστήριον 52 ριον, καὶ τῆς τριημέρου ἀναστάσεως καὶ ἰλασμοῦ τῶν ἀνθρώπων ἢ ἀπόλαυσις. Τρεῖς ἡμέρας Ἰωνᾶς ἐκήρυξε, καὶ οὐδεμίαν νύκτα, ἐπειδὴ οὐκ ἔνι τῇ Τριάδι τροπῆς ἀποσκίασμα. Τρεῖς ἡμέρας εἶπεν ὁ Σωτὴρ καὶ τρεῖς νύκτας, ἵνα δείξῃ ὅτι καὶ οἱ ἀμαρτωλοὶ σκοτεινοὶ ὄντες ἀναστήσονται. Ὡς τῆς μετανοίας ἢ χάρις, ὅτι τὸν κόσμον ἐν τρισὶν ἡμέραις κατήχησεν! Ὡς τῆς μεγάλης ἐν αὐτῇ δυνάμεως, ὅτι ἐδυσώπησε Θεὸν ἀποφηνάμενον! Προσηλθεν αὐτῷ ἐπιεικῶς, ὑπέμνησεν ἰδεῖν αὐτοῦ τὴν χρηστότητα, καὶ παρεσκεύασε τὴν ἀπόφασιν στρέψαι εἰς ἄφεσιν. Ὡς μεγάλης χαρᾶς τῆς μετανοίας, ὅτι πείθει Θεὸν ἀνιέναι τὴν κόλασιν, ἤδη νεμομένην τὴν ἀμαρτίαν τὸ τῶν ἀνθρώπων γένος! Ἀπῆντησε γὰρ ἡ μετάνοια τοῖς Ἀγγέλοις τῆς ὀργῆς, καὶ ἠδυνήθη νικῆσαι αὐτούς, μὴ ἐπαγαγεῖν τὸν ὄλεθρον. Ἐκράτησε τὰ ξίφη· ἐκράτησε τὰ δρέπανα τοῦ μὴ θερίσαι τῶν ἀνθρώπων τὸ γένος· καὶ ἰδόντες οἱ τιμωροὶ Ἀγγελοὶ, κατεπλάγησαν· καὶ εἶπε πρὸς αὐτούς· ἐγὼ ἀνεδεξάμην τοὺς παρανόμους· ἐγγεγύημαι τὸ τῶν ἀνθρώπων γένος· ἱκανοδότις εἰμὶ πρὸς τὸν Δεσπότην περὶ αὐτῶν. Τί ἤκατε νῦν τρέψαι μου τὰ σύμφωνα; Ἔχω προθεσμίαν ῥητὴν· συνεθέμην μετὰ 53 τοῦ Θεοῦ πότε παραστήσω τοὺς μὴ ἐπιστρέψαντας. Τί ἤκατε παρατάξασθαί μου πρὸς τὰ δίκαια; Ἔχω πρὸς ὑμᾶς συγκροτῆσαι δικαστήριον· ἔχω πολλοὺς μάρτυρας πείθοντας τὸν Δεσπότην τὸν ἐμόν· εἰσὶ μοι ἀποδείξεις δι' ὧν δύναμαι προθεσμίας τυχεῖν, ἵνα παραστήσω τὴν ἀνθρωπότητα. Ἀνάγει οὖν τοὺς Ἀγγέλους πρὸς τὸν Θεόν, καὶ ἤρξατο

δημηγορεῖν περὶ τῆς ἀνθρωπότητος, καὶ δικαιολογοῦσα ἔλεγε· Δέσποτα, οἶδας ὄν ἔπλασας ἄνθρωπον ὅτι ἐκ πηλοῦ γέγονεν, ὅτι φύσιν ἔχει ἄτονον, ὅτι ἰσχὺν ἔχει εὐδιάλυτον. Εἰ μὴ γὰρ κοιμηθῆ καθ' ἑσπέραν, οὐκέτι περίεστιν· εἰ μὴ ὅσον ἡμέρα φάγη, οὐ περιγίνεται. Ἐν χειμῶνι ῥιγᾶ, ἐν θέρει καυσοῦται· ἐν ἑσπέρα οὐχ ὄρα, ἐν νυκτὶ οὐ θαρρεῖ βαδίζειν. Ἐὰν περιπατῆ, ἀσθενεῖ· ἐὰν ἠσυχάσῃ, ἰλιγγιᾶ· ἐὰν καθίσῃ, ἀδημονεῖ· ἐὰν λαλήσῃ, κοπιᾶ· ἐὰν κατακλιθῆ, μοχθεῖ· ἐὰν στῆ ἐπὶ πολὺ, ἀσθενεῖ. Καὶ θέλεις, Δέσποτα, τὴν τοσαύτην ἀσθένειαν, ἵνα συντόμως τῆς ἀμαρτίας περιγένηται; Ἐν λογισμοῖς πολλοῖς ἐστὶν ὁ ἄνθρωπος καὶ ἐν ψυχῆς βουλαῖς ἀβεβαίους· ἐν πράξεσιν ἀμφιβόλους, ἐν ἔργοις ἀνωμάλους. Ἐν τοῖς ὄρατοῖς ἐμποδιζόμενος, ἐν τοῖς λεληθόσιν ἀπαρασκευάστος· ἐν ἐπιβουλαῖς ἀνέτοι 54 μος· πρὸς ἀπόκρουσιν τῶν ἐνοχλούντων τῇ διανοίᾳ ἄπορος· πρὸς ἐνεδρεύοντας τῇ ψυχῇ ἀδύναμος· πρὸς ἐπιμέλειαν σώματος ἔμφροντις· πρὸς ἀνατροφήν γαμετῆς καὶ τέκνων πολυμέριμος. Καὶ θέλεις, Δέσποτα, τὴν τοιαύτην φύσιν συντόμως περιγενέσθαι τῆς ἀμαρτίας; Τί δύναται πάλιν ἢ φύσις πρὸς τὸν Διάβολον, Δέσποτα; Τί ἰσχύει σαρκὸς φιλονεικία πρὸς τὸν τηλικούτον Δράκοντα, Κύριε; Σὺ εἶπας ὅτι τὴν ἄβυσσον ἠγεῖται ὡς ἐξάλειπτρον. Καὶ τί ἐστὶν ἄνθρωπος πρὸς τὴν ὄρμην αὐτοῦ; Σὺ εἶπας ὅτι ἔχει τὴν θάλασσαν ὡς περίπατον. Καὶ τί ἐστὶ πρὸς αὐτὸν ψυχὴ ἐλαχίστῳ σώματι συγκεκραμένη; Πολλὰ αἱ δυνάμεις τοῦ Δράκοντος. Ἡ πλάνη αὐτοῦ βαθεῖα· ἡ ἀμαρτία πλατεῖα διὰ τῆς ἡδονῆς· τὰ πάθη τῷ σώματι προσεγγίζουσι διὰ τῆς βρώσεως· ἡ ἀμαρτία τῇ σαρκὶ ἐνοχλεῖ διὰ τῆς ἐπιθυμίας· ἡ κακία τῇ ψυχῇ πολεμεῖ διὰ τῆς κενῆς δόξης· τὸν νοῦν πρὸς ἑαυτὴν καθέλκει ἡ πονηρία. Καὶ τί δύναται ὁ ἄθλιος πρὸς τοσοῦτον ὄχλον τῶν ἀντιπάλων; Τί ἰσχύει γῆ καὶ σποδὸς πρὸς τοσαύτην παράταξιν; Τί ἐστὶν ἄνθρωπος μόνος πρὸς τοσαύτην 55 κακῶν παρεμβολήν; Ἐλέησον, Δέσποτα, φεῖσαι τοῦ πλάσματός σου. Οἰκτεῖρησον τὸν πηλόν, ὃν δοξάσαι ἠθέλησας. Ἄνες τὴν ἀπειλήν· σύστειλον τὴν ὀξεῖαν κόλασιν· ὑπέρθου τὴν ἀπόφασιν τοῦ θανάτου δι' ἐμὲ τὴν μετάνοιαν· πλάτυνόν σου τὸν ὄρον τῶν οἰκτιρμῶν καὶ ὕψωσον τοῦ ἐλέους σου τὸ μέτρον· διάνοιξόν σου τὴν εὐσπλαγχνίαν· θαυμάστωσον τὰ ἔλεή σου, καὶ τὴν χάριν σου ἐπὶ μῆκος χρόνων ἔκτεινον. Ἐγὼ εἰμὶ ἡ πρεσβεύουσα. Ἐγὼ ἀναδέχομαι τὴν ἀνθρωπότητα, καὶ σπουδάζω σοὶ αὐτὴν προσαγαγεῖν, ὡς ἔχει φύσεως. Καὶ ἰδὼν ὁ Θεὸς τὴν μετάνοιαν, ἐνέδωκε πρὸς τὴν ἀξίωσιν, καὶ ἐπένευσε τοῖς αἰτήμασι. Συνέθετο διὰ βίου τῷ γένει τῶν ἀνθρώπων συμπεριφέρεσθαι. Ἐκρινε τὴν μετάνοιαν ἡγεμονεύειν τῆς ἀσθενοῦς φύσεως, καὶ ἐξουσίαν αὐτῇ δίδωσι τῆς ἀσθενείας τῆς ἀνθρωπότητος. Ἔστησεν ὄρον κρίσεως καὶ παρήγγειλε τῇ μετανοίᾳ μὴ γίνεσθαι ὑπερόριον ἐν ἡμέρᾳ τῆς κρίσεως· μὴ θέλειν ἔτι κρατεῖν, μᾶλλον δὲ κατηγορεῖν, ὅτι τοσαύτης ἀνοχῆς ὁ ἄνθρωπος περιεφρόνησε· μὴ αἰτεῖν χάριν εἰς προθεσίαν, ἀλλὰ καὶ ἀγανακτεῖν εἰς ἄμυναν· μὴ φεΐδεσθαι ὑπὲρ τὸ μέτρον ἀνομησάντων, τούναντίον δὲ καὶ ἐξελέγχειν τὴν προαίρεσιν· βδελύττεσθαι τὴν ῥαθυμίαν καὶ κατηγορεῖν τῆς ἀμελείας· ἀρνεῖσθαι τοὺς ἄφρονας 56 καὶ τὴν ἄνοιαν παντελῶς ἐξαγγέλλειν· τῆς διανοίας διαβάλλειν τὴν ἐμπαθῆ προαίρεσιν καὶ τῆς ψυχῆς τὸν περὶ τὴν ἀρετὴν ὄκνον μυσάττεσθαι. Συντίθεται καὶ αὕτη τοῖς κελευσθεῖσι, καὶ ἀποστρέφει τῶν Ἀγγέλων τὴν ὄρμην εἰς ἄνεσιν. Ὁ Θεὸς ἀνήκε τὴν ἀπειλήν, καὶ οἱ Νινευῖται περιεσώθησαν. Ἐπρέσβευσεν ἡ μετάνοια, καὶ ἡ πόλις ἀνεκτήσατο τὴν κατάστασιν. Ἐν τῇ πόλει, πᾶσα <ἡ> οἰκουμένη νοεῖται, καὶ ἐν τοῖς Νινευῖταις, πᾶσα ἡ ἀνθρωπότης. Ἡσαΐας ὁ προφήτης συμφωνεῖ τῷ νοήματι τούτῳ, ἐπειδὴ ἐπὶ Βαβυλῶνα προφητεύων ἐπάγει οὕτως· ὁ λόγος, φησὶν, ὃν ἐλάλησε Κύριος ἐφ' ὄλην τὴν οἰκουμένην. Τῷ Ἀδὰμ μόνῳ εἶπε, γῆ εἶ, καὶ εἰς γῆν ἀπελεύσει, καὶ ἰδοὺ, πάντες ἀποθνήσκομεν· οὕτω καὶ ἐπὶ Νινευῖ, ἄνεσις εἰς πάντας διαβέβηκεν. Ὁ Χριστὸς ἀνέστη, καὶ ἡ ἀνθρωπότης εὐηγγελίσθη τὴν ἀνάστασιν· ὄρος τοῦ Θεοῦ ἀπὸ ἐνὸς εἰς ἅπαν τὸ γένος ὄρα. Δύο Ἀδὰμ γίνονται· εἷς πατὴρ ἡμῶν εἰς θάνατον· ὅτι

θνητὸς γέγονεν ἀμαρτήσας· καὶ ὁ δεύτερος πατὴρ ἡμῶν εἰς ἀνάστασιν· ὅτι ἀθάνατος ὢν, διὰ θανάτου τὸν θάνατον καὶ τὴν ἀμαρτίαν ἐνίκησεν. Ὁ πρῶτος Ἀδὰμ ὧδε πατὴρ· ὁ 57 δεύτερος ἐκεῖ, καὶ τοῦ πρώτου Ἀδὰμ ἐστὶ πατήρ. Οὐκ ἐγὼ μόνος τοῦτο φημι, ἀλλὰ καὶ Ἡσαΐας ὁ μέγας ἐν προφηταῖς φησὶ περὶ τοῦ Χριστοῦ, ὅτι παιδίον ἐγεννήθη ἡμῖν, υἱός, τὰ τε ἄλλα· καὶ Θεὸς ἰσχυρός, πατήρ τοῦ μέλλοντος αἰῶνος, καθὼς καὶ τὸ Εὐαγγέλιον εἶπεν. Ἀλλὰ ἐν σαρκὶ διὰ τὴν παροῦσαν κατάστασιν, οὗτος ὁ Υἱὸς τοῦ Πατρὸς γίνεται πατήρ ἐπὶ τῆς μελλούσης καταστάσεως. Διὰ τί; Ἐπειδὴ ὁ θάνατος ἀναγεννᾷ καὶ εἰς ζωὴν αἰώνιον τίκει τὴν ἀνθρωπότητα. Ὡς τοῦ μεγίστου μυστηρίου! Ὡς τῆς οἰκονομίας τῆς δυσεκφράστου! Ὁ υἱὸς τοῦ Ἀδὰμ πατήρ αὐτοῦ γίνεται· ἢ γὰρ ἀναγέννησις ἐκβάλλει τὴν φύσιν, ἀντικατάγουσα τὴν χάριν τῆς θεότητος. Παύει ἢ χάρις τὴν φύσιν, ἐπειδὴ τὸν θάνατον ἢ ἀθανασία παύει. Ἡ ἀνάστασις τὴν γένεσιν, ἐπειδὴ τὴν φθορὰν ἢ ἀφθαρσία ἠφάνισε· καθὼς καὶ ὁ Παῦλος εἶρηκεν. Ἐξένισε τὸ μέγα τοῦτο μυστήριον καὶ τὸν Νικόδημον. Ὅτε ὁ Χριστὸς αὐτῷ διηγήσατο, ἤκουσεν ὅτι, ἐὰν μὴ τις ἀναγεννηθῆ ἄνωθεν, οὐ μὴ ἴδῃ τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν. Καὶ λέγει· πῶς δύναται 58 ἄνθρωπος ἀναγεννηθῆναι γέροντων; Αὕτη ἡ ἀνάστασις εἰκὼν ἐστὶ τῆς ἀναστάσεως. Ἐκατέρας δὲ ὁ Χριστὸς ὑπεστήσατο. Λέγει ὁ Παῦλος· ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ ἐγὼ ὑμᾶς ἐγέννησα. Καὶ γὰρ φησιν· ὅσοι ἐβαπτίσθημεν εἰς Χριστόν, συνετάφημεν αὐτῷ διὰ τοῦ βαπτίσματος, ἵνα ἐν αὐτῷ ἀναστῶμεν ἐκ νεκρῶν. Ὅρα ὅτι προοίμιόν ἐστὶ τῆς ἐξ ἄδου ἀναστάσεως τὸ βάπτισμα; Ὅρα ὅτι ὁ Κύριος πατήρ ἐστὶ τῆς ἀναστάσεως; Ὁ υἱὸς ὁ τεχθεὶς, τὸ παιδίον τὸ γεννηθὲν ἡμῖν, τοσαύτην ἔχει δύναμιν, ὥστε πάντας ἀνθρώπους ἀναγεννῆσαι αὐτὸν ἐπὶ τῆς ἀναστάσεως. Τί λέγεις, Ἡσαΐα; Ἀληθεύομεν ταῦτα λέγοντες, ἢ ἐξ εἰκότων ταῦτα φθεγγόμεθα; Ἀληθεύετε, φησὶ, καὶ γὰρ ἐγὼ ἤκουσα ὅτι αὐτός ἐστιν Υἱός, Θεὸς ἰσχυρός, μεγάλης βουλήs ἄγγελος, πατήρ τοῦ μέλλοντος αἰῶνος. Ἄρ' οὖν τὸ μυστήριον αὐτοῦ ἢ ἀφθαρσία ἐστίν. Οὐκοῦν ἐξ ἑνὸς ὄρου ἐστὶν ὅλον τὸ γένος συμπεριληφθέν, ἵνα πιστεύσης ὅτι καὶ ἐκ τῆς Νινευῖ τῆς πόλεως πάση πόλει καὶ τοῖς οἰκῆτορσιν ἢ μετάνοια πρεσβεύει τὰ πρὸς σωτηρίαν, καὶ μεσιτεύει τὰ πρὸς κατάστασιν. 59 Μεγάλη ἢ μετάνοια τοῖς ἀνθρώποις γέγονεν, ὅτι ὡς ὀρώντες Θεὸν δι' αὐτῆς ἐξίλασκόμεθα. Μεγάλη ἢ μετάνοια ἐπὶ τῆς γῆς ἐστίν, ὅτι ταῖς ψυχαῖς κλῖμαξ γίνεται ἐπαναβαίνειν, ὅθεν διὰ τὴν ἀμαρτίαν ἀπεκινήθησαν. Ἀνακτᾶται τὴν φύσιν, καὶ τὸ οἰκεῖον ἀξίωμα ἀποδίδωσι. Μετανοῶμεν καὶ ἡμεῖς, ἀδελφοί, ὡς οἱ Νινευῖται, ἵνα καὶ ἡμεῖς σωτηρίας τύχωμεν. Γνησίως μετενόησαν, ἀληθινῶς καὶ ἐσώθησαν. Ὡς ἡμαρτον, καὶ μετενόησαν, καὶ προσεδέχθησαν. Οὐκ ἐξ ἡμισείας ἐπέστρεψαν· ὅτι βασιλεῖς καὶ ἰδιῶται ὡσαύτως ἐδάκρυσαν. Οὐκ ἐκ μέρους μετέγνωσαν· ὅτι δεσπότης καὶ δοῦλοι ὁμοῦ ὠλοφύροντο. Οὐκ ἐν βραχεῖ μετεμελήθησαν· ὅτι δι' ὅλου τὰς τρεῖς ἡμέρας ἄνδρες σὺν γυναιξί, νήπια καὶ γέροντες, ἐξομολογούμενοι οὐκ ἐπαύσαντο. Ἐπίστευσαν τῇ ἀποφάσει, καὶ ὡς θανόντες πικρὰς φωνὰς ἐπ' ἀλλήλοις ἠφίεσαν. Ἐγὼ τὴν Νινευῖ ἕνα νοῶ ἄνθρωπον, καὶ τὸ πλῆθος τὰ μέρη τῆς ψυχῆς καὶ τὰ τῆς διανοίας κινήματα ὑπολογίζομαι. Ὅν τρόπον πανδημεὶ ἐκεῖνοι τῇ μετανοίᾳ προσῆλθον, τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ ἡμεῖς ὅλη δυνάμει καὶ πάσῃ τῇ καταστάσει ἡμῶν μετανοεῖν ὀφείλομεν. 60 Ἐν τῷ νόμῳ, οὐ μόνον ὁ Θεὸς τὰ εἰδῶλα ἀφανίζειν προσέταξε καὶ τοὺς βωμοὺς καὶ τὰ τεμένη, ἀλλὰ καὶ τὴν σποδὸν τῶν ἐμφρυχθέντων λίθων καὶ ξύλων ἔξω τῆς παρεμβολῆς, ὡς ἐπίρρητον, ἔφη ἀποβάλλεσθαι. Νόει καὶ σὺ ὁ μετανοῶν ὅτι πᾶν ἵχνος κακίας ὀφείλεις ἀποποιεῖσθαι. Ἡ σποδιὰ τῆς κακίας, ἐὰν μένη ἐν σοί, κνώδαλα ῥυπαρὰ καὶ ἐρπετὰ εὐτελεῖ ἐφέλκεται· ἐὰν δὲ αὐτὴν ἀπορρίψῃς, οὐ μὴ σε ταράξῃ τῆς κακίας οἱ σκνῖπες καὶ οἱ κώνωπες. Ἐὰν αὐτὴν ἀπόσῃ, οὐ μὴ ἐν σοὶ ἐρείσῃ τοῦ Διαβόλου οἱ σκώληκες. Καθάρισόν σου τὴν διάνοιαν ἀπὸ τῶν νεκριμαίων τῆς ἀμαρτίας, καὶ αὐτὴ ἢ τῆς κακίας ὁσμὴ ἀπὸ σοῦ ἀφανισθήσεται. Τὰ νεκριμαῖα τῆς ἀμαρτίας εἰσὶν αἱ τῶν

παθῶν ὑπομνήσεις· ἔὰν ἐν σοὶ ἐρείσωσι, σκοτοῦσί σου τὴν ὑπόληψιν. Μῶμος γίνεται κατὰ τῆς ἀμαρτίας, ὅτι πολλάκις περιέτρεψε τὰ τοιαῦτα τὴν διάνοιαν. Ποιοῦσιν ἐκ παραλλήλου τὸν λογισμὸν ἐν σκότει ἰλιγγιᾶν, ὅτι ἐνιζάνουσι τοῖς τῆς ψυχῆς ὀφθαλμοῖς, καὶ ὡς λῆμαι πολλαὶ κακίας ἐμφύρουσι τὸν ἔχοντα. Πρόσεχε μὴ ἐπινήχεσθαι τοῖς ὕδασι, ὡς ἰχθυοφάγοι ὄρνιθες· δίφυσοι γὰρ ὄντες ἀκάθαρτοι κρίνονται. Ἐὰν ἀπομείνης τῇ ἀπορίᾳ, ἐν σκότει σε γί 61 νεται περιπορεύεσθαι καὶ ἔση ἰχθύς ὑπὸ δαιμόνων λεηλατούμενος. Εἶπε γὰρ ὁ Ἰώβ· ὁ δράκων βασιλεύει πάντων τῶν ἐν τοῖς ὕδασι. Ὁ Μωσῆς τὰ ἐν τοῖς ὕδασι ζῶα ἐν τῷ σκότει εἶναι προηγόρευσεν, ἐπειδὴ οὐκ ἐπιφαίνει αὐτοῖς τῆς ἡμέρας τὸ φῶς καὶ ὁ ἥλιος. Ἐφη αὐτὰ εἶναι ὑποκάτω τῆς γῆς διὰ τὸ ἀκαταύγαστον χωρίον οἰκεῖν. Εἰκότως οὖν λέγει ὁ Θεός, ὅτι βασιλεύει πάντων τῶν ἐν τοῖς ὕδασι, δηλῶν τοὺς ἐν σκότει ἀνθρώπους εἶναι ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν αὐτοῦ. Ὁ ἀπόστολος Παῦλος ἔφη ὅτι ὁ Θεὸς μετέστησεν ἡμᾶς ἐκ τῆς ἐξουσίας τοῦ σκότους εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ Υἱοῦ αὐτοῦ, ἐν τῷ φωτί. Οὕτως οὖν ὡς ἐν ἡμέρᾳ εὐσχημόνως περιπατήσωμεν, καὶ μετανοήσωμεν ἐφ' οἷς ἡμάρτομεν, ἵνα μηκέτι ὤμεν ἄθλιοι αὐτοῖς περιπίπτοντες. Ἐαυτοὺς στύψωμεν μετανοοῦντες, ἵνα τὴν χάριν τῆς συγγνώμης ὡς ἀληθινὴν βαφὴν μὴ ἀποπτύσωμεν. Στύψις ἐστὶν ἡ ἐπιμελής ἀποβολὴ τῶν ἐναντίων. Οὕτω γὰρ τὸ ἐπιγιγνόμενον ἡμῖν ἄνθος, ἐγκαιόμενον ἡμῶν ψυχαῖς, οὐκέτι ἀφίσταται. 62 Πλῦνον σαυτὸν ἐπιμελῶς τοῖς δάκρυσιν, ὡς οἱ βαφεῖς τὰ ἔρια. Ἐπίδος σεαυτὸν εἰς ταπείνωσιν καὶ στένωσιν· οὕτω γὰρ προστύψας ἑαυτὸν τῷ Θεῷ, προσελεύσῃ ἕτοιμος εἰς ὑποδοχὴν χάριτος. Διὰ τοῦτο παλιννοστοῦσι τῶν μετανοούντων ἔνιοι πρὸς τὴν ἀμαρτίαν, ἐπειδὴ τὸν Ὅφιν ἐν αὐτοῖς κρυπτόμενον ἠγνόησαν· εἰ δὲ καὶ ἐπέγνωσαν, ἀλλ' οὐ τέλειον αὐτὸν ἐξώκισαν· εἶασαν γὰρ ἐκεῖ ἴχνος τῆς μορφῆς αὐτοῦ, καὶ κατὰ βραχύ, ὡς ἐν μήτρᾳ μορφούμενος, τὴν εἰκόνα τῆς κακίας αὐτοῦ πάλιν ἐξανιστᾶ. Ὅταν ἴδῃς μετανοοῦντα καὶ πάλιν ἀμαρτάνοντα, σύνες ὅτι οὐκ ἀπηλλάγη τῆς διανοίας αὐτοῦ, ὄντων ἐν αὐτῷ πάντων τῶν τῆς κακίας ἐρπετῶν. Γνώρισμα δὲ τοῦ στερεῶς μετανοούντος τὸ στύφον καὶ αὐστηρὸν κατάστημα, τοῦ τύφου καὶ οἰήσεως καθαίρεσις· οὐπὲρ οἱ ὀφθαλμοὶ καὶ ἡ συνηρεφῆς διάνοια πρὸς τὸν ποθούμενον Ἰησοῦν Χριστὸν διαπαντός, συναγομένη φίλτρου ἄλλου ἐξ ἄλλου Χριστοῦ χάριτι, γενέσθαι ὡς ἀπὸ ἐρέας πορφύραν ἢ βλάτταν ἢ κυανοῦν ἢ ὑάκινθον. 63 Ἀσφαλίζου τὰς ἐναντίας τῶν ἀρετῶν, ὅτι τῷ πονοῦντι περὶ τὴν μετάνοιαν ἀφροσύνη παρέπεται. Ἐὰν ἦς νηστεύων καὶ γελαῆς ἀφρόνως, θᾶττον ὑποσκελίξῃ· ἔὰν ἐν τῇ εὐχῇ δακρύων <καὶ> ἐν ταῖς συντυχίαις ἀστειεύῃ, ταχέως πτερνίξῃ· ἔὰν σωφρονῶν ἀδιαφορῆς, οὐ χρονίξῃ τοῦ συμπεσεῖν. Ἐξ ὅλης καρδίας ἐστὶ τὸ μετανοῆσαι. Διαπαντὸς τὸν αὐτὸν εἶναι ὀφείλει ὁ μετανοῶν· ἐκεῖνο εἶναι ἀεὶ, ὃ ἤρξατο. Ἐὰν ὑστερήσῃ, γνώρισμα δίδωσιν ἀτελοῦς ἐπιστροφῆς· ἔὰν μεταβάλληται, ἐλέγχεται ὅτι ἀτονία ὑπόκειται λογισμοῦ· ὡς μανθάνων νήπιος μετανοεῖ, καὶ ὡς νυττόμενος, ὡς ἐξ ἀνάγκης δακρύει καὶ οὐκ ἐκ προαιρέσεως. Οἱ κοσμικοὶ νόμοι φόβῳ ἐπιστρέφουσι καὶ οὐ κατὰ γνώμην. Οὕτω καὶ αὐτὸς μετανοῶν. Δῆλον ὅτι, ἔὰν εὖρω καιρὸν, πάλιν τὴν κακίαν περιπτύσσομαι. Οὐ θέλω σε παντελῶς δακρύειν ὁ μετανοῶν, καὶ ἐν βραχεῖ περπερεύεσθαι· οὐ θέλω σε διαπαντὸς ἐπὶ τῆς ἐκκλησίας εἶναι, καὶ ὡς ἐν ἀγορᾷ σεσοβημένον. Μὴ νόμιζε ὥρας εἶναι Θεοῦ ἐν αἷς εὐπραγεῖν, καὶ ὥρας τοῦ Διαβόλου εἶναι, ἐν αἷς δεῖ σε ἀσωτεύεσθαι. Μὴ λογίζου καιρὸν εὐσεβείας εἶναι, καὶ καιρὸν παρανο 64 μίας. Τοιαῦτα δρῶσιν οἱ ἐπὶ τῆς σκηνῆς, ὅτι ἐν ταῖς συντυχίαις εἰσὶν εὐκατάστατοι, καὶ ἐν τοῖς θεάτροις γελωτοποιοὶ ἄτιμοι· ἐν τῇ προόδῳ ἀξιοπίστοι, καὶ ἐν τοῖς θεάτροις παγκάκιστοι. Σὺ δὲ τοιοῦτος ἔσο ἐν ἀγορᾷ, οἷος ἐν ἐκκλησίαις· τοιοῦτος ἐν τοῖς πράγμασι, τοιοῦτος ἐν τοῖς λογισμοῖς, τοιοῦτος ἐν ἔργοις, τοιοῦτος ἐν λόγοις, οἷος ἐν ἐξομολογήσει ἀκριβής. Εἶπε καὶ τις τῶν Προφητῶν, ἐν ἐκκλησίᾳ Κυρίου μὴ καταλαλεῖτε δάκρυσιν, οὐ τὴν μετάνοιαν παραιτούμενος καὶ τὴν ἐκ ταπεινῆς καρδίας πρὸς Κύριον

ἐξομολόγησιν. Καταλαλιὰν Κυρίου λέγει, ἀλλὰ τὴν ἐν κακῇ προθέσει ἐσχηματισμένην δακρυολογίαν, ἀβέβαιον οὖσαν τῆς τοιαύτης μετανοίας, λέγει. Καὶ πάλιν· μὴ σχίζετε τὰ ἱμάτια ὑμῶν, ἀλλὰ τὰς καρδίας ὑμῶν. Οὐ γὰρ θέλει ἡμᾶς κενοδοξεῖν, ἀλλ' ὄντως μετανοεῖν. Ὁ Δαυὶδ λέγει· ἐν δάκρυσί μου τὴν στρωμνὴν μου βρέξω· οὐκ ἐπὶ ἐκκλησίας δακρύσομαι, σχῆμα μόνον ἀνθρώποις ἐπιδεικνύμενος, τὴν ἐπὶ τὸ νομίζεσθαι δίκαιος δόξαν θηρώμενος, ἀλλ' ἐπὶ τῆς κλίνης μου· λούσω καθ' ἐκάστην 65 νύκτα τὴν στρωμνὴν μου δάκρυσιν· ἵνα συμφωνήσῃ Χριστῷ λέγοντι· τὸ ταμεῖόν σου κλείσας πρόσευξαι, καὶ ἀποδώσει σοι ὁ Πατήρ, δι' ὃν ποιεῖς ἐν τῷ κρυπτῷ, καὶ Θεὸς ἐξιλάσκη ἐν τῷ φανερωῷ. Πάλιν αὐτὸς ἔφη· ἐκοπίασα ἐν τῷ στεναγμῷ μου. Διὰ τί; Ἴνα μηδεὶς πάντως ἀκούσῃ. Πόνον γὰρ ποιεῖ τὸ ἐπικρατῆσαι στεναγμὸν προσερχόμενον. Ἄ λέγετε, φησίν, ἐν ταῖς καρδίαις ὑμῶν, ἐπὶ ταῖς κοίταις ὑμῶν κατανύγητε. Οὐκ ἐπὶ τῶν ἀνθρώπων ἐξαγγέλλετε· πολλοὶ γὰρ εἰσιν οἱ ἐμπορευόμενοι τὴν ἐξομολόγησιν, ἐνδεικνύοντες τοῖς πολλάκις ἑαυτῶν κρείττοσι καὶ λανθάνουσιν· ἕτεροι πραγματεύονται μετανοοῦντες καὶ δόξαν δι' αὐτῆς ἀγοράζοντες· ἄλλοι τὴν μετάνοιαν τρέπουσιν εἰς ὑπερηφανίαν, καὶ πρὸ τῆς συγγνώμης ἄλλο δάνειον καθ' ἑαυτῶν καταγράφουσιν. Οὕτω τοῦ πρόσθεν χρέους ἀπηλλάγη, καὶ ἕτερον ἐπεισάγει; Προσηλθεὶς ἐκλύσαι δάνειον, καὶ ἕτερον καταδεσμεῖς ὄφλημα; Σπουδάξεις ἐλευθερωθῆναι ὀφειλῆς, καὶ διττὴν δουλείαν σαυτῷ προξενεῖς; Ταῦτά εἰσι τό, ἢ πρόσευχή 66 αὐτοῦ γενέσθω εἰς ἁμαρτίαν. Πῶς γὰρ ὁ τοιοῦτος οὐ παλινοστήσει πρὸς τὴν ἁμαρτίαν; Πῶς οὐ πάλιν τὰ πάθη περιπτύξεται; Πῶς ὁ Ὅφιος αὐτὸν ἀτάραχον ἀφήσει; Πῶς τὰ ἐρπετὰ αὐτῷ οὐ δι' ὄχλου γενήσεται; Οἴμοι, ὅτι ὃ εἶπεν ὁ Χριστός, εἰς τὸν τοιοῦτον συστήσεται· ὅτι ἑπτὰ ἄλλα πνεύματα πονηρότερα εἰς αὐτὸν εἰσοικισθήσονται. Ἐχλεύαζεν ὁ Κάϊν τὸν Θεόν, δῆθεν ἀπολογούμενος, διὸ καὶ τὸν φόνον εὐθύνεται, καὶ ἑπτὰ τιμωρίας ἐμπλέκεται. Τοῦτο γὰρ ἐρμηνεύει τὸ κυριακὸν λόγιον. Οὐ χρίζει ἢ μετάνοια κόμπου, οὐδὲ πομπῆς, ἐπιδέεται δὲ ἐξομολογήσεως. Αὐτάρκης γίνου ἐφ' ἕκαστα. Μὴ πολὺς, μηδὲ πάλιν βραχύς· ἐκάτερον γὰρ κατηγορεῖ τὸν μετερχόμενον. Μὴ ἐν ἐκκλησίᾳ κατηφής, μηδὲ πάλιν ἐν ἀγορᾷ σκυθρωπός, ἀλλὰ τὸ σύμμετρον τῆς καταστάσεως σεαυτῷ περιποίησαι. Μὴ ἐν οἴκῳ μοχθηρὸς καὶ ἐν ταῖς πλατείαις ταπεινός. Μὴ ὡς ταλαίπωρος περίλυπος γίνου, μηδὲ ὡς λίαν χαίρων καταγινώσκου, ἀλλὰ πάντα εὐσημιῶνως καὶ κατὰ τάξιν μετέρχου, ὡς εἶπεν ὁ Ἀπόστολος. Οὐκ ἠδίκησε τὸν Δανιὴλ ἢ Βαβυλών, 67 οὐδὲ σὲ ἢ διαγωγή τῆς πόλεως, ἐὰν ἦς ὄντως θεοσεβής. Οὐ κατέφλεξε τοὺς τρεῖς Παῖδας ἢ κάμινος, οὐδὲ αὐτός, εἰ χάριν ἐντολῆς ἢ κοινωφελοῦς διακονίας ἐν πόλει ἢ ἐν κώμῃ στέλλεσθαι μέλλεις, βλαβήσῃ, ἐὰν μετὰ ἐγκρατείας καὶ πίστεως ῥυθμίξῃς σεαυτόν. Οὐκ ὠλίσθησεν ὁ Τωβίας σὺν τοῖς Νινευίταις, οὔτε ἐκ τῆς τῶν νέων συμβίσεως κατηνέχθη πρὸς ἀτονίαν. Οὐκ ἐμόλυνε τὴν ἄμωμον τοῦ Λῶτ πολιτείαν ἢ παρανομία τῶν Σοδομιτῶν, οὔτε μετέστησε τὴν στερεὰν αὐτοῦ πίστιν ἢ λυσσώδης αὐτῶν ἀκολασία. Καὶ σὺ ἐὰν ἦς σπουδαῖος, αἱ ἀγοραὶ σε οὐ βλάψουσι προϊόντα διὰ Θεόν. Μὴ λάβῃς πρόφασιν τὴν ἡσυχίαν εἰς ἀπηνειαν, μηδὲ τὴν ἄσκησιν ἔχε πρόσκομμα φιλοξενίας. Μὴ κτήσῃ αἰτίαν τὴν ἀκτημοσύνην εἰς ἀπανθρωπίαν, μηδὲ γίνου ἄκαρπος χάριν ἐντολῆς. Εἶπεν ὁ Σωτὴρ· μὴ γνώτω ἢ ἀριστερά σου τί ποιεῖ ἡ δεξιὰ σου, ἵνα τὴν κενοδοξίαν τῆς ψυχῆς ἐξορίσῃ. Ὁ αὐτὸς Κύριος λέγει, λαμψάτω τὰ ἔργα ὑμῶν ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων, ὅπως δοξάσωσι τὸν Πατέρα ὑμῶν τὸν ἐν τοῖς οὐρανοῖς, ἵνα σε κοινωνὸν ποιήσῃ τῆς βασιλείας αὐτοῦ. Πρόχρησον αὐτῷ ἐν τούτῳ τῷ κόσμῳ, καὶ ἀπο 68 δώσει σοι καὶ ἐν τούτῳ ἑκατονταπλασίονα, καὶ ἐν τῷ μέλλοντι ζωὴν αἰώνιον. Δὸς αὐτῷ τὰ μὴ σά, ἵνα δώσῃ σοι τὰ αὐτοῦ. Ἄπιστος ὁ παρὼν αἰὼν, ἀγαπητοί, ὅτι γυμνοῖ πάντων τὸν ἔχοντα. Μοχθεῖ ἐν αὐτῷ, πονεῖ εἰς αὐτόν· ὁ δὲ ἀμελῶν αὐτοῦ προσέρχεται ἀνυποκρίτως, πᾶσαν τὴν παραθήκην αὐτοῦ τῶν ὧδε ἀποστερῶν. Κρατεῖ τὰ φθαρτὰ ὁ

κόσμος οὗτος, ἐπειδὴ τῷ θανάτῳ ἐπερείδεται. Οἶδεν ὅτι οὐκ ἔχει συνδιώκοντα στερούμενος πάντων, καὶ διανέμει τοὺς ἀλλοτρίους πόρους τῆς ματαιότητος. Τί οὖν οὐ γίνῃ φρόνιμος, ὧ ἄνθρωπε, καὶ ἀφανίζεις τὴν τῶν ὧδε ὁμόνοιαν; Τί οὐκ ἀντιπανουργεῖ τῇ ματαιότητι καὶ συμφωνεῖς μετανοίᾳ πρὸς τὴν τῶν χρημάτων ἐπικράτειαν; Κληρονόμος ἐστὶν ἡ ματαιότης τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων, ἐπειδὴ αὐτῆς ἐστὶν ὁ περισπασμός. Ἐγγονον ἐγέννησε τὸν περισπασμὸν ἡ πλεονεξία καὶ φιλοδοξία καὶ φιληδονία, καὶ εὐνοεῖ τῇ μητρὶ ὑπὲρ δύναμιν. Νίκησον τοῦ Ὁφειῶς τὴν τέχνην καὶ φύλαξον εὐνοίαν τῷ Δεσπότη. Λάβε τὰ τῆς ματαιότητος καὶ δὸς αὐτὰ τῷ Θεῷ, ἵνα σὺ τῶν σῶν γένη κληρονόμος ἐπὶ τοῦ 69 μέλλοντος. Παράθου τὰ χρήματα τῷ Θεῷ, καὶ ἡ ματαιότης τῆς κληρονομίας ἐκβέβληται. Διάθου τὴν διαθήκην εἰς σεαυτὸν, ὅτι θνητὸς ὢν ἀποθανεῖν ὀφείλεις, καὶ πιστὸς ὢν πάντα ἀπολήψῃ τὰ σά. Ποίησον τὸν θάνατον ἀντὶ κληρονόμου ἐπίτροπον, ἵνα, ὅταν φθάσῃ ὁ καιρὸς τῆς ἀναστάσεως, ὡς ἐννόμου ἡλικίας γενόμενος, ἀπολάβῃ ταῦτα. Κρύπτῃ ἐν τῷ θανάτῳ ὡς νήπιος, μὴ ἔχων ἐξουσίαν τῶν σῶν, ἀναφαίνῃ ἐν τῇ ἀναστάσει ὡς αὐθέντης τῶν πόνων σου· ἀποδίδωσί σοι ὁ Θεὸς τὰς παρακαταθήκας σου. Ἐὰν διὰ μετανοίας οἰκτειρήσεις πένητας, μὴ φοβοῦ, ἔχεις εὐγνώμονα μεσίτην τὴν μετάνοιαν, ἥτις εἰς ὑπόμνησιν Θεοῦ ἀντικαταστήσεται σοι. Γενήσεται σοι αὕτη ὡς χειρόγραφον, δι' οὗ εἰσπράξῃ μετὰ τόκων, ἃ ἔδωκας· ὡς ὑπογραφεὺς ἰκανώτατος προσθήσεται σοι, διακρινομένη ὑπὲρ τῆς εὐθηνίας σου· ὡς ἰκανοδότις φροντίσει ἐν σοὶ τὴν ἀπόληψιν. Οἱ τόκοι τῶν κεφαλαίων γενήσονται σοι ἀσυγκριτώτεροι, ὅτι αἰωνίους σοι ἀπολαύσεις παρέχονται. Οἶδα ὅτι καταφρονήσεις τοῦ κεφαλαίου· οὐδεὶς γὰρ οὕτως εὐήθης ἐστίν, ἵνα λύχρον ἄψῃ πρὸς τὸ βλέπειν τὸ φῶς, ἀνατείλαντος τοῦ ἡλίου· οὐδεὶς ἐπὶ τοσοῦτον ἄφρων ἐστίν, ἵνα πηγῆς ἐγγὺς παρούσης ὑδρευθῆται μήκοθεν ἐκ λάκκου ὕδωρ ἀχρήσιμον· οὐδεὶς 70 οὕτω ποιήσῃ τῶν φρονούντων, ὥστε καταλιπὼν ἄλωνα σίτου ἐχούσας σωρούς παμπληθεῖς [καὶ καταλιπὼν] ζιζανίους παρακαθέζεται. Εἶπε καὶ ἡ θεία Γραφή, ὅτι τοὺς τόπους τῶν Ἁγίων οὔτε ὀφθαλμὸς εἶδεν, οὔτε οὖς ἤκουσεν, οὔτε ἡ καρδιά στοχάζεται. Τίς οὖν ἔτι χρεῖα τῶν προσκαίρων εἰς τὴν αἰωνίαν κατάστασιν; Τίς ἐτῶν ἀριθμὸς, τοῦ αἰωνίου χρόνου ὑπάρξαντος; Πῶς δὲ ἔσονται ἔτη, νυκτῶν μὴ οὐσῶν, ἢ ἀριθμὸς ἐβδομάδων, μῆνες γὰρ οὐκ ἔσονται; Μίαν γὰρ ἡμέραν ἔχει ὁ μέλλων αἰὼν. Εἶπε καὶ ὁ Προφήτης· οὐκ ἔσται νύξ, οὔτε ἡμέρα, ἀλλὰ πρὸς ἑσπέραν ἔσται φῶς. Καὶ Ἡσαΐας διὰ τοῦτο εἶπεν, εἶναι τοῦ ἡλίου τὸ φῶς ἑπταπλάσιον, καὶ τῆς σελήνης ὡς τοῦ ἡλίου· οὐκ ἔσται γὰρ ἔκλειψις. Οὔτε πάλιν γενηθήσεται μηνοειδὴς καὶ διχομηνία, μὴ χρεῖας οὔσης τῆς τῶν μηνῶν περιδρομῆς εἰς τὴν τῶν τροπῶν κατάστασιν. Οὐκέτι ἔσται ὁ ἥλιος τοὺς δρόμους ἀμείβων καὶ τὰς ἐπιτολὰς αὐτοῦ παραλλάττων· ὅτι οὔτε χειμῶνος, οὔτε θέρους χρεῖα ἐπὶ τῆς ἀναστάσεως· μία γὰρ ἡμέρα ἔσται πᾶς ὁ μέλλων αἰὼν, καὶ οὐδὲν κινήσεται ἐκεῖ εἰς 71 τροπὴν καὶ ἀλλοίωσιν. Εἶπε καὶ ὁ Ἀπόστολος ὅτι ἔτι ἅπαξ σεισθήσεται οὐ μόνον ἡ γῆ, ἀλλὰ καὶ ὁ οὐρανός, τουτέστιν ἀλλοιωθήσονται ἐπὶ τῆς συντελείας, ἵνα μείνῃ τὰ μὴ σαλευόμενα. Τίς οὖν ἐκεῖ χρεῖα σπόρου, καὶ ὑετῶν, καὶ αὐξήσεως θέρους, καὶ μειώσεως φθινοπώρου, καὶ ἐκλείψεως ἐνιαυτοῦ, καὶ πάλιν ἀρχῆς; Αὕτη ἐστὶν ἡ ἐλευθερία τῆς κτίσεως, τοῦ μηκέτι δουλεύειν αὐτὴν τῇ ματαιότητι· οἱ γὰρ Ἅγιοι τοῖς αἰωνίοις κεχρημένοι, δουλείαν προσκαίρων οὐκ ἐπιδέονται. Ἔστησεν ὁ Θεὸς ἡμέραν, ἐν ἣ ἔλλει κρίνειν τὴν οἰκουμένην ἐν δικαιοσύνῃ. Οὐχὶ ἡμέρας πολλάς, ἀλλὰ μίαν· ταύτης γὰρ ἡ νύξ ἐστὶ τὸ σκότος τὸ ἐξώτερον. Τοῖς Ἁγίοις ἡ μία ἡμέρα ἐστὶν ἡ αἰώνιος ἀπόλαυσις τοῦ φωτός, καὶ τοῖς ἁμαρτωλοῖς ἡ μία νύξ <ἢ> αἰώνιος φυλακή. Διὸ καὶ ὁ Χριστὸς λέγει· οὗτοι πορεύονται εἰς ζωὴν αἰώνιον, καὶ οἱ παράνομοι εἰς κόλασιν αἰώνιον. Ὁ ἥλιος καὶ ἡ σελήνη σὺν τοῖς ἄστροις εἰς ἓνα χῶρον συναθροίζονται τοῦ παραδείσου, καὶ γίνεται πάλιν σκότος ἢ νύξ· διὰ γὰρ τοὺς ἀνθρώπους τὰ στοιχεῖα τοῦ φωτός 72 ἐτάγησαν ἐν

τῷ στερεώματι, ἵνα ἔχωσιν ἄδειαν ἀπολαύσεως ἐπὶ τῆς γῆς περιπορευόμενοι. Ἐποίει τὰ στοιχεῖα τὸν χρόνον, καὶ ἐφώτιζε, καὶ τὰ χρήσιμα τοῖς καρποῖς ἐχρησίμευεν, ἵνα μηνύσῃ τὴν τοῦ Θεοῦ πρόνοιαν, τρεῖς ἔχουσαν ἐνεργείας, δηλούσας τῆς ἁγίας Τριάδος τὴν θεότητα, τὸ πῦρ, τὸ φῶς καὶ ὁ πόλος, σημαίνων τῆς ὁμοουσίου Τριάδος τὴν μίαν φύσιν τὴν ἀγέννητον. Εἰ οὖν παύεται γένεσις καὶ φθορά, οὐκέτι χρόνοι, οὐδὲ ἀριθμοὶ βραχύτατοι, οὐδὲ κύκλος ἐβδομάδων, δι' ἡμερῶν ταυτότητος ἀλλασσόμενος, καὶ τροχοῦ δίκην ἐπὶ τὸν αὐτὸν τόπον εἰλισσόμενος. Παράδεισός ἐστι χῶρος τῆς τῶν Ἁγίων ἀναπαύσεως, καθὼς καὶ ὁ Κύριος ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ εἶρηκε. Πῶς οὖν ἀφέντες οἱ δίκαιοι τὸν παράδεισον ἐπὶ τῆς γῆς εὐωχηθήσονται; Ὁ Σωτὴρ εἶπε πρῶτον τὴν συντέλειαν, εἶθ' οὕτω τὴν ἀνάστασιν. Ἔφη ὅτι ὡς φύλλα συκῆς τὰ ἄστρα πεσοῦνται τοῦ στερεώματος. Πῶς οὖν ἔσται χίλια ἔτη ἐπὶ τῆς γῆς σαρκικῶς βιοῦντες οἱ δίκαιοι; Λέγει δὲ καὶ ὁ μακάριος ἀπόστολος Πέτρος ὅτι πάντα τὰ ἐπὶ τῆς γῆς καὶ τοῦ οὐρανοῦ ἀπὸ πυρὸς συντελεσθήσονται. 73 Πῶς οὖν ἔσται τῆς γῆς ἀπολαύσεως ἡ χρήσις; Καινοὺς ἡμῖν οὐρανοὺς ἐπηγγείλατο καὶ γῆν καινὴν. Ἄρ' οὖν οὐδὲν πλέον ἔξουσιν οἱ Ἅγιοι ἀνιστάμενοι. Ὁ Παῦλος εἶπεν ὅτι τὸ παλαιούμενον καὶ γηράσκον ἐγγὺς ἀφανισμοῦ. Ἄρ' οὖν ἀφανισθήσονται τῶν δικαίων αἱ ἐπαγγελίαι, ἐὰν πάλιν τοῖς προσκαίροις ἀποχρήσονται. Οὐκ εἶπεν ὁ Δεσπότης δύο συντελείας, ἵνα πάλιν μετὰ τὰ χίλια ἔτη γενήσεται συντέλεια. Οὐκ ἔφη ἐν τῇ Ἀποκαλύψει ὁ Ἰωάννης τὴν χρῆσιν τῶν καρπῶν τοῦ Θεοῦ πρόσκαιρον, ἵνα δείξῃ ὅτι αἰώνιος ἡ ἀπόλαυσις. Καὶ πῶς οἶονταί τινες ὅτι μετὰ χίλια ἔτη πάλιν ἔσται συντέλεια τῆς γεώδους καταστάσεως; Οὐχ οὕτως· ἀλλ' ὡς συνάδει ὁ Δαυὶδ τῷ Ἰωάννῃ, καὶ Ἰωάννῃ τῷ Μωυσῆ λέγοντες· δένδρα ἐν φύλλοις ὑγίειαν βασιτάζοντα, καὶ ἐν τοῖς καρποῖς αὐτῶν τὴν αἰώνιον ζωὴν. Οὐκοῦν ὁ νοερὸς καὶ πνευματικὸς παράδεισός ἐστι χῶρος τῆς αἰωνίου ἀπολαύσεως. Οὐ γὰρ συντελεσθήσεται ἐκεῖνος ὁ παράδεισος· μένει γὰρ ἐν αὐτῷ τὰ μὴ σαλευόμενα· ἐπεὶ γὰρ οὕτως οἱ καινοὶ οὐρανοὶ ἐφαπλοῦνται τῆς ἀφθαρσίας, καὶ ἡ καινὴ γῆ ἀνακρινᾷ τῆς αἰωνίου καταστάσεως καὶ μακαριότητος. 74 Λέγει καὶ ὁ Μωυσῆς αἰνιττόμενος ὅτι ἐκεῖ ὁ Θεὸς τῆς αἰωνίου ζωῆς τὸ ξύλον ἐφύτευσε, καὶ ὁ Δαυὶδ εἶπε σὺν τῷ Ἰωάννῃ ὅτι τὸ φύλλον αὐτοῦ οὐκ ἀπορρυήσεται. Οὐκοῦν οὐκ ἐν χιλίοις ἔτεσι διαρκέσει ἡ τῶν Ἁγίων ἀπόλαυσις. Εἰ πάντα ἐν παραβολῇ καὶ ἐν αἰνίγματι ὁ Ἰωάννης ἐν Ἀποκαλύψει ἐλάλησε, καὶ τὰ χίλια ἔτη συμβολικῶς ἔθετο. Ἀλλὰ σὺ ἀπαιτεῖς με τῶν χιλίων ἐτῶν τὴν ἱστορίαν; Κἀγὼ σε ἀπαιτήσω λυχνίαν, καὶ ψῆφον λευκὴν, καὶ χλιαρὰν πόσιν, καὶ ἔμετον, ἅτινα γράφων ταῖς ἐπτὰ Ἐκκλησίαις αἰνιγματωδῶς παρέθετο. Εἰ ἀπαιτεῖς με χιλίων ἐτῶν πρώτην ἀνάστασιν, ἀπαιτήσω σε κἀγὼ ἵππον ὠχριοῦντα, καὶ Ἄγγελον, καὶ ζῶον νοερὸν λεγόμενον Ἄψινθον, καὶ φύσιν ἔχον πικράν, ὡς τὸ ἄψινθον. Δός μοι τὰς 75 ἐπτὰ φιάλας καὶ λάβε τὰ χίλια ἔτη. Ἀπόδειξον γυναῖκα εἶναι πόλιν, κἀγὼ σοι περὶ τῶν χιλίων ἐτῶν παρέξομαι ἀπόδειξιν. Σαφήνισόν μοι ὅτι γυνὴ ἀπ' αὐτῆς ὑψουμένη γίνεται Ἰερουσαλήμ, καὶ οὐκέτι γυνὴ ἐστὶ, κἀγὼ σοι σαφήνισω περὶ τῶν χιλίων ἐτῶν. Μὴ πόλις γεννᾷ; Μὴ γεννήσασα γίνεται Ἰερουσαλήμ; Μὴ θηρίον ἐστὶν ὁ ἄνθρωπος τῆς ἀνομίας; Μὴ ἐν θηρίῳ δέκα κεφαλαὶ κολλῶνται, ἵνα βασιλεύσωσι; Μὴ ἐκ τῶν ἐπτὰ ὄγδοός ἐστι, καὶ οὐκ ἐστὶν ὄγδοος ἀριθμὸς; Ἐπτὰ γὰρ ἐστίν, ὅτι αἱ τρεῖς κεφαλαὶ ἠφανίσθησαν. Μὴ τοῦ θηρίου τὸ ὄνομα ἀδιήγητόν ἐστιν, καὶ ὡς Θεοῦ ἀκατονόμαστον; Μὴ γένοιτο! Μὴ οὐκ ἤδει τὸ ὄνομα τοῦ θηρίου ὁ λέγων τὸν ἀριθμὸν τοῦ ὀνόματος; Πρῶτον ἐπέγνω τὰς συλλαβάς, καὶ οὕτως εἰς τὰ στοιχεῖα διεῖλε τὸ ὄνομα. Πρῶτον ὠνόμασε τὸ ὄνομα παρ' ἑαυτῷ, καὶ εἶθ' οὕτως ἐκ τῶν στοιχείων συμβαλὼν τὸν ἀριθμὸν ἔφη, ὅτι ἑξακόσια ἐξήκοντα ἕξ ἔχει τὰ στοιχεῖα τὴν συμπλήρωσιν. Οὕτως οὖν 76 καὶ ἐπὶ τῶν χιλίων ἐτῶν τὸ ἀκατάληπτον τῆς αἰωνίου ζωῆς ἠνίξατο. Εἰ γὰρ ἡμέρα μία παρὰ Κυρίου ὡς χίλια ἔτη, τίς δυνήσεται ἀριθμησαί πόσαι ἡμέραι εἰσὶ χιλίων ἐτῶν, καὶ τῶν τοσοῦτων ἡμερῶν τὰς χιλιάδας τῶν

χιλιάδων, καὶ τῶν μυριάδων τὰς μυριάδας; Διὰ τὸ ἀπέραντον οὖν τῶν ἐτῶν, τὰ ἐν ταῖς ἡμέραις, καὶ τῶν ἡμερῶν, <τὰ> ἐν ταῖς τῶν ἐτῶν χιλιάσι χίλια ἔτη ἐνέταξεν, ἐπὶ τῇ ἀναπαύσει τῆς τῶν Ἁγίων ἀναστάσεως. Οἶδα ὅτι εἶπε λυθήσεσθαι πάλιν τὸν Δράκοντα· ἀλλ' ἐν αἰνίγματι εἶπεν. Ἡ γυνὴ χρυσοῦ ἔσται πόλις, καὶ τεῖχος ἔξει ἐκ πολυτίμων λίθων. Νοοῦμεν δὲ Ἐκκλησίαν εἶναι τὴν γυναῖκα· καὶ πόλιν ὁμοίως τὴν Ἐκκλησίαν. Νοοῦμεν χρυσοῦν αὐτὴν εἶναι διὰ τὸ ἔνδοξον, καὶ ἐκ λίθων τιμίων διὰ τὸ ἄφθαρτον. Τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ Ὅφρις ἐδείχθη εἶναι ὁ Διάβολος, καὶ ἡ ἄλυσις αὐτοῦ ἢ τοῦ Θεοῦ ἐπιτιμία, καὶ ὁ δεσμός τὸ μηκέτι ἔχειν τὴν ἐξουσίαν κατὰ τῆς ἀνθρωπότητος. Οὐκοῦν λύεται, ὅταν ἔλθῃ ἐν τῷ Ἀντιχρίστῳ, ἵνα δείξῃ ὁ Θεὸς ὅτι ἐφίστατο 77 ἢ ἀφίστατο τῆς ἀνθρωπότητος, μὴ δοῦς αὐτῷ ἐξουσίαν κατ' αὐτῆς. Ἀλλὰ τὸ πρωθύστερον δοκεῖ σε ξενίζειν, ὅπερ οὐ δεῖ· περὶ γὰρ τῶν δύο παρουσιῶν εἴρηκεν, ἐν αἷς ὁ Δράκων ποτὲ μὲν δεσμεῖται, ποτὲ δὲ λύεται. Ἐδέθη ἐν τῇ πρώτῃ παρουσίᾳ, εἰπόντος τοῦ Χριστοῦ· ἰδοὺ δέδωκα ὑμῖν ἐξουσίαν τοῦ πατεῖν ἐπάνω ὄφρων καὶ σκορπίων, καὶ ἐπὶ πᾶσαν τὴν δύναμιν τοῦ Ἐχθροῦ. Ἐλύθη πάλιν πρὸς βραχὺ, λέγοντος Παύλου· ἀνθ' ὧν οὐκ ἐπίστευσαν τῇ ἀληθείᾳ οἱ ἀσεβεῖς, πέμψει αὐτοῖς ὁ Θεὸς ἐνέργειαν πλάνης εἰς τὸ πιστεῦσαι αὐτοὺς τῇ ἀδικίᾳ, ἵνα κατακριθῶσιν οἱ μὴ πιστεύσαντες τῇ ἀληθείᾳ. Διὸ καὶ ὁ Σωτὴρ ἔφη τὴν λύσιν τοῦ Ὁφειως, ὅτι ἐπὶ τοσοῦτον ἔσται ἐνεργής, ὥστε σκανδαλισθῆναι, εἰ δυνατόν, φησί, καὶ τοὺς ἐκλεκτοὺς μου. Μὴ ἀλύσει δεσμεῖται πνεῦμά ποτε; Μὴ ἐν ἀβύσσοις φυλακίζεται; Τὸ νοερὸν ζῶον ἀψηλάφητόν ἐστιν· ἀλλ' ἵνα ἐκ τῶν παρ' ἡμῖν κολαστηρίων μάθωμεν τὰ ἀόρατα, τοῖς παρ' ἡμῖν ὀνόμασι καὶ ὀργάνοις ἀμυντηρίοις καὶ τόποις φυλακτηρίοις εἰς τὴν ὑφήγησιν ἀπεχρήσατο. 78 Πρώτην δὲ εἶπεν ἀνάστασιν καὶ δευτέραν, ἐπειδὴ δύο εἰσὶ τῶν Ἁγίων τάγματα, τῶν δύο Διαθηκῶν, δεῖξαι θέλων ὅτι οἱ τῆς νέας Διαθήκης ἐν πρώτῳ ἀξιώματι ἀναστήσονται, καὶ ἐν δευτέρῳ οἱ τῆς παλαιᾶς Διαθήκης, μιᾶς οὔσης τῆς ἀναστάσεως καὶ ὑπὸ τὸν αὐτὸν χρόνον συνισταμένης· καθὼς καὶ ὁ Παῦλος ἔφη· σαλπίζει γάρ, καὶ πάντες οἱ νεκροὶ ἀναστήσονται. Καὶ ὅτι δύο τάγματα εἶπε, πρώτην καὶ δευτέραν ἀνάστασιν, λέγει ὁ Ἀπόστολος· ἀπαρχὴ Χριστός, ἔπειτα οἱ τοῦ Χριστοῦ· εἶτα τὸ τέλος. Ὅτι δὲ μία πάλιν, καὶ ἐν καιρῷ, ἢ πάντων γενήσεται ἀνάστασις, πάλιν ὁ Παῦλος λέγει· ὅτι αὐτὸς ὁ Χριστὸς ἐν κελεύσματι, ἐν φωνῇ Ἀρχαγγέλου καταβήσεται ἐξ οὐρανοῦ, καὶ ἐν σάλπιγγι σαλπίζει, φησί, καὶ οἱ νεκροὶ ἀναστήσονται πρῶτον, ἔπειτα ἡμεῖς οἱ ζῶντες ἐν νεφέλαις ἀρπαγησόμεθα. Ἴδου καὶ νῦν πρωθύστερον ἀνάστασις εἴρηται· οὐ κατὰ τὴν ἐν Ἀποκαλύψει ἔκθεσιν, ἀλλ' ἐνήλλαξεν. Ἐκεῖ γὰρ ἔφη πρώτην ἀνάστασιν δικαίων, ἔπειτα τὴν πάντων· ὧδε δὲ πρώτην τὴν πάντων, εἶτα τῶν δικαίων. Οὐκοῦν οὐ προκρίνει οὐδὲν τὸ πρωθύστερον· ἢ γὰρ ἐξήγησις ἐπιλύει τὸ ζητούμενον· καὶ 79 ὅτι ἀγιωσύνην καλεῖ τοὺς δικαίους καὶ ἑαυτόν. Καὶ ὁ Μωυσῆς εἶπεν· ὁ Θεὸς Ἀβραάμ καὶ Ἰσαὰκ καὶ Ἰακώβ, Θεὸς ζώντων ἐστὶ καὶ οὐχὶ νεκρῶν· ἵνα ἐντοῖς δυοῖς πράγμασι τούτοις συστῇ τὸ εἰρήσθαι δύο ἀναστάσεις, οὐ χρονικὰς, ἀλλὰ τακτικὰς. Ὅθεν ἔφη τὸν Χριστὸν κριτὴν εἶναι ζώντων καὶ νεκρῶν. Ἀλλὰ καὶ τὸ Εὐαγγέλιον κατάμαθε, καὶ ὄψει τῶν δύο ἀναστάσεων τὴν ἔνωσιν καὶ τὴν διαίρεσιν διὰ τὸ σύγχρονον. Καὶ διὰ τὴν πρακτικὴν ἀπόληψιν τὸ λέγειν στήσαι ἐκ δεξιῶν τὰ πρόβατα, ἐξ εὐωνύμων δὲ τὰ ἐρίφια. Ἴδου οὖν ἐν τῷ αὐτῷ, εἶπε, στήσει· οὐ νῦν καὶ μετέπειτα. Ἀλλ' ἐπειδὴ πρῶτον τοῖς δικαίοις εἶπεν ὁ Χριστὸς, ὅτι αὐτοὶ πορεύσονται εἰς ζωὴν αἰώνιον· διὰ τοῦτο καὶ ὁ Ἰωάννης εἶπεν, ὅτι οἱ δίκαιοι πρῶτον ἀναστήσονται, καὶ τὰ χίλια ἔτη ἐνέταξεν ἀντὶ τοῦ ἀπεριγράπτου καὶ ἀναριθμήτου χρόνου, ὡς προεῖπον· καὶ γὰρ ὁ Χριστὸς ἐξῆς εἶπε τοῖς ἁμαρτωλοῖς, ὅτι πορεύσονται εἰς κόλασιν αἰώνιον. Μὴ οἱ δίκαιοι μετὰ τὸ βασιλεῦσαι σὺν Χριστῷ χίλια ἔτη πάλιν εἰς κρίσιν ἔρχονται; Μὴ γένοιτο! Τί γάρ; Τεθνήξονται πάλιν, ἵνα τρίτη ἀνάστασις γένηται δι' αὐτούς; 80 Καὶ πῶς λέγει ὁ Παῦλος ὅτι μετὰ τὸ ἀναστήναι ἐκ νεκρῶν πάντες ἡμεῖς οἱ ζῶντες οἱ

περιλειπόμενοι οὐ μὴ φθάσωμεν τοὺς κοιμηθέντας, ἀλλὰ ἀναστάντων πάντων ὁμοῦ, δικαίων καὶ ἀδίκων, τουτέστι ζώντων καὶ νεκρῶν, τότε οὐ μὴ φθάσωμεν, φησὶν, οἱ ζῶντες κοιμηθῆναι, ἀλλ' ἐν νεφέλαις ἀρπαγησόμεθα; Ὅρα οὖν ὅτι ἀναστάντες οἱ δίκαιοι οὐκέτι ἀποθνήσκουσιν, ἵνα γένηται τρίτη ἀνάστασις καὶ εἰς κρίσιν παραστῶσι Χριστῷ· ὅτι δὲ τῶν τοῦ νόμου Χριστοῦ πρώτη γένηται ἀνάστασις, εἶτα τῶν ἐν τῷ νόμῳ δικαίων, ἔπειτα πάντων τῶν ἁμαρτωλῶν· καὶ ὅλα ὁμοῦ ἐν ἀκαριαίῳ, οὐκ ἐν προδρομῇ χρόνων ἢ καιρῶν εἰς τὸ γενέσθαι τὴν εἰρημένην ἀπὸ Χριστοῦ διάκρισιν. Αὐτὸς ὁ Παῦλος καὶ ἑαυτὸν συνέταξεν εἰπὼν, ἡμεῖς οἱ ζῶντες, δεικνὺς ὅτι ὁμοῦ ἀναστήσονται τῶν δύο Διαθηκῶν οἱ δίκαιοι σὺν τοῖς ἁμαρτωλοῖς, καὶ οὐκ ἔστιν ἰδιάζουσα τῶν δικαίων τῆς παλαιᾶς Διαθήκης μετὰ τῶν ἁμαρτωλῶν ἀνάστασις, ἢ ἄλλη παρὰ τὴν τῶν ἐν Εὐαγγελίῳ δικαίων· καὶ ὅτι οὐκ εἶπεν, ὑμεῖς οἱ ζῶντες, ὡσανεὶ τινῶν ζώντων ἐπὶ τῆς συγκαταστάσεως Χριστὸν ποιεῖν ἀνάστασιν ἀπὸ οὐρανοῦ 81 ἐπὶ γῆς κατερχόμενον. Πάλιν οὖν ἑαυτὸν συνέταξεν εἰπὼν, ἡμεῖς οἱ ζῶντες. Παῦλος δὲ ἐπὶ Νέρωνος θνήσκει, καὶ ἐν τοῖς προαστίοις Ῥώμης τέθαιπται. Πῶς οὖν δόξειεν ἄν τις, ἔτι ὄντος πλήθους ἀνθρώπων ἐπὶ γῆς, τὸν Χριστὸν ποιῆσαι διάκρισιν; Ὅτι δὲ πάλιν οὐχ ὡς ἤδη ἀναστάντων τινῶν δικαίων, καὶ βασιλευσάντων χίλια ἔτη ἐπὶ γῆς, μεθέπειτα δὲ μεθισταμένων ἀπὸ τῆς γῆς, εἶπεν, ἡμεῖς οἱ ζῶντες, ἐκ τοῦ μὴ εἶναι Χριστὸν μετ' αὐτῶν ἐν τῇ γῆ φανερόν· εἰ γὰρ μὴ ἦν σὺν αὐτοῖς, οὐδὲ συνεβασίλευον. Εἰ δὲ οὐ συνεβασίλευον, τί ἄρα ἀνέστησαν; Πῶς οὖν ὁ τῆς Ἀποκαλύψεως λόγος τελειωθήσεται· εἰπόντος τοῦ Ἰωάννου, ὅτι Χριστὸς βασιλεύων ἠγήσεται τῶν δικαίων, ὅπερ οὖν καὶ γενήσεται; Εἰ δὲ εἶπεν, ὅτι τότε κατέβη ἐξ οὐρανοῦ, κελεύσας Ἀγγέλω σαλπῖσαι ἀνάστασιν—τοῦτο γὰρ ἐστὶ τὸ καταβήσεται ἐν φωνῇ Ἀρχαγγέλου, τοῦ προδρόμου καὶ κήρυκος, καὶ ἐν κελεύσματι καὶ σάλπιγγι συνέστηκεν ὅτι οὐκ ἦν ἐπὶ γῆς ἀπὸ χιλίων ἐτῶν, ἀλλ' ὅτε παραγέγονε—πῶς οὖν ἦσαν προαναστάντες τινὲς 82 δίκαιοι εἰς τὸ βασιλεῦσαι χίλια ἔτη, τοῦ Χριστοῦ μὴ ὄντος ἐπὶ τῆς γῆς σὺν αὐτοῖς; Ἄλλ' οὐδὲ ἐν ταύτῃ τῇ καταστάσει ἐν τῇ γῆ ὁ Χριστὸς ἐπὶ τῆς παρουσίας αὐτοῦ ἐλεύσεται ἐν ταπεινώσει, ἀλλ' ἐνδόξως. Αὐτὸς γὰρ εἶπεν ὅτι, ὡς ἀστραπὴ ὀφθεῖσα φθάνει ἀπὸ ἀνατολῆς εἰς δύσιν, οὕτως ἔσται καὶ ἡ παρουσία τοῦ Υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου. Ἄρ' οὖν τὴν πόλιν Ἱερουσαλήμ τὴν ἐξ οὐρανοῦ εἰς τὸν παράδεισον ἔφη ἔσεσθαι ἢ Ἀποκάλυψις· αὕτη γὰρ ἐστὶν ἡ γῆ ἢ καινὴ, ἢ τὴν τῆς ἀθανασίας κατάστασιν ἔχουσα. Πάνυ οὖν σφάλονται οἱ λέγοντες τοπικὴν ἔσεσθαι τοῦ Χριστοῦ τὴν δευτέραν παρουσίαν, αὐτοῦ ῥητῶς εἰπόντος τοῦ Χριστοῦ· ἰδοὺ ὧδε ἢ ἐκεῖ, μὴ πιστεύσητε· ἰδοὺ εἰς τὴν ἔρημον, μὴ ἐξέλθητε· τὸ γὰρ καταβήσεται ἐξ οὐρανοῦ, οὐκ ἔφη ὅτι αὐτοτελῶς αὐτός, ἀλλ' ἐν φωνῇ Ἀρχαγγέλου, τουτέστι τοῦ Ἀγγέλου βοῶντος τὴν παρουσίαν αὐτοῦ· καὶ διὰ τοῦ Ἀγγέλου νοούντων ὅτι Χριστὸς τὴν δευτέραν παρουσίαν αὐτοῦ ἐπιτελεῖ εἰς διάκρισιν δικαίων τε καὶ ἀδίκων ἐπὶ τῆς γῆς. Ὅθεν λέγει ὅτι ἐν κελεύσματι Χριστοῦ ὁ Ἀγγελος καταβήσεται· καὶ διὰ τοῦ προστάγματος αὐτοῦ τοῦ δοθέντος τῷ Ἀγγέλω, αὐτῷ τῷ 83 Χριστῷ γενήσεται ἡ κατάβασις πρὸς τὸ πληρωθῆναι τὴν θεῖαν Γραφὴν περὶ τῆς δευτέρας παρουσίας αὐτοῦ. Εἰ γὰρ καὶ ἐπὶ γῆς ἐστὶν ὁ παράδεισος, καὶ δεῖ τοὺς δικαίους ἐν αὐτῷ συμβασιλεῦσαι Χριστῷ, ἀλλά γε καὶ οὕτως ἔσται σὺν αὐτοῖς ὁ Χριστὸς, ὡς ὁ ἥλιος ἐπιφαίνων καὶ τοῦ Πατρὸς μὴ χωριζόμενος· ἀπὸ τῶν καινῶν οὐρανῶν ἐπιλάμπων αἰδίως καὶ ἐνεργῶς, ὥστε ῥαδίαν εἶναι τοῖς δικαίοις τὴν πρὸς αὐτὸν ἀνάβασιν, καὶ αὐτοῦ τὴν πρὸς αὐτοὺς κατάβασιν· νεφέλῃ δόξης συνυπερητούμενος, καθὼς εἶπεν ὁ Παῦλος· ὅτι ἐν νεφέλαις ἀρπαγησόμεθα, καὶ πάντοτε σὺν Κυρίῳ ἐσόμεθα, εἴτε ἐν τῇ γῆ <τῇ> καινῇ τοῦ παραδείσου, εἴτε ἐν τοῖς οὐρανοῖς, ὅπου ἡ ἐπουράνιος Ἱερουσαλήμ. Αὕτη ἐστὶν ἡ βασιλεία Χριστοῦ. Τὸ δὲ καὶ ἄλλο ἐπισημαίνων ὁ Παῦλος, ὅτι Ἀγγελος σαλπῖσας ἐν κελεύσματι Χριστοῦ ποιήσει τὴν ἀνάστασιν, ἵνα πάντες οἱ ἄνθρωποι ἴδωσιν αὐτοῦ τὴν παρουσίαν· διὰ τοῦτο γὰρ ἔφη· οἱ νεκροὶ ἀναστήσονται

πρῶτον. Διὰ τί; Ἴνα Χριστὸν ἴδωσιν. Αὐθις δὲ ἐπήγαγε τὴν διαίρεσιν, ἣν εἶπε καὶ ὁ Χριστός, ἐν ἀμνοῖς καὶ ἐρίφοις. Ὅθεν ὡς ἂν δικαίου τοῦ Παύλου αὐτοῦ, διὰ τοῦτο εἶπεν· 84 ἡμεῖς οἱ ζῶντες. Διατί ζῶντες οἱ Ἅγιοι χρηματίζονται; Ὅτι ὁ Χριστὸς εἶπεν· οὗτοι πορεύονται εἰς ζωὴν αἰώνιον, καὶ ὅτι ἀξίωμα ἐστὶν ἀκοῦσαι τοὺς δικαίους ζῶντας. Οὐ μὴν δὲ φήσεις; ἴδου καὶ οἱ ἄνομοι αἰωνίως κολαζόμενοι, οὐκ ἐκλήθησαν ζῶντες. Εἰ μὴ ἐν ζωῇ ἦσαν, πῶς ἐκολάζοντο; Ἀλλὰ ζωὴν νεκρὰν εἶναι τῶν ἀμαρτωλῶν ἠνίξατο. Ὁ Χριστὸς εἶπε· καὶ οὗτοι πορεύονται εἰς κόλασιν αἰώνιον. Οὐκοῦν καλῶς εἶπεν ὁ Παῦλος ὅτι ἡ σπαταλῶσα ζῶσα τέθνηκε, καὶ ὁ Χριστὸς κριτὴς ἐστὶ δικαίων καὶ ἀδίκων. Οὐκ ἔστι πᾶσα ζωὴ παραπλήσιος· ζῶσι γὰρ καὶ τὰ ἄλογα, ἀλλὰ νεκρῶν οὐδὲν διαφέρουσι. Διὸ καὶ οἱ σφάζοντες αὐτὰ ἀκατάκριτοί εἰσι. Καὶ ἡ τῶν ἀμαρτωλῶν ζωὴ θάνατός ἐστι, ἐπειδὴ τῇ φθορᾷ καὶ τῷ θανάτῳ μοχθοῦσι ζῶντες, ἵνα ἀποθάνωσι τὴν αἰωνίαν κόλασιν. Ὁ Σωτὴρ λέγει ὅτι ἐγὼ εἰμι ἡ ζωὴ. Καλῶς οὖν οἱ δίκαιοι ζῶντες καλοῦνται, ὅτι τὸ ἀπολαῦσαι Θεοῦ ἐν διηνεκεῖ τῆς ἐνταῦθα ζωῆς θεωρία, καὶ μηδὲν ποιεῖν ἢ πάσχειν κακόν, τοῦτό ἐστιν ἡ ὄντως ζωὴ. 85 Κεφάλαιον δὲ ἐπὶ τοῖς εἰρημένοις περὶ τῆς ἀναστάσεως, ὅτι μία ἐστίν, ὅτι πάντες ἐν ῥιπῇ ὀφθαλμοῦ ἐν συντόμῳ ἀναστησόμεθα. Τίνες δὲ ἀλλαγῆσονται; Οἱ Ἅγιοι. Ἐν τίνι; Ὅτι ζῶντες γίνονται, κατὰ τὸν τρόπον ὃν εἴπομεν. Ὁθαυτὸς ὁ Ἰωάννης ἔδειξε τί ἐστὶν ἀναστῆναι· ἢ ὅτι μεταβεβήκαμεν ἀπὸ τοῦ θανάτου εἰς τὴν ζωὴν. Οὕτως οὖν ἀπαρχὴ Χριστός, ὅτι αὐτός ἐστιν ἡ ζωὴ, ἔπειτα οἱ τοῦ Χριστοῦ, ὅτι καὶ αὐτοὶ ἠλλάγησαν ἀπὸ θνητῶν γενόμενοι ζῶντες· εἶτα, φησί, τὸ τέλος· τουτέστιν ἡ τῶν ἀμαρτωλῶν ἀπόφασις. Ὅτι δὲ ζωὴ ἐστὶ τὸ εὐπαθεῖν καὶ μὴ κρίνεσθαι, καὶ τούναντίον [ὁ] θάνατος, λέγει ὁ Χριστὸς ὅτι ὁ μὴ πιστεύων τοῖς λόγοις μου, ἤδη κατακέκριται· ὁ δὲ πιστεύων μοι θάνατον μὴ ἴδῃ εἰς τὸν αἰῶνα. Καὶ ἐὰν ἀποθάνῃ, ζήσεται. Ἐκάτερον δὲ πρᾶγμα τῇ φύσει τῆς σαρκὸς ἐν ζωῇ ἦν· ἄλλοι δὲ ὀλιγοστοὶ τὴν ζωὴν λιτὴν καὶ θανάτου ἔχουσι κοινωνόν· ἐκείνη δὲ ὄντως ζωὴ τὸ μὴ κρίνεσθαι αἰωνίως. Ὡσπερ γὰρ θάνατος τὸ αἰδίως κολάζεσθαι, οὕτω ζωὴ τὸ αἰωνίως ἀναπαύεσθαι. Ἀπαρχὴ Χριστός. Οὐκ εἶπε, πρώτη ἀνάστασις Χριστός, ἀλλ' ὡς ἐξ ἄλωνος δραγμάτων ἀπαρχή· 86 ἵνα σὺ μὴ εἴπῃς δευτέραν ἀνάστασιν, ἀκούων ἔπειτα οἱ τοῦ Χριστοῦ. Οὐ γὰρ διὰ τινος χρόνον εἶπεν ἀνάστασιν, ἀλλὰ διὰ τὴν προκριτέαν Θεῷ. Εἶτα δέ, φησί, τὸ τέλος. Οὐχ ὅτι μετὰ τὴν ἀνάστασιν ἡ συντέλεια, ἀλλ' ὅτι μετὰ τὸ πλήρωμα τῶν Ἁγίων, ὡς μηκέτι ἐσομένου Ἁγίου, ἡ ἀνθρωπότης ὡς ἀχρήσιμος Θεῷ συντελεσθήσεται. Λέγει γὰρ καὶ ὁ Παῦλος, ὅτι οὐκ ἄδικος ὁ Θεός, ὁ ἐπιφέρων κατὰ τῶν ἀνθρώπων τὴν ὀργὴν αὐτοῦ. Εἰ δὲ ἀπαρχὴ Χριστός, διατί διαίρεσιν ἔφη, ἔπειτα οἱ τοῦ Χριστοῦ; Οὐ μὴ δὲ διὰ πρώτην καὶ δευτέραν ἀνάστασιν. Εἰ γὰρ διὰ δύο ἀναστάσεις εἶπεν, ἔπειτα οἱ τοῦ Χριστοῦ, καὶ εἶτα τὸ τέλος, εὐρεθήσεται καὶ τῶν ἀπίστων ἀπαρχὴ ὁ Χριστός. Ἀλλὰ μὴ γένοιτο τοῦτο λογίσασθαι· οὐ γὰρ ἀσεβῶν ἀπαρχὴ ὁ Χριστός, ἀλλὰ τῶν εὐσεβῶν μόνων. Πῶς δὲ ἔσται ἀνάστασις πρὸ συντελείας, τοῦ Χριστοῦ ἐρχομένου ἐπὶ τῆς δευτέρας παρουσίας αὐτοῦ; Εἰ δὲ ἔρχεται συμβασιλεῦσαι τοῖς δικαίοις, καὶ αὐθις ἄνεισι, καὶ πάλιν κριτὴς παραγίνεται, τρεῖς πα 87 ρουσίας ποιήσεται. Καὶ πῶς οὐδὲ ἐν μιᾷ Γραφῇ τοῦτο γέγραπται; Ἀλλὰ καὶ ἀδύνατόν ἐστιν· εἰ γὰρ ἔλθῃ πρὸ συντελείας, ὁ κόσμος ἔτι ὦν φθαρτός, ἐν φθορᾷ καὶ τοὺς δικαίους εἶναι ποιεῖ, καὶ πάλιν θανατοῦνται, καὶ τοῦ συναπολαύοντος αὐτοῖς τῆς φθορᾶς. Ἀλλὰ γε οὐκ ἔστιν οὕτως· ἀπόκειται γὰρ, φησὶν ὁ Ἀπόστολος, πάντας ἀποθάνειν, καὶ μετὰ τοῦτο κρίσις. Οὕτω, φησί, καὶ ὁ Χριστὸς ἅπαξ ἀπέθανε· θάνατος αὐτοῦ οὐκέτι κυριεύσει. Μία οὖν ἐστὶν ἡ ἀνάστασις δικαίων καὶ ἀδίκων, ἐν ἀτόμῳ, ἐν ῥιπῇ ὀφθαλμοῦ ἐνισταμένη σαφῶς. Πρὸς σὲ δέ μοι τὸν τῆς μετανοίας ἐπιχειρητὴν ὁ λόγος, ἵνα μάθῃς πόσοις καὶ πηλίκους ἀγαθοῖς κοινωνόν σε καθίστησιν ἢ μετάνοια. Ἄπο τῶν ἁγίων τόπων γέγονεν ἡ παράβασις, ἵνα γνῶς ὅτι καλὸν κυχρὰν Θεῷ τὰ παρόντα καὶ μὴ ὑπὸ τῆς ματαιότητος ἐμπαίζεσθαι. Ἐὰν δῶς Θεῷ ἅ σοι δέδωκεν εἰς

γυμνασίαν, κατασχύνεις τὸν Ὀφιν, ὅτι κατεφρόνησας ματαίας καὶ προσκαίρου ἀπολαύσεως, δι' ἧς ἐπτέρνισε τοὺς πρωτοπλάστους. Ἐὰν δόξης περιφρονήσης φθαρτῆς, τῷ Θεῷ μόνον σαυτὸν καταφανῆ ποιήσεις, καὶ καταργήσεις τὸν Δράκοντα· θεότη 88 τος γὰρ δόξαν τοῖς πρωτοπλάστοις εἰς ἐπιθυμίαν ὑπέβαλεν. Ἐὰν μὴ θέλης σοφὸς ὀφθῆναι ἐν τῷ βίῳ καὶ περίβλεπτος, καταπλήττεις τὸν Ἐχθρόν· ὅτι διὰ τῆς γνώσεως καὶ τῆς τῶν πάντων πείρας ἐπειράθη ὑποσκελίσαι τοὺς προπάτορας. Φάγε, φησί, τὸν καρπὸν τὸν διπλοῦν, καὶ ἔση θεός, ἔχων πείραν καλοῦ καὶ κακοῦ, καὶ οὐκέτι σοι γενήσεται χρεία ἐτέρου τινός. Ἐπείσθη τὸ γύναιον· ἐτέρφθη τῇ γλυκύτητι· ἐπόθησε τῆς πολυπειρίας, ἧς ἔσχε τὴν ἔννοιαν, πρὸς τὸ μηδενὸς ἐπιδέεσθαι· ἐξέτεινε τὴν χεῖρα, καὶ ἔργω τὴν παράβασιν ἀπετέλεσε. Οὐχὶ ὁ Ὀφίς λαβὼν τὸν καρπὸν ἐπέδωκε τῇ γυναικί· οὐ γὰρ θέλει ἄκαρπον κακίας εἶναι τὸν ἄνθρωπον· ἢ οὖν εὖα λαβοῦσα ἔφαγεν. Οὐ γὰρ κρίνει ὁ Θεὸς τὸν τῆς κακίας ὑπήκοον, εἰ μὴ ἔργω διαπράξῃται. Γίνεται καὶ διὰ λογισμοῦ ἔργον· ἢ γὰρ χεὶρ τῆς διανοίας ἐστὶν ἢ συγκατάθεσις. Ὁ φθόνος χεὶρ οὐ γίνεται, ἀλλὰ διὰ τῆς ψυχῆς τελειοῦται. Νόησον τοίνυν καὶ τὴν μετάνοιαν ποιεῖσθαι τοῖς ἴσοις πλημμελήμασι. Διὰ τοῦτο ἐβάθυνα τὸν λόγον ἐν τοῖς προπάτορσιν, ἵνα σε διδάξω ὄρους μετανοίας εἰδέναι. Λόγω δυσφημοῦσιν οἱ ἄνθρωποι· ἢ χεὶρ ἐνταῦθα οὐδὲν ἠδίκησεν. Οὕτως 89 οὖν μετανόησον, ὡς δυνηθῆναι πείσαι τὸν χρεωστούμενον ἀφεῖναι σοι τὴν ὀφειλήν. Πεντήκοντα δηνάρια καὶ πεντακόσια ὁ Θεὸς ἀφήσιν. Ὅρα μὴ προσθῆς, ἵνα μὴ ὡς ὁ Ἡσαῦ μετανοῶν ἀποβληθῆς. Δύο ὀφειλαὶ τοῖς ἁμαρτωλοῖς κατεγράφησαν, ἐπειδὴ δύο εἰσὶν ἐντολαὶ ἀγάπης· εἰς τὸν Θεὸν καὶ τὸν πλησίον. Ἐὰν ἀμάρτης εἰς ἄνθρωπον, πενήκοντα δηνάρια ὀφείλεις· ἐὰν εἰς Θεὸν ἀσεβήσης, πεντακόσια. Αἱ οὖν δύο ὀφειλαὶ ψυχῆς εἰσὶ καὶ σώματος· ἢ τῶν πενήκοντα τοῦ σώματος, τῶν δὲ πεντακοσίων τῆς διανοίας. Ὁ ἀρνούμενος ἀπὸ ψυχῆς ποιεῖ τὸ κακόν, ἢ ἔξω κληθείς, ἢ ἀπὸ μνήμης, ἢ ἀπὸ θυμοῦ, ἢ ἀπὸ καταφρονήσεως· ὁ δὲ πορνεύων, ἀπὸ ἀμφοτέρων, ψυχῆς καὶ σώματος, ἢ διὰ πυρώσεως, ἢ διὰ φυσιώσεως, ἢ διὰ σπατάλης, ἢ διὰ τινος οἴκου ὑπὸ ἐχθρῶν καταστροφὴν. Ἐχρήσατο ἢ ψυχὴ τῇ γλώσσει εἰς τὴν ἄρνησιν, καὶ τὸ σῶμα ἐχρήσατο τῆς ψυχῆς τὴν ἐνέργειαν εἰς τὸ τῆς πορνείας ἀποτέλεσμα. Διὰ τοῦτο, ὡς συνεργοῦντα, 90 ὁμοῦ καὶ κατακρίνονται. Ὅμοῦ γοῦν καὶ μετανοεῖν ὀφείλουσιν. Εἰς τὴν ἀσέβειαν τοῦ φόνου ἢ ψυχῆ τῆς καρδίας ἐχρήσατο τῇ τέχνῃ· εἰς τὸν τῆς φιλαργυρίας ἐρανισμόν ὁμοῦ ἐκάτερα ἔδρασαν· ὁμοῦ καὶ μετανοεῖν ὀφείλουσιν. Ἐπειδὴ τοίνυν ὁ Ἡσαῦ οὐ νομίμως μετενόησεν, ἀπεβλήθη. Ἄρ' οὖν οὐχ ἢ μετάνοια ἠσθένησεν ἐξιλάσασθαι τὸν παράνομον, ἀλλ' ἢ κουφότης τῆς πράξεως ρίζαν εἶχε πικρίας ἐν τῇ διανοίᾳ, καθὼς εἶπεν ὁ Παῦλος. Τὴν χλόην αὐτῆς περιέκειρε, τὴν δὲ ρίζαν κατέλιπε· καὶ ἐφαίνετο μετάνοια, οὐκ ἦν δὲ μετάνοια, ἀλλ' ἐπίθεσις. Ἐδάκρυσεν, οὐχ ὅτι ἤμαρτεν, ἀλλ' ὅτι Θεῷ οὐκ ἐνέπαιξεν. Ἐκλαιεν αἰτῶν εὐλογίαν, οὐχ ἵνα εὐχαριστήσῃ Θεῷ, ἀλλ' ἵνα τῶν σαρκικῶν ἀπολαύσῃ. Κάτω ἦν ἢ ρίζα τῆς πικρίας ἐν τῇ καρδίᾳ, τὰ δὲ φύλλα οἱ λόγοι ἐπὶ τῷ στόματι. Ἐν τῇ διανοίᾳ ἐλογίζετο ἀσέβειαν καὶ ἐν τῷ στόματι εὐλογίας ἐφρόντιζεν. Ἐκράτησε τὸ ἡγεμονικὸν ἢ κακία, καὶ διὰ τῆς γλώσσης μόνης ἠθέλησεν εὐλογίαν ἐμπορεύσασθαι. Ταῦτα διατί λέγω; Ἴνα σύ, ἐὰν ἔχῃς πικρίαν ἐν τῇ καρδίᾳ, πρῶτον αὐτὴν ἐκριζώσῃς· εἴθ' οὕτω προσέλθῃς Θεῷ. Οὐκ οἶδεν ὁ ἰατρὸς πρὸς πόνον τοῦ ἀσθενοῦντος, ἀλλ' ὁ Θεὸς οὐχ οὕτω. Διὰ τοῦτο ὁ μετανοῶν ὀφείλει εἰδέναι ποῦ 91 τέτρωται. Λέγει οὖν ὁ Θεός, ὡς ἰατρός· λέγε τὰς ἁμαρτίας σου πρῶτος, ἵνα δικαιωθῆς. Μὴ ἄλλα ἐξ ἄλλων εἴπῃς· ἐπεὶ ἑαυτὸν ἀδικεῖς. Κλαίεις ὡς ὁ Ἡσαῦ, καὶ θυμοῦσαι ὡς ὁ Ὀφίς ἐνδοθεν; Οὐ προσδέχεται σοι ὁ Θεὸς τὴν τοιαύτην μετάνοιαν, ἐὰν αὐτὸν παρακαλέσῃς περὶ ἀφέσεως καὶ ὀργίζῃ πρὸς τινά, ὡς ὁ Ἡσαῦ κατὰ τοῦ Ἰακώβ. Ἡῤυχετο εὐλογίας λαβεῖν, καὶ ἠλπιζε Θεὸν αὐτῷ συνεργεῖν εἰς ἀναίρεσιν ἀδελφοῦ. Γέγονε καὶ ὁ κλαυθμὸς ἐναγής, ὅτι τὸ πένθος τοῖς γονεῦσι προνοεῖν ἔσπευδεν. Ὅν ἠξίου εὐλογίας αὐτῷ

μεταδοῦναι, ἤρχετο θανεῖν λέγων· πότε μου ἀποθάνῃ ὁ πατήρ, ἵνα ἀνέλω τὸν Ἰακώβ. Οὐ μόνον ἀδελφοκτόνον αὐτὸν ὁ θυμὸς ἀπέδειξεν, ἀλλὰ καὶ πατραλοῖαν· αἶε γὰρ ἢ κακία κρυπτομένη ἐπαύξει τὴν ἀνομίαν. Ὅθεν προϊόντος τοῦ χρόνου καὶ θεοστυγῆ αὐτὸν ὁ θυμὸς παρεσκεύασεν. Οἶδας, εἰ ἡμαρτες καὶ εἰ ψυχικὸν ἐστὶ τὸ ἀμάρτημα ἢ σαρκικόν. Ὡς οἶδας, οὕτω μετανόησον· τῇ γὰρ μετανοία οὐδὲν ἀδύνατον, καὶ ψυχὴν νεκρὰν ζῶσαν παραστήσαι Θεῷ. Τὸ ψυχικὸν ἀμάρτημα πρὸς θάνατον ὄρα, εἶπεν ὁ Ἰωάννης. Οὕτως οὖν μετανόησον, ὡς τοῦ ζῆν ἀπογνοῦς, διὰ τοῦ 92 θανάτου τοῦ σώματος τῆς ψυχῆς ἐξορισάσης τὸν θάνατον. Εἶπε καὶ ὁ Σωτὴρ τοῖς μαθηταῖς· ὁ ἀπολλύων τὴν ψυχὴν αὐτοῦ εὐρήσει αὐτήν. Πῶς; Ὅτι θανεῖν διὰ τῆς μετανοίας ἐλόμενος, ζήσῃ διὰ τῆς ἐν αὐτῷ χάριτος. Τὰ ἀνιάτα οἱ ἱατροὶ οὐ θεραπεύουσι, φησὶν· οὕτως οὐδὲ πάντα τὰ ἀμαρτήματα οἱ ἱερεῖς δύνανται ἐξιλάσκεσθαι. Καὶ πῶς τινὲς οἴονται ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ πᾶσαν ἀμαρτίαν δεσμεῖν καὶ λύειν; Ἐπὶ φόνοις ἐχώρησεν ὀλοκαυτώματα, ἔτρεψε δὲ τὴν θυσίαν εἰς ἀπόφασιν. Οὐκοῦν ἀσεβῆς ὁ ἱερεὺς, ἐὰν ἐπιχειρήσῃ λύειν ἃ ὁ Θεὸς ἔδησε. Θεοῦ ἐστὶν ἐκ νεκρῶν ἐγειραῖ, ἀδελφοί, [δυνατὸν] μόνου· ἀλλ' ἔδωκε καὶ τὴν μετάνοιαν τοῖς ἀνθρώποις, ἐν τοῖς ἀνιάτοις. Δαυὶδ ἀνιάτον ἔσχε τὸ τραῦμα, ἀλλ' οὕτως αὐτὸν ἐθεράπευσεν ἢ μετάνοια, ὡς μηδὲ οὐλήν ἔχειν τῶν τραυμάτων. Διὰ τῆς μετανοίας ἐπέισθη ὁ Θεὸς ἀφανίσαι μῶμον μοιχείας καὶ φόνου, οὐ διὰ ἱερέων καὶ μόνων. Πλὴν ὅμως ἢ μετάνοια πᾶσαν τοῦ Μανασσῆ τὴν ἀσέβειαν 93 ἐξηφάνισε. Τῷ Μωυσῆ ὁ Θεὸς ἔλεγεν ἐξολοθρεῦσαι πάντα τὰ ἔθνη τοῦ Χαναάν, καὶ ἄνευ θυσίων καὶ ἱερέων ἢ ἐξομολόγησις τοὺς Γαβαωνίτας οὐ μόνον περιέσωσεν, ἀλλὰ καὶ τῶν Ἰσραὴλ συγκαταριθμηθῆναι παρεσκεύασεν. Ἡ πίστις διὰ τῆς ἐπὶ Θεὸν ἐπιστροφῆς τὴν πόρνην Ῥαὰβ τοῖς Ἁγίοις συγκατεκλήρωσε, πόρνην οὖσαν καὶ Χανανίτιν· ὧν ἐκάτερον κολάσιμον εἶναι ὁ νόμος ἀπεφήνατο. Ἀμμανίτας καὶ Μωαβίτας εἰς αἰῶνα ἀποκηρύξας ὁ Θεός, τὴν Ῥοῦθ Μωαβίτιν οὖσαν ἐν εὐσεβείᾳ γυναιξὶ προσεδέξατο· ἐκ ταύτης γὰρ τὸν ἀγιώτατον Δαυὶδ ἐξεβλάστησεν· οὗ τὴν ὄντως παρανομίαν ἢ ὄντως μετάνοια μήτε ἵχνος ἐποίησεν ἔχειν ἐν αὐτῷ· ἐξαλείψασα <δὲ> τῆς μοιχείας αὐτοῦ οὐλήν, ἀπὸ τῆς Βηρσαβεὲ τὸν Σολομῶντα βασιλέα τοῦ Ἰσραὴλ συστησαμένη. Καὶ αὐτὸς μετανῶν τοῦτο παρεκάλεσε· κατὰ τὸ πλῆθος τῶν οἰκτιρμῶν σου ἐξάλειψον τὸ ἀνόμημά μου. Εἰσηκούσθη οὖν ὁ ἀνὴρ οὐ διὰ ἱερέως καὶ νόμου, ἀλλὰ διὰ τῆς ἐν ἐκκλησίᾳ κηρυσσομένης μετανοίας, ὅτι ὑπερφυῆς ἢ μετάνοια, ὅτι καὶ τὸν νόμον ὑπερ 94 ἤλατο. Καλῶς εἶπεν ἐν τῇ μετανοίᾳ· καὶ ἐν τῷ Θεῷ μου ὑπερβήσομαι τεῖχος. Ὁ γὰρ νόμος ὡς τεῖχος κωλύει τὸν ἀσεβῆ προσελθεῖν τῷ Θεῷ· ἢ δὲ μετάνοια πτερὰ τούτῳ παρέχουσα, ὑπερναπτῆναι ποιεῖ πρὸς τὴν Θεοῦ πρόοδον. Ὑπερβαίνει τὴν ἀπόφασιν, καὶ ὑποπίπτων διὰ μετανοίας Θεῷ, δείκνυσι τοῖς ἱερεῦσι τοῦ νόμου ὅτι ἂ μὴ δύνανται οὗτοι ἐξιλάσκεσθαι, ἢ μετάνοια ἀδαπάνως ποιεῖ. Ἐγγύς ἐστὶ τοῦ Σωτῆρος αὐτῆς ἢ δύναμις· ἐπειδὴ οὐκ ὁ νόμος οὐ δικαιοῖ, ἢ μετάνοια τελειοῖ. Οὐκ ἦν ὁ Δαυὶδ τέλειος, ὅσον ἐπὶ τῷ νόμῳ· ἄρ' οὖν ἐπὶ τῷ τῆς ἐκκλησίας κηρύγματι δεδικαίωται. Ἡ μετάνοια πολλοὺς περιέσωσε, τοῦ νόμου ξίφος κατ' αὐτῶν κινουῦντος πρὸς ἀναίρεσιν, πλὴν ἐννόμως μετανοήσαντας. Οὐαὶ τοῖς αἰρετικοῖς, τοῖς λέγουσιν οὐκ ἔστι μετάνοια· ἐκ τούτων γὰρ εἰσιν οἱ λέγοντες, οὐκ ἔστι Θεός. Εἰ γὰρ ἐπὶ τοῖς ἀσθενοῦσιν ἀνθρώποις καὶ δεομένοις θεραπείας οὐκ ἔστι μετάνοια, ἴσον ἐστὶν εἰπεῖν, οὐκ ἔστι [Κύριος] Θεός. Ἴνα οὖν δείξῃ ὅτι ἐπολιτεύσατο ἢ μετάνοια, ὅπου ὁ φόβος τῆς κολάσεως ἐπὶ 95 τοὺς παραβάτας ὥξυντο, καὶ ἐπὶ τῆς Ἐκκλησίας οὐκ ἔστι μετάνοια, ὅπου ἢ χάρις ἀξίοις καὶ ἀναξίοις ὡς ἥλιος ἐξανέτειλεν; Εἶλετο ὁ Θεὸς τὰς οἰκείας ἀποφάσεις ἐν τῇ συναγωγῇ τρέψαι, ἵνα τὴν μετάνοιαν χαρίσῃται, καὶ ἐπὶ τῆς Ἐκκλησίας αὐτὴν ἀπώσεται; Οὐκ ἔστιν ὡς οἱ αἰρετικοὶ λέγουσιν! Ἡ γὰρ μετάνοια τῇ Ἐκκλησίᾳ συνήνεται, καὶ οἶδε τοὺς μὴ ἐπιμένοντας ταῖς ἀσεβείαις προσάγειν Θεῷ εἰς ζωὴν αἰώνιον. Αὐτὸς εἶπεν ἑβδομηκοντάκις ἑπτὰ ἀφιέναι τοῖς εἰς

ἡμᾶς ἀμαρτάνουσι, καὶ οὐχὶ νικήσει τοὺς ἀνθρώπους χρηστευόμενος; Ὁ τελώνης, ἵνα ταπεινοφρονήσῃ, ἐνίκησε τὸν Φαρισαῖον, καὶ λέγεις ὅτι ὁ Θεὸς οὐ χρηστεύεται; Ἐπὶ τοῖς δικαίωμασι τοῦ νόμου ἐπαρρησιάσατο ὁ Φαρισαῖος, ὁ δὲ τελώνης ἐξήγγειλεν αὐτοῦ τὰς ἀμαρτίας, καὶ ἐκτὸς ἔργου ἢ μετάνοια ἐδικαίωσε τὸν ἐξομολογούμενον. Ἴνα τί; Ἴνα πολλοὶ τραπῶσιν εἰς μετάνοιαν. Καὶ λέγεις ὅτι ὁ Θεὸς οὐ χρηστεύεται, καὶ οὐ δέχεται τῶν ἀμαρτωλῶν τὴν μετάνοιαν; Λέγε πρῶτος τὰς ἀμαρτίας ἵνα δικαιωθῆς, εἶπεν ὁ Θεός. Τοσαύτην συγκατάβασιν εἰς ἀπανθρωπίαν τρέπεις, αἰρετικέ; Ἀπὸ λόγων ποιεῖται τῆς μετάνοιας τὴν ἀρχήν, ὅτι ἡ διὰ λόγου ἐξομολόγησις προοίμιον μετάνοιας ἐστίν. Διὰ τοῦτο καὶ προοίμια σωτηρίας δίδονται τῷ τελώνῃ. Οὐ τελείως αὐτὸν ἀπήλλαξε τοῦ ὀφειλήματος, ὅτι οὐπω τελείως μετενόησε. Μάθε τοῦ Θεοῦ τὴν ἀκρίβειαν, καὶ σύνες τῆς μετάνοιας τὴν λυσιτέλειαν. Πρὸς τὴν πρᾶξιν δίδωσι τὸν μισθόν. Διὰ τοῦ λόγου ἐξομολογήσατο, καὶ ἀπεδείχθη πρὸς προκοπὴν μετάνοιας ἐνεργοῦς. Τί λέγει ὁ τελώνης; Κύριε, ἰλάσθητί μοι τῷ ἀμαρτωλῷ. Τί πρὸς ταῦτα ὁ Χριστός; Ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ὅτι κατέβη δεδικαιωμένος ὁ τελώνης ὑπὲρ τὸν Φαρισαῖον. Οὐκ εἶπεν ὅτι ἐδικαιώθη ἀπαλλαγεῖς τῆς καταδίκης, ἵνα δῶῃ τύπον, ὅτι δεῖ ἐνεργῶς μετανοεῖν, οὐ λόγῳ μόνῳ, ἀλλ' ἔργῳ. Ἐδικαιώθη Σόδομα ἀπὸ Ἱερουσαλήμ, ὡς εἶπεν ὁ προφήτης Ἰεζεκιήλ, οὐ διὰ τὴν ἀρετὴν, ἀλλὰ διὰ τὴν ὑπερβολὴν τῆς ἀσεβείας τῶν Ἰουδαίων πρὸς τοὺς Σοδομίτας. Οὕτω δεδικαίωται καὶ ὁ τελώνης κατὰ παράθεσιν τοῦ Φαρισαίου. Ὁ ληστής λόγῳ ὁμολογήσας σῶζεται, οὐ γὰρ ἔσχε καιρὸν, ἵνα καὶ ἔργῳ μετανοήσῃ. Ἐκ τῆς μεταβολῆς ἔδειξε τὴν ὁρμὴν, ὅτι, εἰ ἔσχε διωρίαν, ἐνεργῶς ἐπέστρεφεν ἄν. Ὡσπερ οὖν ἐστὶν ἐν λόγῳ ἀσεβῆ κριθῆναι, οὕτω καὶ ἐν λόγῳ εὐσεβῆ εὐρεθῆναι. 96 Μωσῆς καὶ σιωπῶν ἐβόα πρὸς Κύριον. Ἄρ' οὖν ἐστὶ καὶ ἐν λογισμῷ τυχεῖν ἀφέσεως. Ὁ Παῦλος εἶπε, προσεύξομαι τῷ πνεύματι, προσεύξομαι καὶ τῷ νοῦ, ἵνα μηνύσῃ ὅτι καὶ ἐκάτερα λυσιτελεῖ καὶ ἐν ἕκαστον. Ὅτε μὲν ἦ καιρὸς γίνεσθαι ἐκάτερον· μόνον προσεκτέον τῇ πνευματικῇ θεωρίᾳ. Πρὸς σὲ λέγω, τὸν τὴν μετάνοιαν παραγράφοντα, ὅτι γίνεται ἐπὶ τῆς Ἐκκλησίας ὁ τρόπος αὐτῆς. Οἶδα ὅτι λέγεις, μετὰ τὸ βάπτισμα μὴ εἶναι μετάνοιαν. Τί λέγεις; Τῆς υἰοθεσίας τὴν χάριν ἡμῖν διὰ τοῦ βαπτίσματος ἐδωρήσατο, καὶ τῶν ἀμαρτιῶν τῆς ἀφέσεως τὴν χάριν οὐ παρέξεται; Ὁ τὸ μέγα χαρισάμενος, ἐν τοῖς μικροῖς οὐ χρηστεύεται; Ὁ δούς νεκροῖς ἀνάστασιν, οὐ δίδωσιν ἀσθενοῦσιν ἴασιν; Ὁ τυφλώττουσιν ὀφθαλμοῖς χαρισάμενος τὸ βλέπειν, ρευματισθέντας αὐτοὺς οὐκ ἀποσμήχει; Ὁ τοὺς μώλωπας περικαθαίρων, τῶν ψωριῶντων οὐκ ἐπιμελήσεται; Ὁ τὴν ἐλευθερίαν ἐκ δουλείας χορηγήσας, τὴν συντυχίαν τῆς ἀπολογίας ἀποστραφήσεται; Ὁ υἰοθεσίαν παρασχόμενος, ἐξομολογούμενον υἱὸν οὐ παραδέχεται; Ἐκ δούλου υἱὸν ἐποίησε, καὶ σφαλέντα τὸν υἱὸν οὐ δέχεται; Τὸ μέγα καὶ πάντων ὑπέρτερον! Οὐκ ἀναξιοπαθεῖ Θεὸς ἀνθρώπων κληθῆναι πατῆρ, καὶ τὸ βραχὺ ἀπαναίνεται, τέκνων ἐξομολογουμένων γενέσθαι ἰλασμός; Οὐ πείθεις με, ὦ αἰρετικέ, θέλων κατηγορεῖν τῆς τοῦ Θεοῦ χρηστότητος. Ἔχω τὴν πηγὴν καὶ οὐ χρήζω σου τῆς ξηρότητος. Ἔχων τὸν Χριστὸν ἐλέγχω σου τὴν παρανομίαν. Ὑπὲρ ἡμῶν ἀπέθανε, καὶ οὐ πρεσβεύει ὑπὲρ ἡμῶν; Κατηξίωσεν ὑπὲρ ἡμῶν σταυρωθῆναι, καὶ οἰκτειρῆσαι ἀπαναίνεται; Εἰ τοσοῦτον ἡμᾶς ἠγάπησεν, ὥστε ραπισθῆναι δι' ἡμᾶς, καὶ ἔχων πηγὴν ἐλέους λιμώττοντας ὑπερόψεται; Ἐάν τις ἀπορῶν θέλῃ ἐξαγοράσαι δοῦλον ἢ τέκνον, προθῆ δὲ αὐτῷ δοῦναι λύτρα ζημίαν ἢ θανεῖν, οὐχ αἰρεῖται τὰ λύτρα; Εἰ μὴ εἶχεν ὁ Χριστὸς πηγὴν ἐλέους, τάχα τις εἶπεν ὅτι διὰ τοῦτο ἀπέθανεν μὴ ἔχων ὅπως λυτρώσῃται τὸν ἀγαπώμενον. Τὸ ὑπερφυῆς ἐποίησε, καὶ τὸ εὐτελεῖς αὐτῷ οὐ παρέξει; Ἀσεβοῦντας οὐκ ἀπεβάλετο, καὶ μετανοοῦντας οὐ προσδέχεται; Παρανομοῦντας παρεκάλεσε, καὶ ἐπιστρέφοντας ἀποστρέφεται; Δυσφημοῦντας ἠλέησε, καὶ ἀξιοῦντας οὐ σπλαγχνισθήσεται; 99 Ἄλλ' ἅπαξ ἐλεεῖ, καὶ τὸ δεύτερον τιμωρεῖται; Σήμερον ἐστὶ πατῆρ, καὶ αὔριον ἀλλότριος γίνεται; Σήμερον ἔχει πόθον,

καὶ αὐριον δι' ἀπήνειαν οὐ τοῦτο ποιεῖ; Σήμερον χρηστός ἐστι, καὶ αὐριον ἀπηνής; Σήμερον κολακευθεὶς παρέσχε, καὶ αὐριον φρόνιμος γεγονώς οὐκ ἐμπαίξεται; Ἄπαγε! Οὐκ ἔστιν ὃ λέγεις, ἄνθρωπε. Ἀναλλοίωτος ὁ Θεός, ἄτρεπτος. Παῦλος λέγει ὅτι ἀμεταμέλητά ἐστι τὰ χαρίσματα τοῦ Θεοῦ. Καὶ πῶς αὐτὸς κελεύσας προσεύχεσθαι, ἄφες ἡμῖν τὰ ὀφειλήματα ἡμῶν, μετενόησε τοῦ ἀφιέναι; Μὴ κατηγουμένοις εἶπε τοῦτο προσεύχεσθαι; Οὐ τῶν πιστῶν ἐστὶν εὐχή; Πῶς οὖν λέγεις, μετὰ τὸ βαπτισθῆναι οὐκ ἔστι μετάνοια; Ναί, φής· ὁ Παῦλος λέγει ὅτι ἀδύνατον τοὺς ἅπαξ φωτισθέντας πάλιν ἀνακαινίζειν εἰς μετάνοιαν, ἀνασταυροῦντας ἑαυτοῖς τὸν Χριστόν, καὶ παραβάτας προσδέχεσθαι. Συντόμως οὖν εἶπω τὸν νοῦν τῆς αἰρέσεως, ἵνα μὴ ὁ λόγος ἐπὶ μῆκος ἐξίη εἰς διήγησιν. Ὁ Παῦλος οὐ περὶ μετανοίας εἴρηκεν, ἀλλὰ περὶ δευτέρου 100 βαπτίσματος, ὅτι ἀδύνατόν ἐστι βαπτισθῆναι πάλιν τὸν ἐν Χριστῷ βαπτισθέντα. Ὅτι αὐτὸς Ἀπόστολος λέγει· ὅσοι ἐβαπτίσθημεν εἰς Χριστόν, εἰς τὸν θάνατον αὐτοῦ ἐβαπτίσθημεν. Οὐκοῦν διὰ τὸ βάπτισμα εἶπεν, ἀδύνατον τοὺς παραπεσόντας ἀνασταυροῦν τὸν Χριστόν· τουτέστιν ἀναβαπτίζεσθαι. Εἷς ἐστὶν ὁ σταυρός· ἐν ἐστὶ, φησί, καὶ τὸ βάπτισμα. Εἰ ἔστι δεύτερος σταυρός, ἔστι καὶ δεύτερον βάπτισμα. Πρὸς Ἑβραίους ἔγραφε, καὶ ἤθελε δεῖξαι, ὅτι οὐ κοινόν ἐστι τοῦ Χριστοῦ τὸ βάπτισμα. Οὐκοῦν περὶ τοῦ βαπτίσματος ἐδόκουν τῶν νομικῶν εἶναι παραπλήσιον. Ἴνα οὖν πείσῃ αὐτούς, λέγει, παρ' ἡμῖν ἀδύνατον τοὺς παραπεσόντας, πάλιν ἀναβαπτίζεσθαι. Διαφόρους γὰρ αὐτοὶ ποιοῦνται βαπτισμούς, ὥσπερ ἔμπροσθεν αὐτοὺς ἤλεγξε περὶ καθαρισμοῦ διεξερχόμενος. Καὶ ὁ Χριστὸς ἔδειξε τὸ νομικὸν βάπτισμα ὅτι κοινόν ἐστὶν, εἰπὼν ὅτι οἱ Φαρισαῖοι συνεχῶς βαπτίζονται ὄντες ἀκάθαρτοι. Μὴ, φησί, τὸ ἔξωθεν τῆς παροψίδος πλύνης, ἀλλὰ καὶ τὸ ἐντός, γέμον ἀρπαγῆς καὶ πικρίας. Οὐκ εἶπε περὶ μετανοίας, ὅτι 101 ἀδύνατόν ἐστιν ὑπάρξαι τοῖς φωτισθεῖσιν, ὁ Παῦλος, ἀλλὰ περὶ τοῦ μὴ ἀναβαπτίζεσθαι. Σὺ λογιμοῖς αὐτὸ πράττεις, ἐγὼ δὲ σοὶ τὸ ἔργον τοῦ Ἀποστόλου μαρτυρίαν παρέξομαι. Δείκνυμί σοι ὅτι οἱ σοὶ λόγοι συκοφαντοῦσι τὸν Ἀπόστολον, καὶ προτρέπομαί σε εἰς μετάνοιαν. Γαλάταις ἀφηνιάσασιν ἐκ τῆς πίστεως τί λέγει; Τεκνία μου, οὐς πάλιν ὠδίνω, ἄχρις οὗ μορφωθῆ Χριστὸς ἐν ὑμῖν. Ἐπειδὴ ἦσαν γεννηθέντες δι' ὠδίνων τοῦ Παύλου, τουτέστι πειρασμῶν καὶ θλίψεων, διὰ τοῦτο εἶπεν, ὅτι πάλιν ὠδίνω· πλὴν ὅτι ἤδη ἦσαν βαπτισθέντες ἐν Χριστῷ. Εἰ δὲ πόλεως ἐκκλησίαν ὀλόκληρον πιστῶν ἀνδρῶν ἀποστατῶν οὐκ ἀπεβάλετο, ἀλλὰ τὸ δεύτερον, ἢ πολλάκις βαπτισθῆναι ἀνεσκεύασε· Μὴ τοῖς ἀβαπτίστοις ἔλεγεν· ἐτρέχετε καλῶς· τίς ὑμᾶς ἐβάσκανε τῇ ἀληθείᾳ μὴ πείθεσθαι; Μὴ ἀβαπτίστοις ἔλεγε· τοσαῦτα ἐπάθετε εἰκῆ; Εἶγε καὶ εἰκῆ; Μὴ ἀβαπτίστοις ἔλεγεν· ὁ οὖν ἐπιχορηγῶν ὑμῖν τὸ Ἅγιον Πνεῦμα, καὶ ἐνεργῶν δυνάμεις ἐν ὑμῖν, ἐξ ἔργων νόμου ἢ ἐξ ἀκοῆς πίστεως; –εἰ δὲ ὁ Ἀπόστολος κληρικοῖς οὐκ ἀπέκοψε 102 τὴν μετάνοιαν, σὺ λέγεις ὅτι μετὰ τὸ βάπτισμα οὐκ ἔστι μετάνοια; Δαυῖδ λέγει· τὸ Πνεῦμά σου τὸ ἅγιον μὴ ἀντανέλης ἀπ' ἐμοῦ· καὶ πῶς οἱ μετὰ τὴν χάριν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ἀμαρτάνοντες οὐκ ἔχουσι μετάνοιαν; Προφήτης ἦν, ἀλλ' ἀμαρτήσας μετενόησε, καὶ ὁ Θεὸς αὐτῷ συνεχώρησε· καὶ ἐμοὶ νομίμως μετανοοῦντι οὐ συγχωρήσει; Λέγει οὖν· ἀπόδος μοι τὴν ἀγαλλίασιν τοῦ σωτηρίου σου· ἀφηρέθη γὰρ αὐτοῦ μοιχεύσαντος· μετανοήσαντι δὲ ἀποδίδονται· ἐπειδὴ καὶ μετὰ ταῦτα ἕως θανάτου προεφήτευσε. Πέτρος ὁ ἀπόστολος, μετὰ τὸ κατασταθῆναι ἀπόστολος, καὶ ποιῆσαι δυνάμεις καὶ σημεῖα ἐν τῇ χάριτι τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, καὶ βαπτίζειν ἐν Ἱερουσαλήμ, ἠρνήσατο τὸν Χριστόν, καὶ μετανοήσας, οὐκ ἀπεβλήθη· ἔκλαυσε γὰρ πικρῶς, καὶ γλυκείας ἔτυχε χάριτος. Χριστὸς αὐτῷ συνεχώρησεν· οὐ γὰρ δύναται ἄνθρωπος ἀφιέναι, ὅσ' ἂν τις εἰς Θεὸν ἀμαρτήσῃ. Ἐσκανδαλίσθη τῇ παρουσίᾳ προλήψει, καὶ οὐ Θεὸν ἀρνεῖται· ἀλλὰ τὸ σκάνδαλον τοῦ σταυροῦ ἔχει 103 ἀπολογία Χριστοῦ τὴν πρόληψιν. Ὅθεν ὡς Θεός, μὴ ἀρνησαμένῳ κατὰ γνώμην, θᾶπτον συνεχώρησε. Θεὸς ἦν ὁ Χριστὸς καὶ πρὸ τοῦ σταυροῦ, ἀλλ' ἐκρύπτετο ἢ

θεότης τοῖς ἐπὶ γῆς ἅπασιν. Οὐχ ἑώρα ὁ Πέτρος τὸ ἀόρατον, ἀλλ' εἰς τὸ ὀρώμενον συναρπασθεὶς ὤλισθε· πλὴν ὅτι μετανοήσας ἐδέχθη. Μὴ ἔχε καταφρονήσεως πρόφασιν τοῦ Πέτρου τὴν ἄρνησιν. Ἐκεῖνος ἐπελάθετο συναρπασθεὶς, σὺ δὲ ἀταράχως ὀφείλεις ἔχειν τὴν πίστιν. Κραταιωθείς τῇ χρονίᾳ διδασκαλίᾳ ἔσχεν εὐθύς τὸν Χριστὸν καὶ ἔτυχε τῆς συγγνώμης. Ἄγνοεῖς δὲ σὺ πότερον ἀφίησιν ἢ οὐ· οὐ γὰρ ἔστιν ἀνθρώποις ταῦτα συγχωρεῖν, κἂν ὦσιν ὡς Νῶε, κἂν Ἰώβ, κἂν Δανιήλ. Ἀνάγκη ἀπολογεῖται ὑπὲρ τοῦ Πέτρου· ὁ καὶ ἀπειλή ὀλέθρου τοῖς δίχα ἀνάγκης ἐκτρεπομένοις. Σκότος γάρ ἐστιν ἡ ἡμέρα Κυρίου καὶ οὐ φῶς. Ἔστιν οὖν μετάνοια, ᾧ ἄνθρωπε· οὐδὲν γὰρ Θεῷ ἀδύνατον. Ἐκείνοις οὐκ ἔστι μετάνοια, τοῖς ἐμπορευομένοις μετάνοιαν. Ὁ διαμένων ἐν ἀμαρτίᾳ ἐπ' 104 ἐλπίδι μετανοίας, οὐκ ἔχει μετάνοιαν· ἐπὶ τῶν τοιούτων καὶ εἴρηται, μὴ ἰσχύειν τὴν μετάνοιαν, ὅτι ἠγεῖται τὸν Θεὸν τοῖς ἐμπαίκτηις ἐπιτερόμενον. Ὁ καταφρονῶν Θεοῦ, ἵνα Θεῷ εὐαρεστήσῃ, οὐκ ἔχει μετάνοιαν. Ὁ γνοὺς τὸ κακόν, ὅτι ὀλέθριον, καὶ μὴ ἀφιστάμενος, ἀσύγνωστα ἔξει μετὰ θάνατον, ἐπεὶ τῇ κακίᾳ ἐλειτούργησεν. Ἐπὶ κρίσεως οὐκ ἔστι μετάνοια, ὅτι ὁ κριτὴς οὐκ εἰς τὸ συγγνώμῃ κατέστη, ἀλλ' εἰς τὸ διακρίναι ὁμολογουμένας πράξεις. Ἀπόφασις ἔπεται ἐπὶ τῆς κρίσεως, καὶ πῶς δυνατὸν μετανοῆσαι ἐπὶ τῆς ἀναστάσεως; Εἰ μὲν γὰρ ἐγειρόμεθα εἰς τεκνογονίαν καὶ βίου κατάστασιν, ἐλπίς ἦν μετανοίας ἔχουσι πάλιν τὸν βίον γυμνάσιον, καὶ τὴν προαίρεσιν ἐλευθέραν, καὶ τὴν διάνοιαν ἐξουσία. Οὐδεὶς εἶδεν ἐπὶ τοῦ δικαστοῦ ληστὴν δεσμῶν ἐλεύθερον, οὐδὲ μοιχόν, οὐδὲ τυμβωρύχον βαδίζοντα ἄφροντιν. Οὕτως οὖν καὶ ἐπὶ τῆς κρίσεως δεσμὸν ἔχομεν τὸν ἔλεγχον, καὶ φυλακὴν τὴν ἐπιτίμιον παράστασιν, καὶ καταδούλωσιν τὸ συνειδός, καὶ τὴν ὀρμὴν τῆς προαιρέσεως ἀργοῦσαν διὰ τὴν τοῦ κριτοῦ ἐξέτασιν. Οὐ κηρύσσω μετάνοιαν, ἵνα μὴ καταφρονήσῃς· οὐκ ἀποβάλλομαι δὲ αὐ 105 τὴν, ἵνα μὴ ἀπελπίσῃς. Οὐ λέγω, νῦν καταφρόνησον, καὶ τότε μετανόησον. Οὐ διδάσκω διὰ βίου ἀμαρτάνειν, καὶ ἐπὶ τῆς κρίσεως μετανοεῖν. Εἶπε καὶ ὁ Προφήτης, ὅτι ἐν ἄδου οὐκ ἔστιν ἐξομολόγησις. Ἔστι καὶ μετὰ τὸ βαπτισθῆναι μετανοῆσαι ἀμαρτήσαντας ἡμᾶς· οὐκ ἔστι δὲ ἐπελπίζοντας τῇ μετάνοιᾳ καταφρονεῖν. Εἰ ὁ εἰδὼς τὸ καλόν, καὶ μὴ ποιῶν αὐτό, ἀμαρτίαν ἔχει, πολλῶ μᾶλλον τὸ κακόν ὁ εἰδὼς, καὶ ποιῶν αὐτό. Εἰ δὲ καλὸν ἢ μετάνοια, ὁ ταύτην ὑπερτιθέμενος κακὸν ποιεῖ· καὶ αὕτη δὲ ἀγανακτήσει κατ' αὐτοῦ ἢ μετάνοια, ὅτι ἐνόμισεν αὐτὴν φοβεῖσθαι τὸ κακόν, ὥστε σοὶ βοηθήσῃ μὴ δύνασθαι. Εἰ δὲ ἠδόμενος τῇ κακίᾳ συμπαραμένεις, καὶ ἀποστραφήσεται σε, ὅτι ἐπιγνοὺς αὐτῆς τὸ καλόν, τὴν κακίαν αὐτῆς προέκρινας. Μετάνοια κηρύττει ἄφρονα, οὐκ ἐνδέχεται δὲ καταφρονεῖν αὐτῆς. Παραμένει ἐπιστρέφουσι, καὶ ἀποστρέφεται τοὺς ἐπιμένοντας τῇ κακίᾳ. Ἄκουσον τί λέγει ὁ Θεός· ἀσεβῆς ἐμπεσὼν εἰς βάθος κακῶν καταφρονεῖ· ὅθεν φησί· κεκράζονται πρὸς με καὶ οὐκ εἰσακούσομαι αὐτῶν. Λέγεις, μὴ εἶναι μετὰ τὸ βάπτισμα μετάνοιαν. Καὶ πῶς ἔφη ὁ εὐαγγελιστὴς 106 στῆς Ἰωάννης ὅτι τὸν Χριστὸν παράκλητον ἔχομεν πρὸς τὸν Πατέρα, καὶ αὐτὸς ἰλασμός ἐστι περὶ τῶν ἀμαρτιῶν ἡμῶν, οὐ περὶ τῶν ἡμετέρων δὲ μόνον, ἀλλὰ καὶ περὶ ὅλου τοῦ κόσμου; Καὶ ἑαυτὸν συμπαρείληφεν ὁ Ἅγιος, ἵνα δείξῃ διαβαίνειν καὶ εἰς τοὺς μετὰ τοσαύτην χάριν καὶ τηλικαύτην ἡμαρτηκότητα τὴν μετάνοιαν, εἰς ὅσῃν καὶ ἡλικίᾳ ὁ ἀγιώτατος ἠνεγκεν εὐαγγελιστῆς [ὁ Ἰωάννης]. Καὶ λέγεις, μετὰ τὸ βάπτισμα μὴ εἶναι μετάνοιαν; Σὺ εἶ ὁ δοῦλος ὁ κακός, ὁ χῶσας ὑπὸ τὴν γῆν τὸ τάλαντον· οὐ γὰρ ἐκήρυξας τὴν μετάνοιαν, ἵνα ὁ λόγος δι' αὐτῆς ἐμπορεύσῃται ψυχὰς ἀμαρτωλῶν εἰς περιποίησιν σωτηρίας ἀπὸ τῆς κατακρίσεως. Οὐκοῦν μάθε ὅτι ἀσεβὴς ἐστὶ τὸ ἀπειθεῖν τῇ μετάνοιᾳ. Ἀπὸ τάλαντων οὖν τοῦ λόγου ἠρξάμεθα, ἐπὶ τάλαντα καταλήξωμεν, πολυπλασιάζοντες Θεῷ τὴν σωτηρίαν ἡμῶν, ἵνα ἐπὶ τῆς ἀναστάσεως ἡμᾶς ἀποδέξῃται τῷ ἐλέει καὶ τοῖς οἰκτιρμοῖς καὶ φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

